

MILITAIRE SPECTATOR

Observaties van het gevechtveld

- Junior leadership in Afghanistan
- 25 jaar SHK en homobeleid bij Defensie

Voordrachten gevraagd voor de Kooy Prijs 2013

Het Koninklijk Instituut van Ingenieurs KIVI NIRIA kent jaarlijks de Kooy Prijs toe voor de beste afstudeerscriptie over een onderwerp op het gebied van Defensie of Veiligheid.

Voordrachten voor scripties van universiteiten of hogescholen kunnen tot 31 december 2012 worden ingediend.

Meer informatie over de prijs en de voordrachtprocedure is te vinden op www.kiviniria.nl/dv onder *Kooy afstudeerprijs*.

De geldprijs van duizend euro is genoemd naar prof. Johan Kooy, in de vorige eeuw een internationaal bekende hoogleraar in de rakettechniek. Kooy doceerde aan de Koninklijke Militaire Academie en de Technische Universiteit Delft.

De Kooy Prijs wordt sinds 2000 toegekend. Ir. Stephan Groot kreeg de prijs in 2012 voor zijn scriptie '*Model-based Classification of Human Motion Using a Particle Filter Approach*'.

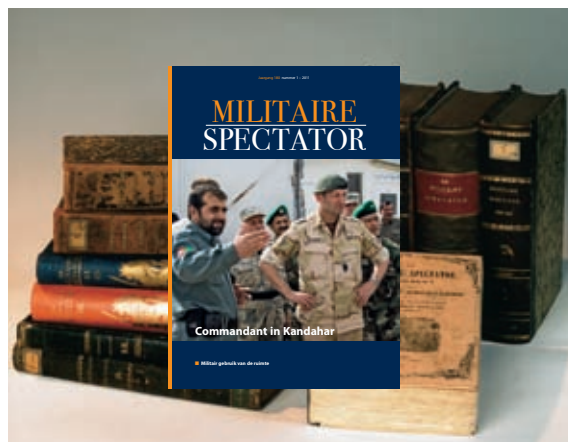
De Kooy Prijs wordt op woensdag 3 april 2013 uitgereikt tijdens het jaarlijkse Kooy Symposium op de Marinekazerne in Amsterdam.

De DVD-box met alle artikelen uit de *Militaire Spectator* is niet meer verkrijgbaar

Artikelen uit de *Militaire Spectator* zijn ook te raadplegen via www.kvbk-cultureelerfgoed.nl

De Militaire Spectator is sinds 1832 het militair-wetenschappelijk tijdschrift voor en over de Nederlandse krijgsmacht. Het maakt relevante kennis, wetenschappelijke inzichten, ontwikkelingen en praktijkervaringen toegankelijk en slaat zo een brug tussen theorie en praktijk.

De Militaire Spectator stimuleert de gedachtevorming over onderwerpen die de krijgsmacht raken en draagt zodoende bij aan de ontwikkeling van de krijgswetenschap in de breedste zin van het woord. Op deze wijze geeft het tijdschrift inhoud aan zijn missie: het bijdragen aan de professionalisering van het defensiepersoneel en het verhogen van het kennisniveau van overige geïnteresseerden. Daarmee bevordert de Militaire Spectator ook de dialoog tussen krijgsmacht, wetenschap en samenleving.

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl
info@kvbk.nl
www.facebook.com/kvbk nederland
twitter: @kvbk1

Secretaris en ledenadministratie

Majoor Daan Storm van Leeuwen
DM.StormVanLeeuwen@mindef.nl

Nederlandse Defensieacademie (NLDA)

Sectie MOW
Ledenadministratie KVBK
Postbus 90002, 4800 PA Breda
ledenadministratie@kvbk.nl

De Militaire Spectator wordt ook verstuurd op basis van rang/schaal. Adreswijzigingen doorgeven bij de eigen personeelsdienst.

REDACTIE

brigade-generaal cav b.d. prof. em. J.M.J. Bosch (hoofdredacteur)
T 071 - 542 18 30
E jmjbosch@xs4all.nl
kolonel cav drs. P.J.E.J. van den Aker
kolonel KLu S.M. Babusch bc
kapitein ter zee P. van den Berg
drs. P. Donker
kolonel MJD dr. P.A.L. Duchéine
luitenant-kolonel MPSD dr. J. Duel
cdre KLu F. Groen
drs. P.H. Kamphuis
luitenant-kolonel KMar drs. ing. D.J. Muijskens
luitenant-kolonel Marns drs. A.J.E. Wagemaker MA
kapitein ter zee mr. N.A. Woudstra
kolonel ir. F.J.A. van Zitteren

BUREAU REDACTIE

mw. drs. A. Kool
dr. F.J.C.M. van Nijntzen
NIMH
Postbus 90701
2509 LS Den Haag
T 070 - 316 51 20 of
070 - 316 51 95
E redactiemilitairespectator@mindef.nl

De Militaire Spectator is aangesloten bij de European Military Press Association

LIDMAATSCHAP

binnenland € 25,00
studenten € 17,50
buitenland € 30,00

OPMAAK EN DRUK

Drukkerij ten Brink
ISSN 0026-3869

Nadruk verboden

Coverfoto: Generaal Colin Powell spreekt Amerikaanse militairen toe aan boord van de USS Wisconsin tijdens operatie Desert Shield (Foto US Department of Defense)

MILITAIRE SPECTATOR

432 Vijftientig jaar SHK en homobeleid bij Defensie

J. Müller

Vijftientig jaar na de oprichting van de Stichting Homosexualiteit en Krijgsmacht kent de emancipatie van homo's binnen Defensie nog steeds een discrepantie, waarbij de beledenen tolerantie vaak op enige afstand staat van praktische acceptatie.

443 Observaties van het gevechtveld

J. Hardenbol

Het gevechtveld kent golfbewegingen waarin niet alles zwart of wit is, maar waar nuances zijn en waar wellicht meer waarheden naast elkaar bestaan; ook dat is de wereld van de krijgswetenschap.

452 Junior leadership in Afghanistan

J.M.H. Groen

Uit interviews met pelotonscommandanten die in de periode 2006-2010 hebben gediend in Afghanistan kunnen lessen worden getrokken die junior leaders, maar ook andere militairen, in toekomstige missies kunnen gebruiken.

En verder:

Editoriaal	430
Andere ogen	465
Gastcolumn	466
Tegenwicht	468
Meningen van anderen	470
Boeken	474
Summaries	

Operationele capaciteit sourcen?

De druk van buiten om nog zuiniger aan te doen wordt almaar groter. De kille werkelijkheid van alweer een korting bij Defensie is wellicht onvermijdelijk. In de schaduw van de rigoureuze keuzes die in de media verschijnen en die politieke partijen tijdens de verkiezingen naar voren schoven, ontpopt er zich nog een dreigingsscenario. Als een sluipmoordenaar infiltreert dit scenario de defensieorganisatie. Minder opvallend wellicht, maar eveneens zeer pijnlijk. En dat is het sourcen van operationele capaciteit. Een 'no go-area' dat zelden door de krijgsmacht is betreden maar dat in het kader van de bezuinigingen niet langer kan worden omzeild.

Kijk bijvoorbeeld eens naar de situatie bij de beveiliging van onze zeevaartroutes; het domein van de marine. Defensie neemt de belangen van reders en veiligheid van de bemanningen wel degelijk serieus door mariniers mee te sturen op Nederlandse schepen en zeetransporten. Maar blijkbaar is dit niet genoeg en neemt de privatisering bij de bescherming tegen piraten toe. Het geweldsmonopolie van de staat komt hierdoor op losse schroeven te staan. Demissionair minister Hillen gaf in zijn artikel over Chicago 2012 zelfs pijnlijk aan dat 'als de samenleving bij Defensie wil sourcen dit niet ligt aan de opportunistische politiek of een goed georganiseerde lobby, maar dat Defensie gewoon niet goed genoeg is'.¹

Op dit moment doorloopt Defensie zo'n vijftwintig sourcingsprojecten. Hierbij is een afweging nodig tussen zelfdoen (insourcen),

uitbesteden (outsourcen) of samenwerken. De meeste projecten richten zich op de vredesbedrijfsvoering. Begrijpelijk, want dat biedt besparingsmogelijkheden zonder de *core-business* te raken. Bij sommige sourcingsprojecten echter wordt geanalyseerd wat er met de operationele capaciteit bij de ondersteuning van missies moet gebeuren. Bij deze projecten moeten zwaarwegende redenen gelden om de operationele kerncapaciteit buiten de kaders van het onderzoek te houden.

Zo zal er bij de instandhouding van omvangrijke systemen als het *Landing Platform Dock*, *Joint Support Ship*, Cougar- en Chinook-helikopters en landsystemen als de Fennek, CV90, Boxer, Bushmaster, BV/Viking en operationele wielvoertuigen onderzocht worden of deze instandhouding altijd en overal met militairen nodig is. En daarvoor is, anders dan in het verleden, een serieuze onderbouwing nodig. De veronderstelling is namelijk dat private partijen dit ook kunnen, niet alleen in een veilige omgeving maar ook in het per definitie onveilige inzetgebied. Onderhoud en bevoorradingsmissies met een verhoogd risico lijken dus niet langer op voorhand het primaat van de krijger.

Wat betekent dit? Allereerst dat duidelijk wordt aangegeven welke operationele capaciteit in de toekomst bij de ondersteuning voor missies nodig is. Gaat Defensie nog steeds uit van het veelzijdige Zwitsers zakmes en wordt de ambitie op hetzelfde niveau gehouden? Of zingt Defensie een toontje lager en bepaalt het budget de mogelijkheden? Vervolgens moet de benodigde operationele capaciteit in financiële termen worden gekwantificeerd. Om een

¹ J.S.J. Hillen, 'Chicago 2012: nieuw elan voor de NAVO', *Militaire Spectator* 181 (2012) (7/8) 316-322.

sourcingstoets te kunnen doen, dient immers duidelijk te zijn hoeveel we zelf kosten in vergelijking met private bedrijven. En dat is geen eenvoudige opgave voor een organisatie die niet is opgegroeid en werkt met een ‘batenlastenstelsel’ en hiervoor de noodzakelijke informatiesystemen ontbeert.

Maar gelukkig zijn er ook andere parameters nodig om de vergelijking rond te maken. Volgens het sourcingsboekje mogen ook kwalitatieve argumenten meewegen bij het besluit om een activiteit zelf te doen, uit te besteden of samen te doen. En daar ligt de sleutel om een ondoorachte verkoop van het militaire bedrijf te voorkomen. Een prettige gedachte in een tijd waar alles om geld lijkt te draaien.

Het betekent verder dat Defensie op zoek moet naar partijen die bereid zijn om gevaarlijke taken over te nemen of samen uit te voeren. Dit lijkt op het eerste oog geen onmogelijke opgave. Er zijn steeds vaker particuliere bedrijven die zich op de Defensie- en veiligheidsmarkt werpen. Ze kunnen vast aangeven hoeveel ze kosten en hoe goed ze zijn. Maar of deze bedrijven ook altijd kunnen waarmaken wat ze beweren, is geen zekerheid. Een vangnet is daarom geen overbodige luxe.

Een goed voorbeeld hiervan is de bevoorrading van brandstof in Uruzgan. Deze ‘dienst’ was gedurende de missie volledig uitbesteed aan civiele bedrijven. De gecontracteerde partijen waren niet alleen verantwoordelijk voor de productie en levering, maar ook voor de beveiliging van het transport tot aan de logistieke basis. En dit laatste bleek niet gemakkelijk. Soms zelfs onmogelijk. Incidenteel moesten

militairen ingrijpen met gevechtskracht. Niet alleen omdat bij dreiging het recht van geweldtoepassing bij ISAF lag, maar vooral omdat zij hiervoor het beste waren getraind en toegerust. Uiteindelijk is er op de militaire hoofdkwartieren een schaduworganisatie opgetuigd om de transporten te monitoren en meldingen door te geven van aangevallen en vastgelopen konvoien.

Het is onzeker of particuliere bedrijven op de veiligheidsmarkt wel kunnen waarmaken wat ze beweren

De omgekeerde wereld dus. Militairen die vanachter het bureau toekijken hoe civiel personeel in ‘vijandig gebied’ gevaarlijke werkzaamheden uitvoert. En in voorkomend geval moeten ingrijpen als het fout loopt. Wordt dit de blauwdruk voor meer operationele taken bij toekomstige missies?

Veel collega’s hadden ongetwijfeld iets anders voor ogen toen ze kozen voor een relevante baan bij Defensie. Mocht deze omgekeerde wereld binnenkort toch werkelijkheid worden, dan kan dit maar beter worden opgenomen in onze verkoopcatalogus en spetterende werwingsspotjes. Wel zo eerlijk naar de Nederlandse belastingbetaler en volksvertegenwoordigers. Maar zeker naar ons huidige en toekomstige personeel. ■

Vijfentwintig jaar SHK en homobeleid bij Defensie

President Obama besloot in 2010 de omstreden *Don't Ask, Don't Tell*-regel binnen de Amerikaanse krijgsmacht op te heffen, waardoor homoseksuelen in wapenrok open konden zijn over hun geaardheid. De Nederlandse krijgsmacht besloot al in 1974 een vergelijkbare bepaling in de wet te schrappen. Toch zou het nog tot 1987 duren voordat homoseksuele en lesbische militairen iets meer werden geaccepteerd. In dat jaar werd de Stichting Homosexualiteit en Krijgsmacht (SHK) opgericht, een wereldprimeur. Het ministerie van Defensie ontwikkelde een seksueel minderhedenbeleid. Tegenwoordig zegt in Nederland zeven procent van de mannen zich homo- of biseksueel te voelen, zes procent van de vrouwen beschouwt zich als lesbisch of biseksueel.¹ Ook zij werken bij Defensie. In dit artikel een terugblik op vijfentwintig jaar geschiedenis van homoseksualiteit binnen de Nederlandse krijgsmacht.

J. Müller*

Emancipatie gebeurt zelden schoksgewijs. Maar in de recente geschiedenis van de acceptatie van homoseksuelen binnen de Nederlandse krijgsmacht vormt één incident een opmerkelijk keerpunt. In april 1987 kreeg de Koninklijke Marechaussee een verzoek binnen van de Amerikaanse autoriteiten om de homoseksuele sergeant Jack Green te bespioneren.²

Deze woonde samen met zijn vriend, een Nederlandse militair. Officieel werd Green verdacht van misbruik van een woningtoelage. Maar op de achtergrond speelden andere motieven: de seksuele geaardheid van de sergeant, hoewel staatssecretaris van Defensie J. van Houwelingen (CDA) dit in eerste instantie ontkende.³ Nu, vijfentwintig jaar later, is vast te stellen dat de seksuele geaardheid van sergeant Green wel degelijk een rol speelde in het onderzoek van de marechaussee. In een dagrapportage van 14 april 1987, de dag waarop het onderzoek naar Green startte, vermeldde de brigade Soesterberg: 'Daarbij wordt hij ook nog verdacht van homoseksualiteit, hetgeen al helemaal niet te pruimen is'.⁴ Een opmerkelijke bewering, aangezien homoseksualiteit al sinds 1974 niet langer een reden was om niet te worden toegelaten tot de Nederlandse krijgsmacht. De KMar speelde de constatering dat Green samenwoonde met zijn vriend een maand later door aan de Amerikaanse autoriteiten,⁵ die in de jaren tachtig de krijgsmacht probeerden te 'zuiveren' van homoseksuelen.⁶

* De auteur is publicist en medewerker van *NRC Handelsblad*.

1 Dr. Floor Bakker en Dr. Ine Vanwesenbeeck (red.), *Seksuele gezondheid in Nederland 2006* (Delft, Eburon, 2006) 168.

2 Koninklijke Marechaussee, Brigade Soesterberg Camp New Amsterdam, *Mutatierapport dd 14 april 1987 van 00:00 tot 24:00*, uit: SSA Defensie D87/370 1.6.1.2 '87-'89.

3 De staatssecretaris schreef: 'Het is mij niet gebleken dat de Koninklijke Marechaussee onderzoek heeft gedaan naar homoseksuele gedragingen van Amerikaanse militairen in Nederland. Dit behoort niet tot de taak van de Koninklijke Marechaussee. Bron: Antwoorden op vragen van het Eerste Kamerlid Tiesinga-Autsema (ingezonden 9 juni 1987), Eerste Kamer Aanhangsel van Handelingen 49.

4 Koninklijke Marechaussee Brigade Soesterberg Camp New Amsterdam, *Mutatierapport dd 14 april 1987 van 00:00 tot 24:00*.

5 DET 2, *Report of Inquiry, Subject: inquiry SGT Jack A Green, 11 MAY 1987*, SSA Defensie D87/370 1.6.1.2 '87-'89.

6 In de jaren tachtig verlieten zeventuizend militairen de Amerikaanse krijgsmacht vanwege de *gay exclusion*. Bron: Nathaniel Frank, *Unfriendly Fire. How the Gay Ban Undermines the Military and Weakens America* (New York, Thomas Dunne Books, 2009) 11.

Een rel was geboren. VARA's *Achter het nieuws*⁷ en *De Telegraaf* kregen lucht van de zaak. Deze laatste kopte op 9 juni: 'Marechaussee helpt leger VS bij jacht op homoseksuelen'.⁸ In dit artikel werd beweerd dat Amerika met hulp van Nederland undercover-homo's inzette om Amerikaanse homoseksuelen in het leger op te sporen. Ben Fama, secretaris van het PPR-actiecentrum in Den Haag, wist de krant te melden: 'De homo's die tegen de lamp zijn gelopen werden gewoon verleid. Ze werden uitgenodigd voor barbecues en feestjes waar de agenten dan probeerden relaties aan te knopen. Als het tot seksuele gemeenschap kwam, werd dat meteen gerapporteerd aan de Amerikaanse militaire politie SPIO in Soesterberg'.⁹ Het bestaan van 'lokhomo's' is niet terug te vinden in de defensiearchieven. De berichtgeving in *De Telegraaf* lijkt aangezet. Maar dat alles neemt niet weg dat het leven van Green en zijn vriend onmogelijk was geworden.¹⁰ Green werd gearresteerd en overgebracht naar een Amerikaanse militaire gevangenis in Duitsland en daarna naar de VS gevlogen. Homoseksualiteit in de krijgsmacht was destijds strafbaar in de VS en Green verdween voorlopig in militaire detentie in New Jersey.¹¹ Zijn ontslag uit de krijgsmacht voorkwam dat hij voor de krijgsraad moest verschijnen. In juni 1988 kwam hij op vrije voeten, zonder paspoort, geld en kleding. Met alleen een onderbroek aan liep hij de gevangenis uit.¹² Toen dit nieuws bekend werd in Nederland, oogstte Defensie een golf van kritiek. Als reactie op de affaire werd een luitenant-kolonel van de KMar van zijn functie ontheven.¹³ Ook kregen de douane en de KMar een nadrukkelijk verbod mee te werken aan nieuwe opsporingsverzoeken à la Green.¹⁴

De hele affaire was meer dan alleen wat gestuntel met opsporingsbevoegdheden; het liet zien dat homoseksualiteit en krijgsmacht ook in Nederland op gespannen voet leken te staan. Vanuit deze optiek vatte de KMar in haar dagrapportage eind '88 een relatief veel gehoorde mening onder Nederlandse militairen samen. Homoseksualiteit en het bedrijfsbedrijf: niet te pruimen. De affaire-Green gaf de problematiek rond homoseksualiteit en het bedrijfsbedrijf een gezicht. De tijd leek rijp om problemen van

FOTO BEELDBANK NIMH

Keurlingen wisselen ervaringen uit in het Marine Keurings- en Selectiecentrum. Hoewel homoseksualiteit al in 1974 geen reden meer was om niet meer te worden toegelaten tot de krijgsmacht, kwamen er pas in 1987 nieuwe keuringsformulieren waarop de vraag naar geaardheid was geschraapt

homoseksuelen in de openbaarheid te brengen. Een paar maanden eerder, op 5 februari 1987, was de Stichting Homosexualiteit en Krijgsmacht (SHK) opgericht, door majoor Abel van Weerd.¹⁵ In hetzelfde jaar voerde Defensie nieuwe keuringsformulieren in waarop een vraag naar homoseksualiteit niet langer voorkwam.¹⁶ Er is daarom veel voor te zeggen om

7 VARA, *Achter het nieuws*, 8 juni 1987.

8 'Marechaussee helpt leger VS bij jacht op homoseksuelen', *De Telegraaf*, 6 juni 1987.

9 Idem.

10 'Homofiele Amerikaanse sergeant uit cel', *De Waarheid*, 23 juni 1988.

11 Idem.

12 De Nederlandse advocaat Hofdijk, die de ex-sergeant in de VS bijstond, zag hem slechts gekleed in een onderbroek de gevangenispoort uitlopen. Zie: 'Buitenlandse Zaken doet niets om Jack Green te helpen', *De Waarheid*, 24 juni 1988.

13 Stichting Homosexualiteit en Krijgsmacht, *Jaarverslag 1987*, SSA Defensie P86/213 1.1.3. Map 2 87+88/213.

14 Ibidem.

15 Ibidem.

16 Maatschappelijke Raad voor de Krijgsmacht, *Homoseksualiteit en Krijgsmacht. Advies inzake een homo- en lesbisch emancipatiebeleid voor de defensieorganisatie* (Den Haag, 1991) 57.

1987 als vertrekpunt te kiezen voor een recent historisch onderzoek.¹⁷

In dit artikel zal ik de vraag proberen te beantwoorden in hoeverre de attitude tegenover homoseksualiteit binnen de krijgsmacht in vijftig jaar tijd is veranderd en welke factoren daar invloed op hebben gehad. Ik kijk naar de rol die de Stichting Homosexualiteit en Krijgsmacht hierbij heeft gespeeld als belangenhartiger en pressiegroep, hoe het ministerie van Defensie reageerde en hoe vervolgens het LHBT-beleid bij Defensie gestalte kreeg. De term LHBT komt uit de sociologie en staat voor Lesbiennes, Homoseksuelen, Biseksuelen en Transgenders en zal verder in dit artikel worden gebruikt omdat dit begrip preciezer is dan alleen ‘homoseksuelen’.

De krijgsmacht en homoseksualiteit

Allereerst de situatie in 1987. Feitelijk was er in dat jaar nog weinig verschil met de situatie in 1974. Het verbod op homoseksualiteit was weliswaar opgeheven in de Nederlandse krijgsmacht, geaccepteerd werden homo's en lesbiennes allerminst. ‘De SHK is van mening dat de Krijgsmacht met betrekking tot homoseksualiteit een achterstand vertoont ten opzichte van de rest van maatschappij’, schreef de eerste SHK-voorzitter Abel van Weerd.¹⁸ Als aanwijzingen voor deze stelling zag hij het ‘onwaarschijnlijk’ lage aantal openlijk homoseksuelen binnen de defensieorganisatie, de geringe aan-

dacht voor de rechtspositie van homoseksuelen en de fixatie op een heteroseksuele levensstijl.¹⁹

Zo uitzonderlijk was de achterstand niet eind jaren tachtig. Krijgsmachten over de hele wereld kenden een lange geschiedenis van discriminatie en vervolging van homoseksuelen binnen de gelederen. Nederland vormde hierop geen uitzondering. We moeten erg ver terug de geschiedenis in gaan om een krijgsmacht te vinden die homoseksualiteit openlijk toestond of zelfs promootte. Van dat laatste is er een voorbeeld uit de Oudheid. Het Oud-Griekse keurkorps De Heilige Schare van Thebe moedigde soldaten aan homoseksuele relaties binnen de eenheid aan te knopen. Oude geschiedschrijvers verklaarden het succes van de eenheid doordat geliefden zij aan zij vochten, wat bijdroeg aan een zeer sterke sociale cohesie.²⁰ Maar dat was in de vierde eeuw voor Christus. In latere eeuwen werd homoseksualiteit steeds meer gezien als een interne bedreiging van een militaire eenheid. Discipline, tucht en orde maakten legers groot, ondervonden de Pruisische generaals. Daarnaast bleek ook kameraadschap en cohesie een eenheid aanzienlijk te versterken. Zeker bij momenten van stress of ontlading na een gevecht golden uitingen van affectie (bijvoorbeeld een arm over de schouder) als normaal gedrag van militairen.²¹ Dit zijn zeker geen homoseksuele gevoelens, maar ze waren, naarmate homoseksualiteit in de loop van de negentiende eeuw steeds meer gezien werd als een sociale identiteit, wel als zodanig te interpreteren. Deze vage scheidslijn maakte het onderwerp gevoelig en complex.

Seksuele voorkeur en sociale identiteit

Vanaf het eind van de negentiende eeuw werd homoseksualiteit medisch en juridisch steeds meer afgekaderd, gedefinieerd en in een kwaad daglicht gesteld. Een seksuele voorkeur werd gekoppeld aan een sociale identiteit: een man die vooral niet-masculien was.²² Tot op de dag van vandaag is de afwijzing van homoseksuelen te verklaren door bedreiging die gepercipieerd vrouwelijk gedrag vormt voor het mannelijke *esprit de corps*. Het masculiene gedrag lijkt hardnekkig en lijkt bovendien ook van belang te zijn voor de status binnen een eenheid. Na

17 Er was voor 1987 weliswaar een ‘werkgroep homoseksualiteit’, die voornamelijk door dienstplichtigen werd bestuurd en daardoor niet veel invloed had. Wel had de werkgroep meegelopen met de totstandkoming van een geruchtmakend boek over homoseksualiteit, disciplineren en seksueel geweld binnen de krijgsmacht. In dit boek, *Het leger maakt een man van je*, gaf auteur Marcel Bullinga tientallen voorbeelden van machtsmisbruik, verkrachting en mishandeling in het Nederlandse leger in de jaren tachtig. Slechts een enkeling slaagde erin zonder kleerscheuren voor zijn of haar gaardheid uit te komen. Voor de rest was de kans reëel dat een openlijk homoseksuele dienstplichtige veertien maanden lang grove discriminatie en fysieke mishandeling te wachten stond. Zie: Marcel Bullinga, *Het leger maakt een man van je. Homoseksualiteit, disciplineren en seksueel geweld*. Met een nawoord van Arthur Edwards (Amsterdam, SUA, 1984).

18 A.C. van Weerd, *Algemeen Beleidsplan maart 1987, SSA Defensie DMGP/10135B*.

19 Idem.

20 Richard Holmes, *Firing Line* (Londen, Jonathan Cape, 1985) 107.

21 Idem, 108.

22 R.W. Connell, *Masculinities* (Cambridge, Polity Press, 2005) 191-199.

sociologisch veldonderzoek onder Nederlandse militairen in Bosnië en Kosovo in de jaren negentig concludeert de sociologe Liora Sion: *'The army is a masculinized organization, in which masculinity is highly valued and which disproportionately benefits male soldiers. The army's organizational logic assumes that soldiers are male, even if this is not explicitly stated. Therefore, skills that are perceived as unique to men are more valued than those that are identified with women, and this value is reflected in the higher status and material rewards that accrue to male soldiers.'*²³

Omstreden onderzoek

In hoeverre kwam dit mannelijkheidsideaal in botsing met homo's en lesbiennes binnen de Nederlandse krijgsmacht? Ondervonden homoseksuelen eind jaren tachtig hinder van hun geaardheid in het uitoefenen van hun beroep? En hoeveel 'LHBT-ers' liepen er rond op de kazernes? Op al deze vragen kon Defensie eind jaren tachtig geen antwoord geven. De eerste poging om meer inzicht in de situatie te krijgen draaide uit op een pijnlijke mislukking. In 1988 stuurde het ministerie van Defensie naar alle commandanten een vragenlijst. De belangrijkste vragen waren: hoeveel homo's liepen er rond in hun eenheid? Leidde hun aanwezigheid tot spanning en incidenten? Interessante vragen, maar in de onderzoeksopzet van Defensie zaten twee zwakke assumpties besloten: leidinggevenden zouden op de hoogte zijn van de geaardheid van al hun medewerkers en van eventuele misdragingen jegens homoseksuelen binnen hun eigen eenheid. Van alle kanten kwam kritiek op deze aanpak, niet in de laatste plaats van de commandanten zelf. Een van hen antwoordde: 'Dit is de meest waanzinnige vragenlijst die ik ooit over een "hot item" heb moeten invullen'.²⁴ De voorzitter van de Keuringsraad, een arts, had dermate grote twijfels bij de betrouwbaarheid van het onderzoek dat hij weigerde zijn formulier te retourneren.²⁵ Het overgrote deel van deze ingevulde formulieren vertoont overigens een opmerkelijke hoeveelheid nullen. Nul homo's, nul incidenten. Bij de landmacht, met op dat moment een vredessterkte van circa 85.000 militairen en burgers, werkten op grond van de enquête slechts

achtenvijftig homoseksuelen: minder dan één promille. Er werd één incident gemeld van een lichamelijke geweldpleging jegens een homoseksuele militair, acht verbale geweldsincidenten en drie pesterijen. De respons van de enquête bij de landmacht lag op 72 procent.²⁶

FOTO BART NIJS FOTOGRAFIE/R. GIELING

Tafeldiscussie tijdens het symposium 'Homoseksualiteit in geüniformeerde beroepen' in de Generaal-majoor Kootkazerne in 2006: vragen waar Defensie in de jaren tachtig mee worstelde kunnen nu openlijk gesteld worden

De Stichting Homosexualiteit en Krijgsmacht was verbolgen over deze 'valste start' van het homobeleid en stuurde in oktober 1988 persoonlijk een brief naar staatssecretaris van Defensie Van Houwelingen om het ongenoegen over het onderzoek kenbaar te maken. De SHK laakte de 'onzorgvuldige en ondoordachte vraagstelling'.²⁷ De 'publiciteitsgevoeligheid' van het onderwerp homoseksualiteit en de krijgsmacht zou wel eens een averechts effect kunnen hebben op de emancipatie van homo's bij de krijgsmacht, aldus de SHK. Deze voorstelling kwam een maand later uit, toen *De Telegraaf* lucht kreeg van de zaak. *Sex sells*,

23 Liora Sion, 'Reinterpreting Combat Masculinity. Dutch Peacekeeping in Bosnia and Kosovo', in: *Sociologie* 2007, 3 (1) 95-111.

24 Ingevulde enquêtes onderzoek homofielen in de krijgsmacht 1988. SSA Defensie CLAS 12955.

25 Idem.

26 Brief van kolonel W.F. Vader aan mr. R.E.C. Van de Wall, directie militaire personeelszaken, referte BLS NR. 12955 06-09-1988. In: SSA Defensie CLAS 12955.

27 Brief A.C. Van Weerd voorzitter SHK aan staatssecretaris van Defensie J. van Houwelingen, onderwerp: 'Inventariserend onderzoek Homosexualiteit en krijgsmacht', 19 oktober 1988, nr 026/88.

en het verhaal vloog uit de bocht: 'Homofiele militair bespied',²⁸ kopte de grootste krant van Nederland: 'Homoseksuelen en hun directe omgeving worden in de krijgsmacht heimelijk in de gaten gehouden om zo eventuele problemen aan het licht te brengen'.²⁹ Sinds de affaire-Green dacht *De Telegraaf* blijkbaar nog steeds dat homo's bespioneerd werden.

Defensie moest meer werk maken van de acceptatie van homo's en lesbiennes om geen gekwalificeerd en talentvol personeel mis te lopen

De negatieve aandacht rond de dubieuze opzet van het onderzoek deed geen recht aan de op zich goede bedoelingen van Defensie om meer inzicht te krijgen in de problematiek van homoseksuele militairen. Even afgezien van de lage betrouwbaarheid van het cijfermateriaal bevatten de enquêteformulieren genoeg aanwijzingen dat homoseksualiteit aardig wat frictie opriep binnen de krijgsmachtdelen, ook bij de commandanten die de formulieren moesten invullen: 'Ja, betrokkene doet zijn geaardheid duidelijk blijken waarbij hij provocerend optreedt hetgeen reacties zoals in vraag 2b/2c [onder meer uitschelden, beledigingen, JM] oproept'.³⁰ Een andere commandant schreef onderaan bij dezelfde vraag 2b: 'Scheelt niet veel, want betrokkene lokt overduidelijk uit en geniet vervolgens van de belangstelling'.³¹ Homoseksualiteit werd in de beste gevallen alleen getolereerd wanneer dit voor de commandanten onzichtbaar was. Openlijk homoseksueel zijn strookte niet met het beeld van de

ideaaltype van de militair. Gedrag dat afweek van het ideaaltype – meer vrouwelijk gedrag – stond gelijk aan een vorm van 'uitlokking' van pesterijen of discriminatie. Over lesbiennes repte de enquête met geen woord.

Het 'onderzoek' riep meer vragen op dan het beantwoordde, zo concludeerde ook staatssecretaris Van Houwelingen. In hetzelfde jaar vroeg hij daarom de Maatschappelijke Raad voor de Krijgsmacht (MRK) advies over drie vragen: hoe kon de emancipatie en integratie van homoseksuele mannen en vrouwen in de krijgsmacht worden bevorderd, op welke wijze kon geweld tegen hen voorkomen worden en hoe moest hulpverlening aan homoseksuelen gestalte krijgen.³² Pas drie jaar later kwam de MRK met aanbevelingen, vooral beleidsadviezen. Eén van de belangrijkste beleidsadviezen was dat Defensie gekwalificeerd en talentvol personeel liet lopen als het niet meer werk maakte van de acceptatie van homo's en lesbiennes in de militaire gelederen. Personeel aansporen in de kast te blijven, zoals het Amerikaanse leger tussen 1992 en 2010 probeerde met het beleid van *Don't Ask, Don't Tell*,³³ ontraadde de MRK sterk. Dit is deels toe te schrijven aan een relatief progressief klimaat in Nederland aan het begin van de jaren negentig. Toch was het vooral een praktisch argument dat de MRK opvoerde: 'Personeel dat een dubbellevens leidt is immers chantabel en psychische problemen die vaak een logisch gevolg zijn van een dubbellevens komen het functioneren niet ten goede'.³⁴ De MRK dichtte de Stichting Homosexualiteit en Krijgsmacht een belangrijke rol toe in de uitvoering van het emancipatiebeleid van het ministerie van Defensie.

De invloed van Relus ter Beek

De totstandkoming van dat beleid komt voor een groot deel op het conto van Relus ter Beek, minister van Defensie tussen 1989 en 1994 namens de PvdA.³⁵ Het was volgens hem tijd voor een mentaliteitsverandering binnen de krijgsmacht die het homoseksuelen gemakkelijker zou maken om voor hun geaardheid uit te kunnen komen. Ter Beek ging hierin verder dan zijn eigen ambtenaren en top-militairen.

28 Arnold Burlage, 'Homofiele militair bespied, geheime rapportage om 'problemen' op te sporen' in: *De Telegraaf*, 18 november 1988.

29 Idem.

30 Ingevulde enquêtes onderzoek homofiele in de krijgsmacht 1988. SSA Defensie CLAS 12955.

31 Idem.

32 Maatschappelijke Raad voor de Krijgsmacht, *Homoseksualiteit en Krijgsmacht. Advies inzake een homo en lesbisch emancipatiebeleid voor de defensieorganisatie* (Den Haag, 1991) 1.

33 Nathaniel Frank, *Unfriendly Fire*.

34 Maatschappelijke Raad voor de Krijgsmacht, *Homoseksualiteit en Krijgsmacht*, 89.

35 Zie ook: Relus ter Beek, *Manoeuvres. Herinneringen aan Plein 4* (Amsterdam, Uitgeverij Balans, 1996).

Een voorbeeld uit het archief van Defensie uit die tijd: in een concept-Kamerbrief onderschreven zijn ambtenaren het MRK-advies dat van openlijk homoseksuele mannen en lesbische vrouwen op sleutelposities in de organisatie een positief emancipatoir effect zou uitgaan. Maar 'Defensie kan die aanwezigheid niet beïnvloeden', schreef een Defensie-ambtenaar. Onzin, vond Ter Beek. Hij zette een dikke streep door het laatste deel van de zin. Voor die ambtenaar schreef hij in de kantlijn: 'Dit is onjuist. Als Defensie wil kan zij die aanwezigheid wél beïnvloeden'.³⁶

Tegelijkertijd was Ter Beek zich bewust dat het een 'gevoelig' onderwerp betrof.³⁷ Een té voortstrevend beleid zou alleen maar extra weerstand oproepen. Adverteerders in de *Gay Krant*, zoals het MRK adviseerde, vond de minister dan ook een slecht plan. Ter Beek zette vooral in op meer onderzoek: het MRK-rapport moest snel een vervolg krijgen in de vorm van een onderzoek door de NISSO-groep (Nederlands Instituut voor Sociaal Sexuologisch Onderzoek). Ook investeerde hij in meer hulpverlening voor LHBT-militairen, bijvoorbeeld door een speciale 06-lijn te openen. Meer voorlichting moest het onderwerp uit de taboesfeer halen. De Directie Voorlichting moest in samenwerking met de SHK een brochure uitgeven over homoseksualiteit en de krijgsmacht. Sowieso moest de SHK de ruimte krijgen zich te professionaliseren, vond Ter Beek. Na het MRK-advies ging de subsidie voor de stichting omhoog van 18.000 naar 33.000 gulden per jaar.³⁸

De verschuiving van de jaren negentig

Dat er nog veel moest gebeuren voordat er ook maar een basis was voor acceptatie van homoseksualiteit bleek wel toen in 1992 het NISSO-onderzoek *Homoseksualiteit & Krijgsmacht* verscheen.³⁹ Leven als homoseksueel binnen de Nederlandse krijgsmacht was rond 1992 vooral een voortdurende strijd met de eigen omgeving, nog eens bemoeilijkt doordat deze strijd eenzaam moest worden gevoerd: er waren amper militairen uit de kast tot wie collega's zich konden wenden. Uit een enquête bleek dat 0,9 procent van de militairen binnen Defensie zichzelf omschreef als (overwegend)

homoseksueel (n = 10).⁴⁰ De onderzoekers bestempelden dit getal als de ondergrens: het waarschijnlijke percentage lag hoger. Homoseksuele mannen en lesbische vrouwen werden weinig geaccepteerd en veelal op een negatieve manier benaderd. 'Zij weten zich desalniettemin te handhaven door bepaalde aanpassingsstrategieën te ontwikkelen', aldus het NISSO-onderzoek.⁴¹

Minister Ter Beek stimuleerde de emancipatie en gaf de SHK de ruimte om zich te professionaliseren

Opmerkelijk is dat er in 1992 een bepaalde verschuiving zichtbaar was ten opzichte van de jaren tachtig. Was het in de jaren tachtig in feite gekkenwerk om uit de kast te komen, in 1992 was het klimaat toch iets ten positieve veranderd. Met discriminatie viel het volgens de NISSO-onderzoekers nog wel mee. Er was voor het eerst ook goed nieuws te melden over de acceptatie van homoseksuelen in de Nederlandse krijgsmacht. De SHK, en met name René Holtel (SHK-voorzitter van 1989-1996) lieten de wereld zien dat openlijke homoseksualiteit heel goed viel te verenigen met een baan als leidinggevend militair. Dit tot ongeloof van buitenlandse journalisten, die begin jaren negentig steeds vaker naar Nederland afreisden om Holtel te spreken. Het leverde vele interviews op. Het Amerikaanse tv-station CBS besteedde in 1993 een uitzending van één uur aan Holtel en de SHK. Hierin vertelde Holtel hoe hard hij in het verleden probeerde om van zijn geaardheid 'af te komen'. Naar zijn eigen smaak wiegde hij te veel met zijn heupen, wat hij probeerde af te leren door een extra spiegel in zijn kamer te installeren en wat boeken op zijn hoofd te plaatsen, vertelde hij de Ameri-

36 Ministerie van Defensie, *Concept Kamerbrief 'Standpunt inzake Homoseksualiteit en krijgsmacht'*. SSA Defensie D91/054 6.1.2 Kamer 91.

37 Brief van de minister van Defensie aan de Voorzitter van de Tweede Kamer, Den Haag 28 mei 1991. Vergaderjaar 1990-1991, 21 800 X, nr 47.

38 Idem.

39 E. Ketting en K. Soesbeek (red.), *Homoseksualiteit & krijgsmacht* (Den Haag, 1991).

40 Idem, 43.

41 Ibidem.

FOTO US AIR FORCE, S. ASH

Vooraanstaande Amerikaanse militairen tijdens een hoorzitting in de Senaat over 'Don't Ask, Don't Tell': de Maatschappelijke Raad voor de Krijgsmacht ontraadde zo'n beleid sterk in Nederland

kaanse journalist. Deze reporter kon zijn verbazing nauwelijks verbergen toen hij de ondergeschikten van luitenant-kolonel Holtel voor de microfoon vroeg wat ze vonden van de geaardheid van hun meerdere. *'I think it's normal that someone is gay if he wants to'*, antwoordde een soldaat.⁴² De Amerikaanse reporter wierp Holtel tegen: *'Our chairman of the Joint Chiefs of Staff, General Colin Powell, says that having gays openly in the military would have a negative effect on discipline, on the order, on morale'*.⁴³ Holtel: *'That's what they said about 40 years ago about blacks in the Army, and the president of the Joint Chiefs of Staff in 1993 is a black'*. Voor het bespreekbaar maken van homoseksualiteit binnen de krijgsmacht kreeg Holtel in 1992 samen met Relus ter Beek de Bob Angelo-penning, een jaarlijkse prijs van homobelangenvereniging COC.

Langzaam veranderende attitude

Hoe zat het intussen met lesbische militairen? Bij de SHK was dat begin jaren negentig een verwaarloosd onderwerp. 'Holtel wilde nog

niets van vrouwen hebben. LHBT... van de 'L' moest Holtel niets hebben', aldus de huidige SHK-voorzitter Peter Kees Hamstra.⁴⁴ Pas bij het NISSO-onderzoek was er voor het eerst serieus aandacht voor vrouwen die op vrouwen vallen en bij de krijgsmacht werkzaam zijn. Van de vrouwelijke respondenten uit het onderzoek uit 1992 gaf ongeveer 3,5 procent aan lesbisch te zijn.⁴⁵ Dat was aanzienlijk meer dan het percentage mannen (0,9 procent). Ook bij lesbische vrouwen bleek dat militairen de neiging hebben afstand te bewaren. Bijna een kwart van de militairen dacht er zo over. Deze houding valt te verklaren door de gevoelens van verwarring die lesbische militairen opriepen. Ze voldeden niet aan de stereotyperingen waarin veel militairen dachten: militairen zijn stoere mannen, vrouwen zijn zachtaardig, zelfs zwak. De lesbische vrouw in het leger zette deze ingesleten beeldvorming op z'n kop, wat hun niet altijd in dank werd afgenomen.

Formele, progressieve regelgeving over discriminatie begon in de jaren negentig steeds verder af te staan van de slechts langzaam veranderende attitude op de werkvloer. Het vooruitstrevende beleid aan de top van de organisatie werd lang niet altijd gedeeld door de manschappen in de lagere rangen. Het beleid was er sinds 1988 op gericht een cultuuromslag te stimuleren,⁴⁶ maar er kwamen steeds meer signalen dat dit proces in de praktijk tamelijk traag verliep. Omdat Defensie afhankelijk was

42 'Profile: Macho, tough and gay. Homosexual officers in the Dutch Army discuss the open policy', CBS, 25 april 1993.

43 Idem.

44 Hamstra was in de jaren negentig onder Holtel al bestuurslid van de SHK. Bron: Interview met Peter Kees Hamstra, voorzitter Stichting Homoseksualiteit en Krijgsmacht (SHK), 27 april 2012.

45 Ketting en Soesbeek, *Homoseksualiteit & krijgsmacht*, 43.

46 Commissie van aanbeveling, *Beleidsadvies n.a.v. het onderzoek naar de positie van homoseksuelen in de krijgsmacht*. SSA 4510/92 deel I.

– en is – van de instroom van rekruten uit de burgermaatschappij, importeerde de krijgsmacht zo ook de opvattingen uit diezelfde maatschappij. En daar werd lang niet altijd even positief gedacht over homoseksualiteit. Begin jaren negentig zette Defensie daarom vooral in op voorlichting in een poging negatieve attitudes af te zwakken. Ten tweede kwam er aandacht voor diversiteit op de opleidingen en ten derde moesten hulpverleners discriminatie sneller signaleren, terwijl de interne voorlichting meer aandacht zou moeten besteden aan denken over stereotypen en vooroordelen. Tot de dag van vandaag vormen opleidingen, hulpverlening en voorlichting de drie pijlers onder het seksuele minderhedenbeleid van het ministerie van Defensie.⁴⁷

Dubbele standaard

Hoe succesvol is dat beleid geweest? Dat is een moeilijke vraag. Het effect van de maatregelen is op twee manieren te bekijken. Aan de ene kant zijn er in de formele regelgeving belangrijke, onomkeerbare positieve besluiten genomen: er wordt anno 2012 in beleid geen onderscheid meer gemaakt tussen heteroseksuelen en LHBT-militairen. Aan de andere kant is er de dagelijkse praktijk op de werkvloer. Hoe de omgang met LHBT-militairen daar in de loop van tijd is veranderd, laat zich lastig in concrete cijfers uitdrukken. Dat komt doordat de vele onderzoeken telkens een andere (statistische) opzet hanteren, waardoor de onderzoeksresultaten in de tijd niet goed met elkaar te vergelijken zijn. Toch zijn er genoeg aanwijzingen om te stellen dat het werkklimaat voor homoseksuelen bij Defensie erop vooruit is gegaan. In 1998 gaf zestig procent van de ondervraagde homoseksuele militairen bij Defensie aan dat homoseksuelen bij een andere werkgever niet beter af zouden zijn.⁴⁸ Goed nieuws, vond staatssecretaris van Defensie H.A.L. van Hoof. ‘Dat neemt niet weg dat het einddoel van volledige integratie en het voorkomen van ieder oneigenlijk onderscheid, nog niet is bereikt’, voegde Van Hoof daaraan toe.⁴⁹ Dit is een belangrijke opmerking, want Defensie stelde hiermee voor het eerst onomwonden een concreet doel: totale opheffing van ieder onder-

scheid, ook in de praktijk op de werkvloer. Eenzelfde vergezicht presenteerde de SHK al bij de oprichting, want de stichting zou zichzelf opheffen zodra alle belemmeringen voor LHBT-militairen niet langer zouden bestaan.⁵⁰

Zichtbaarheid

De vraag is of het ooit zover komt. Het laatste grote onderzoek over de attitudes van Defensiepersoneel over homoseksualiteit binnen de krijgsmacht dateert uit 2006. Hieruit blijkt dat negentig procent van het Defensiepersoneel vindt dat homoseksuele mannen en lesbische vrouwen hun leven moeten kunnen leiden zoals zij dat willen.⁵¹ Beduidend slechter scoren echter de operationele eenheden. Vijfendertig procent van het operationeel personeel heeft een negatieve kijk op homoseksualiteit.⁵² Mogelijk verklaart dat waarom anno 2006 maar liefst een kwart van de homoseksuele militairen (allen mannen) besloot om de geaardheid op het werk geheim te houden.⁵³ Dit gegeven weegt bij de krijgsmacht zwaarder dan bij andere beroepen in de burgermaatschappij. Dat komt door de vervaagde grens tussen werk en privé bij Defensie. Werktijden zijn vaak onregelmatig.⁵⁴ Op uitzendingen in het buitenland maken collega's zelfs onderdeel uit van de privésfeer. Het verzwijgen van de geaardheid is in zulke situaties gecompliceerder dan wanneer iemand een baan heeft in de burgermaat-

47 Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap, *Gewoon zijn. Lesbisch- en homo-emanipatiebeleid 2008-2011* (Den Haag 2007).

48 P.A. Stoppelenburg en G.J. Feenstra, *De positie van homoseksuelen bij Defensie. Een vervolgonderzoek naar de positie van homoseksuelen binnen de Defensieorganisatie* (Tilburg, IVA, 1999) 132.

49 Ministerie van Defensie, *Spreekpunten voor Staatssecretaris H.A.L. van Hoof bij de presentatie door prof. dr. P. Schnabel, voorzitter van de begeleidingscommissie, van het rapport van IVA Tilburg, 'De positie van homoseksuelen bij Defensie' en van daaraan verbonden beleidsaanbevelingen op dinsdag 1 juni 1999 om 14.00 in het Defensie Voorlichtingscentrum*. SSA Defensie 4501 DGP/DAVB 1999 Overheidsbeleid inzake homoseksualiteit.

50 Directie Voorlichting Ministerie van Defensie i.s.m. Directoraat-Generaal Personeel en Stichting Homoseksualiteit en Krijgsmacht, *Homoseksualiteit en defensie* (Den Haag 1998) 7.

51 Sociaal en Cultureel Planbureau, *Uniform uit de kast. Homoseksualiteit binnen de krijgsmacht* (Den Haag 2006) 81.

52 Idem, 40.

53 Idem, 76.

54 Commissie Onderzoek Ongewenst Gedrag binnen de Krijgsmacht, *Ongewenst Gedrag binnen de Krijgsmacht. Rapportage over onderzoek naar vorm en incidententie van en verklarende factoren voor ongewenst gedrag binnen de Nederlandse Krijgsmacht* (Den Haag 2006) 83-92.

schappij en zich na werktijd gemakkelijker kan terugtrekken in een privésfeer die op grotere afstand staat van de werkring. Het verzwijgen van de geardheid heeft daarnaast deels te maken met een zekere koudwatervrees: zodra militairen uit de kast zijn, geven ze in verschillende onderzoeken aan dat Defensie hun een veilige en homovriendelijke werksfeer biedt. Deze positieve trend lijkt samen te hangen met een lichte afname van het appèl op het mannelijkheidsideaal onder defensiepersoneel. Naarmate de Nederlandse krijgsmacht vanaf de

De met de mond beleden tolerantie staat nog vaak op enige afstand van praktische acceptatie

jaren negentig meer specialiseerde en professionaliseerde, nam ook het mannelijkheidsideaal wat in kracht af.⁵⁵ Belangrijker werd wat je kunt, niet wat je deed of hoe stoer je je gedroeg. Toch maakt het mannelijkheidsideaal te veel deel uit van de cultuur van de krijgsmacht om er zomaar afscheid van te kunnen nemen. De vraag is ook of dat wenselijk zou zijn. Machocultuur zorgt immers ook voor groepsbinding en teamgeest. Dat maakte werken bij Defensie lastiger voor homoseksuelen die niet altijd aan de uiterlijke eisen van deze cultuur kunnen voldoen. Of zoals het Sociaal Cultureel Planbureau het in 2006 verwoordde: 'Homo's moeten zich vooral 'normaal', dat wil zeggen vooral mannelijk, gedragen, anders kunnen zij op commentaar rekenen'.⁵⁶ Dat 'normaal' moeten zijn bracht homoseksuelen in een schizofrene situatie. Enerzijds was het geaccepteerd om open te zijn over de geardheid, aan de andere

FOTO HOLLANDESE HOOGTE, L. VAN DER LEE

kant werd van hun verlangd dit vooral niet te veel uit te dragen. Met die tegenstelling viel niet te functioneren. Het is daarom dat de SHK onder voorzitterschap van Peter Kees Hamstra sterk begon in te zetten op de vergroting van zichtbaarheid LHBT-militairen. De op één na hoogste militair van de krijgsmacht, plaatsvervangend commandant der landstrijdkrachten luitenant-generaal R.S. Bertholee, liep bijvoorbeeld samen met staatssecretaris van Defensie C. van der Knaap mee op Roze Zaterdag in 2007.⁵⁷

Maar zo soepel ging het niet altijd. 'Is er in een progressief land als Nederland eigenlijk nog wel een dergelijke stichting nodig?' vroeg het officiële marineblad *Alle Hens* zich in 2007 af, naar aanleiding van het twintigjarig bestaan van de SHK.⁵⁸ Die vraag beantwoordde Defensie eigenlijk zelf met een 'ja' toen staatssecretaris van Defensie J. de Vries een jaar later, in 2008, militairen met een dienstbevel verbood om in uniform mee te varen tijdens de jaarlijkse Canal Parade.⁵⁹ Het zou de waardigheid van het uniform aantasten.⁶⁰ In 2011 was dit argument

55 Interview met luitenant-generaal Willem van de Water, 15 juni 2012.

56 Sociaal en Cultureel Planbureau, *Uniform uit de kast*, 84.

57 Persbericht Ministerie van Defensie, *Staatssecretaris Van der Knaap bij Roze Zaterdag*. Zie: www.defensie.nl/actueel/nieuws/2007/06/29

58 Vanessa Strijbosch, 'Uniform uit de kast. Stichting Homoseksualiteit Krijgsmacht bestaat 20 jaar', in: *Alle Hens*, mei 2007.

59 Zie onder meer Open brief A.C Van Weerd en I.P.M. Hotel aan de Minister van Defensie, 2008 (exacte datum van de brief is niet vermeld).

60 Uitlatingen van een Defensiewoordvoerder in verschillende media. Zie onder meer: 'Woede over uniformverbod militairen' in: *Algemeen Dagblad*, 4 augustus 2008 en 'Defensie verbood uniform op Canal Parade' in: *Trouw*, 3 augustus 2008.

Met deelname aan evenementen als Roze Zaterdag zette de SHK in op vergroting van de zichtbaarheid van LHBT-militairen

krijgsmacht: ja, homoseksualiteit mag, maar maak het niet (te) zichtbaar.⁶⁵

Conclusie

De conclusie mag zijn dat vijftieng jaar geschiedenis van de emancipatie van homoseksuelen binnen Defensie gekenmerkt wordt door een discrepantie: de met de mond beleden tolerantie van het personeel staat vaak op enige afstand van praktische acceptatie. In 2006 vond negentig procent dat militairen hun leven konden invullen op hun eigen manier, maar zodra dat werd geconcretiseerd kwam ineens een andere mening naar voren. Vijftien procent vond het burgerlijk huwelijk voor homoseksuelen afkeurenswaardig, dertig procent keurde adoptie door homoseksuele paren af.⁶⁶ Wel is deze discrepantie in vergelijking met de jaren tachtig almaar geslonken en is een zelfde fenomeen in iets mindere mate zichtbaar in de burgermaatschappij.⁶⁷ Het vergroten van zichtbaarheid van homoseksualiteit lijkt deze discrepantie wat te verminderen. In dat licht werkt het positief dat de defensieorganisatie meevaart op de Canal Parade. Defensie accepteert homoseksualiteit, ook als het zichtbaar is, luidt zo de boodschap die de organisatie ook naar lagere rangen uitzendt. Het lijkt anno 2012 nog altijd noodzakelijk om dergelijke boodschappen uit te dragen. Het feit dat er nog zo paradoxaal wordt gedacht over toleran-

klaarblijkelijk niet langer steekhoudend. Onder de partijgenoot van De Vries, minister Hans Hillen, mochten militairen in 2011 zelfs met een eigen boot meevaren. In uniform. Daar ging echter wel het nodige lobbywerk van de SHK aan vooraf.⁶¹ Opnieuw leek de top van de defensieorganisatie progressiever dan de troepen die moesten volgen. Lang niet iedereen binnen de krijgsmacht was gecharmeerd van deelname aan de tocht. 'Is het nu echt nodig om bij een leuk feestje voor de *scene* in de hoofdstad tussen de dansjes makende jonge mensen al dan niet schaars gekleed op versierde boten, een boot te bemannen met militair personeel?', schreef de redactie van het blad van de Nederlandse Officierenvereniging *Carré* in een column.⁶² In een naschrift van de redactie liet *Carré* in een later nummer weten de acceptatie van homoseksuelen volledig te 'erkennen'.⁶³ 'Maar dat is volgens ons nog iets anders dan er in uniform gekleed uitbundig mee te koop te lopen.'⁶⁴ Dit is in feite opnieuw de bevestiging van een dubbele standaard die nog altijd leeft binnen verschillende gelederen van de Nederlandse

61 Interview met majoor Peter Kees Hamstra, 26 mei 2012.

62 Redactie *Carré*, 'Gay Pride, Defensie Pride?' in: *Carré*, september 2011, 5.

63 Redactie *Carré*, 'Naschrift van de redactie Gay Pride Defensie Pride?' in: *Carré*, oktober 2011, 38.

64 Ibidem.

65 Daarbij komt ook dat de schrijvers van dit stukje een verkeerde voorstelling hadden van het karakter van de Canal Parade. Deze was lang niet meer zo 'carnavalesk' als werd gedacht, blijkt ook uit een getuigenis van hoofddirecteur personeel luitenant-generaal Willem van de Water, die in 2011 ook op de boot meevoer. 'Wat mij opgevallen is: de Canal Parade levert een bepaald beeld op op televisie wat het niet is (...). Het gaat allemaal heel ingetogen, het gaat allemaal op een hele nette manier.' *Interview met luitenant-generaal Willem van de Water*, 15 juni 2012.

66 Sociaal en Cultureel Planbureau, *Uniform uit de kast*, 29.

67 Saskia Keuzenkamp, David Bos e.a. (red.) Sociaal en Cultureel Planbureau, *Gewoon doen. Acceptatie van homoseksualiteit in Nederland* (Den Haag, 2006) 44.

FOTO ANP, R. LITRECHT

Met het nodige lobbywerk bereikte de SHK dat militairen in 2011 in uniform mochten meevaren in de Amsterdamse Canal Parade

tie en acceptatie van homoseksuelen en lesbiennes, laat zien dat de emancipatie niet voltooid is.⁶⁸

Een uitiem voorbeeld van deze paradoxale gedachtegang is te vinden in een daderonderzoek naar antihomoseksueel geweld uit 2009.⁶⁹ Hierin stelt één van de daders, een Nederlandse 22-jarige landmachtmilitair die veroordeeld werd voor zware mishandelingen van mannen op een homo-ontmoetingsplaats, dat hij – curieus genoeg – opkomt voor de rechten van homoseksuelen. Hij beschouwde dat als één van de Nederlandse verworvenheden waar je voor moest strijden: ‘Wat ik daar onder versta? Onze maatschappij, en... eh ja, wel geinig dat ik dit zeg... de rechten en dat soort dingen die we hebben opgebouwd, met mekaar. Dan denk ik, dan kom ik gelijk uit bij het stukje homo’s... Dat is een beetje ironisch toch...? We hebben

allemaal rechten die we verdedigen en zo, zoals vrijheid van meningsuiting, noem het maar op, geen racisme en dat soort dingen. En dan sla ik een paar homo’s op hun kop. Nou ja...’⁷⁰

Interviews en overige geraadpleegde literatuur en bronnen

Engelen, M.W.H. en Frouws, B., *Homoseksualiteit en etnisch culturele diversiteit. Houding van allochtonen ten aanzien van homoseksualiteit binnen de krijgsmacht* (Zoetermeer, Research voor Beleid, 2009).

Interview met majoor Peter Kees Hamstra, 27 april en 26 mei 2012.

Interview met commandeur b.d. Herman Ploeg, 23 mei 2012.

Interview met luitenant-generaal Willem van de Water, 15 juni 2012.

Stichting Homosexualiteit en Krijgsmacht, *Actieplan Homoseksualiteit en Defensie* (Den Haag, april 2005) in: Archief SHK.

Stichting Homosexualiteit en Krijgsmacht, *Doelen uit bedrijfsvoeringsplan 2009-2012* in: Archief SHK.

68 Idem, 231.

69 Laurens Buijs, Gert Hekma en Jan Willem Duyvendak, *Als ze maar van me afblijven. Een onderzoek naar antihomoseksueel geweld in Amsterdam* (Amsterdam, Universiteit van Amsterdam, 2009) 109-110.

70 Ibidem.

Observaties van het gevechtveld

Dit artikel gaat over golfbewegingen op het gevechtveld. Waar staan we nu, waar gaan we naartoe en hoe voorkómen we dat we ons – zoals zo vaak in de geschiedenis – weer voorbereiden op de laatst gestreden oorlog? De digitale wereld waarin we nu leven is mooi, een groot goed, maar er bestaat ook nog steeds een analoge wereld. Een werkelijkheid die golfbewegingen kent, waarin niet alles zwart of wit is, aan of uit staat, nul of één is, maar die nuances kent, en waarin wellicht meer waarheden tegelijk bestaan. Ook dat is immers de wereld van de krijgswetenschap. In deze bijdrage passeren diverse thema's de revue, waaronder de rol van technologie, 'hypes' en nieuwe groeimarkten op het gevechtveld.

Brigade-generaal J. Hardenbol*

We hebben de afgelopen eeuwen al een paar maal *counterinsurgency* opnieuw uitgevonden, alsof die ooit is weg geweest. Soms hebben we de illusie dat we alleen nog maar zullen optreden met een licht gendarmerieleger in *failed states*, alsof interstatelijke conflicten – waarbij ouderwets behoefte is aan veel vuurkracht en fysiek overwicht – niet meer zullen voorkomen. Er bestaan ook vreemde beelden over dominantie van de technologie op het gevechtveld. Wat zijn we aan het doen als militair met de nu nieuwe hype van *comprehensive approach*? Wat moeten wij daarmee als onze 'corps-competentie' vechten is?

Dit artikel is geen diepgaande dissertatie over een van deze onderwerpen. Het is eerder een luchtige zondagochtendwandeling met overpeinzingen, waarbij ik de vraag stel of we niet alleen *de dingen goed doen*, maar vooral of wij wel *de goede dingen doen*.

Op welk type oorlog bereiden we ons straks voor? Wat is de betekenis van de *comprehensive approach*? Hebben we meer aan techno-

logie of toch aan mensen op de grond? Wat zijn de groeimarkten op het gevechtveld? Welk type leiders hebben we vooral nodig? En hebben we niet ook het type Steve Jobs nodig?

Vorbereiden op de verkeerde oorlog

De grootste fout die we kunnen maken is ons voorbereiden op de verkeerde oorlog. Dat hebben we vaak gedaan in de geschiedenis. We hebben de neiging om te denken dat het laatste conflict de mal is voor alle toekomstige conflicten, of we denken zelf te kunnen bepalen welke soort conflicten zich zullen voordoen, en vooral waar we al dan niet aan mee gaan doen.

Nu de Amerikaans geleide interventie in Irak ten einde is en veel landen de uitgang uit Afghanistan zoeken is de vraag 'Wat nu?' wederom opportuun. De Amerikanen zijn er – in ieder geval in hun programma *Army 2020* – op gespist niet in deze fout te trappen en zeker te stellen dat ze met hun doctrine en uitrusting alle soorten conflicten aan kunnen, ondanks de te verwachten harde bezuinigingen. Verstandig!

Wij hebben daar ook een goede basis voor gelegd in het uitstekende rapport 'Verkenningen. Houvast voor de krijgsmacht van de toekomst'¹,

* De auteur bekleedt thans de functie van directeur Training en Operaties staf Commando Landstrijdkrachten. Dit artikel is geschreven op persoonlijke titel.

¹ Ministerie van Defensie, *Eindrapport. Verkenningen. Houvast voor de krijgsmacht van de toekomst* (Den Haag, 1 maart 2008).

dat toenmalig minister van Defensie Eimert van Middelkoop op 1 maart 2008 heeft aangeboden aan de Tweede Kamer. Vooral de grondige analyse en de aanbeveling voor een 'veelzijdig inzetbare krijgsmacht' waren uitstekend. Het rapport is te weinig gebruikt. Wellicht is het eerder misbruikt door aselekt argumenten te gebruiken voor bezuinigingen die alles doen behalve zorgen voor een veelzijdig inzetbare krijgsmacht.

Je voorbereiden op de verkeerde oorlog is helaas van alle tijden. Het komt ook nu nog voor, zo hebben de Israëli's ervaren in 2006. De Hezbollah in Zuid-Libanon gaven de Israëli's een enorme draai om de oren. Bij gevechten bleken Hezbollah-strijders basale gevechtsdrills van verbonden wapens tot in de haarvaten te beheersen, in tegenstelling tot de Israëli's. Deze laatsten hadden hun gevechtsdrills verwaarloosd door jarenlang 'politietaken' uit te voeren in bezette gebieden.²

De focus op een heuse counterinsurgency maakte dat de vaardigheden die horen bij een regulier conflict waren verwaarloosd. Het verwaarlozen van een bepaalde wijze van optreden hebben we vooral vaak gedaan met die counterinsurgency; Vietnam is wellicht het meest aansprekende voorbeeld hiervan.

Vietnam

'You know you never defeated us on the battlefield', said the American colonel. The North Vietnamese colonel pondered this remark a moment. 'That may be so', he replied, 'but it is also irrelevant'.³

De Vietnamoorlog is een klassiek voorbeeld van de herontdekking van de counterinsurgency, uitgevoerd door een Amerikaans leger met de

FOTO AP.H. FAAS

geleerde lessen in de broekzak van de Tweede Wereldoorlog en het conflict in Korea. Vietnam werd een tactische overwinning en een strategische nederlaag voor de Verenigde Staten, die nog lang zou nadreunen. Ondanks de kritiek achteraf, zagen we successen, zoals een belangrijke rol voor helikopteroperaties, met veel tactische overwinningen.⁴ In dat kader zou elke officier en onderofficier verplicht *We were soldiers once and young* van Harold G. Moore en Joseph L. Galloway moeten lezen.⁵ De in Hollywoodstijl verfilmde versie met Mel Gibson in de hoofdrol (2002) is slechts een zwak aftreksel van dit prachtige boek.

De Vietnamoorlog heeft ons behalve tactische lessen natuurlijk veel geleerd over het belang van ondersteuning door het thuisfront. Een oorlog is alleen succesvol volgens Von Clausewitz als de politiek de juiste beslissingen neemt, het leger in staat is zijn taken te verrichten, en de bevolking bereid is de offers te brengen die bij een oorlog horen.⁶ En juist aan dat laatste schortte het in de Vietnamtijd. Het is de vraag of we die les echt geleerd hebben...

Ook belangrijk is de conclusie dat falen in Vietnam vooral kwam doordat een zeer corrupte politieke leiding (onder andere Ngo Dinh Diem) en een falend bestuur in Zuid-Vietnam werden

2 Stephen Biddle, Jeffrey A. Friedman, *The 2006 Lebanon Campaign and the Future of Warfare: Implications for Army and Defense Policy* (Washington, september 2008).

3 Harry G. Summers, *On Strategy. A critical analysis of the Vietnam war* (Pennsylvania, New York, Dell publishing, 1984) 21.

4 Shelby Stanton, *The 1st Cav in Vietnam, Anatomy of a Division* (Bethesda, Novato, USA, Presidio Press).

5 Lt. Gen. Harold G. Moore (ret.) & Joseph L. Galloway, *We were soldiers once and young. la Drang – The battle that changed the war in Vietnam* (New York, Random House, 1992).

6 Carl von Clausewitz, *On War*, edited and translated by Michael Howard and Peter Paret, (Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1976, 1984).

De Vietnamoorlog is een klassiek voorbeeld van de herontdekking van de counterinsurgency, uitgevoerd door het Amerikaanse leger

gesteund door de VS. Falend bestuur hebben we in de afgelopen decennia vaker gezien: in Bosnië, in Irak, en ook in Afghanistan. De vraag is nu wat we eigenlijk met die les uit Vietnam hebben gedaan. De comprehensive approach, waarbij er naast veiligheid ook aandacht is voor ontwikkeling en bestuur, is natuurlijk een – te late! – reactie daarop, maar daarover straks meer.

De US Army wilde die Vietnamoorlog het liefst snel vergeten. In de jaren zeventig waren er dan ook geen cursussen over Vietnam in West Point. Ook het prestigieuze *Command and General Staff College* in Fort Leavenworth gaf geen colleges over counterinsurgency of *guerrilla war*.⁷ De Vietnamoorlog leidde – ingegeven door veel frustraties – tot een vlucht naar de conventionele bewegingsoorlogvoering. Dat was logisch vanwege de in volle hevigheid opbloeiende Koude Oorlog, maar in feite ging het om een onverantwoorde afwenteling van de minder populaire guerrilla wars, alsof conflicten voor het uitkiezen zouden zijn.

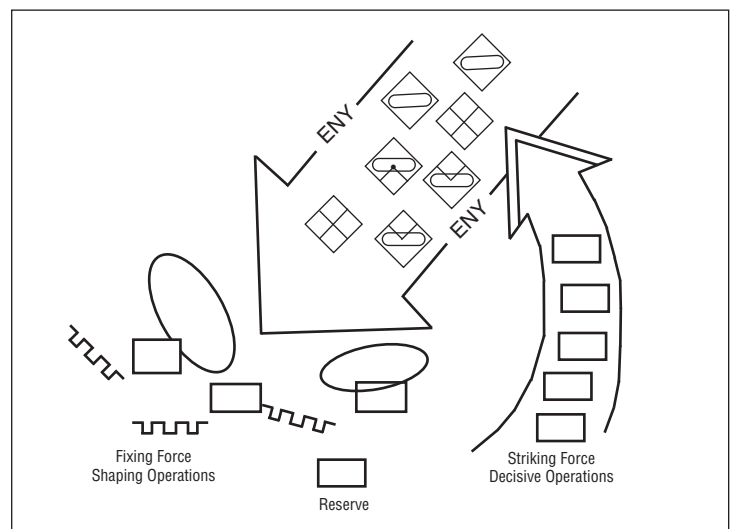
'Airland Battle' en de 'Powell-doctrine'

Eind jaren tachtig, begin jaren negentig kwam er in de golfbeweging van aandacht voor conventionele, reguliere oorlogvoering een piek.

Het hoogtepunt daarvan vormde de inval in Koeweit en Irak, die startte op 17 januari 1991. Alle ideeën over een oorlog met overweldigende vuurkracht, superieure technologie, *airpower* en grote grond-manoevres werden uitgevoerd.⁸ In de Nederlandse doctrine werd die *Airland Battle* ook gehanteerd.

Het Eerste Legerkorps, destijds in Apeldoorn, omarmde deze strategie en kwam uit met documenten als de *Mobile Counter Concentration Defence* (MCCD). Dit was een concept dat zijn succes bewees in veel computersimulaties. De toenmalige luitenant-kolonel/kolonel (thans brigade-generaal b.d.) Rijn van Vels was daarbij de drijvende kracht. De doctrine was herkenbaar, omdat ze leek op de Duitse doctrine zoals die werd gebruikt aan het oostfront in Rusland gedurende de Tweede Wereldoorlog.

Deze doctrine wordt vaak samengevat in het containerbegrip 'Kesselschlacht'. Ze is gebaseerd op binnenlokken van de tegenstander op een locatie. Vervolgens die tegenstander afblokken en hem met een snelle, diepe (liefst dubbele) omvatting over grote afstanden insluiten (de 'Kessel', zie afbeelding 1).

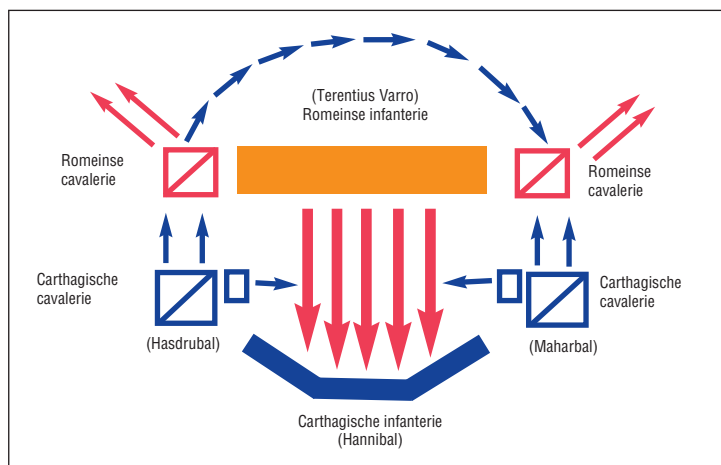

Afbeelding 1 Een basismanoeuvre in het MCCD-concept

7 David Cloud & Greg Jaffe, *The Fourth Star* (New York, Random House, 2009) 61.

8 Field Manual 100-5 *Operations* (Headquarters Department of the Army, Washington, 14 juni 1993).

Dit is overigens een aloude tactiek, die ook al bij de slag om Cannae in 216 v. Chr. met succes werd toegepast door de Carthagen van Hannibal (zie afbeelding 2).

Afbeelding 2 Schematische weergave van de 'Kesselschlacht' in de slag bij Cannae (216 v. Chr.)

Deze voorkeur voor korte, vuurkracht-intensieve oorlogen, met een ultieme overmacht, zonder veel last van politieke of bestuurlijke intriges ter plaatse – laat staan bestuurlijke bemoeienis met een falende staat of een rommelige counter-insurgency – gaat de geschiedenis in als de 'Powell-doctrine', vernoemd naar de grootste pleitbezorger van dit idee: generaal Colin Powell.⁹ Was of is er iets mis met deze Airland Battle? In doctrinair opzicht: zeker niet. Militair gezien heeft die wijze van optreden zeker succes opgeleverd, maar ze is wel kostbaar. Bovendien sloeg de balans vaak door: men had te weinig aandacht voor wat er dient te gebeuren als de laatste rook is opgetrokken. De vijand is de wil opgelegd, maar dan? Dit is iets waar de roemruchte generaal David Petraeus ook tegenaan liep in Irak, een tiental jaren later.

Irak: de omwenteling

In maart 2003 leidde generaal-majoor David Petraeus 101 Airborne Division bij de inval in

Generaal Colin Powell (rechts) had een voorkeur voor korte, vuurkracht-intensieve oorlogen, met een grote overmacht aan slagkracht

Irak, die de val van Saddam Hoessein tot gevolg had. Zijn optreden is prachtig beschreven in het boek van Rick Atkinson dat de Pulitzer Prize won: *In the company of soldiers*.¹⁰ Ook deze inval verliep weer langs de lijnen van de Airland Battle. En was militair gezien een eclatant succes. De pijn zat hem in de staart, zoals we weten.

De latere viersterrengeneraal luitenant-generaal John Abizaid zat in die periode in Qatar. Hij was de vooruitgeschoven post van *Commander Central Command*, generaal Tommy Franks. Abizaid sprak Arabisch, had lange tijd in Jordanië gewoond en kende de Arabische cultuur als geen ander. Hij sprak dagelijks met het leiderschap in het Pentagon gedurende videoconferenties, *death by powerpoint slides*.

Het was niet zozeer de oorlog zelf waar Abizaid zich zorgen over maakte, maar het totale gebrek aan planning voor de nasleep van deze oorlog. Hetgeen hij overigens achteraf niet alleen het Pentagon maar ook minister Rumsfeld verweet.

Voordat de oorlog uitbrak had Abizaid diverse discussies met de rechterhand van Rumsfeld, Douglas Feith. Abizaid's pleidooi om vooral te komen met een doordacht plan voor wat te doen ná de invasie, vond geen vruchtbare grond. Abizaid was vooral gefrustreerd omdat hij beseftte dit niet alleen een militaire taak betrof.

⁹ Colin Powell, Joseph E. Persico, *My American Journey* (New York, Random House, 1995).

¹⁰ Rick Atkinson, *In the company of soldiers. A chronicle of combat in Iraq* (London, Time Warner Book Group, 2004).

Integendeel, het zou vooral een opdracht zijn voor Buitenlandse Zaken, niet-gouvernementele organisaties (ngo's) en ontwikkelingswerkers.

Abizaid realiseerde zich dat er na de val van Saddam Hoessein alleen een functionerend bestuur kon worden opgezet met een deel van de bestaande middenklasse van de Baath-partij. Velen waren geen lid van die partij uit overtuiging, maar om hun

brood te verdienen. Ze waren hard nodig om het land overeind te houden, zo vond Abizaid.

David Petraeus had dezelfde zorgen rond de wederopbouw. Hij werd daar sneller mee geconfronteerd dan verwacht. Nadat de militaire weerstand was gebroken en Saddam was ondergedoken, werd 101 Airborne Divisie gederouteerd naar Mosul. Daar kreeg Petraeus niet alleen te maken met een gebrek aan enige vorm van bestuur na de ineenstorting van de Baath-partij, maar ook nog eens met de problematiek van de Koerden in Noord-Irak. Hij wachtte na aankomst geen verdere instructies of toestemming af, maar startte zelfstandig een bijeenkomst met alle *powerbrokers* om enige vorm van bestuur te herstellen, met inbegrip van een heuse lokale verkiezing. Alle elementen van de *comprehensive approach*, de combinatie van veiligheid, ontwikkeling en bestuur, oftewel de 3D-benadering van *Defense, Diplomacy and Development* vroegen honderd procent zijn aandacht.¹¹

3D en comprehensive approach: doorgeslagen?

De ervaringen in 2003 vormden de basis voor de successen van Petraeus jaren later als militair commandant in Irak, als commandant Central Command en ook als commandant ISAF in Afghanistan. De grote uitdaging van de afgelopen decennia is niet zozeer hoe de tegenstander te verslaan op het gevechtveld, maar hoe

om te gaan met falend bestuur. Ook (toenmalig) generaal-majoor Mart de Kruif¹² ondervond als commandant RC-South ISAF in 2009 vanuit Kandahar dat falend bestuur de bepalende factor was. Generaal Rupert Smith heeft daar natuurlijk in zijn boek *The Utility of Force* briljante dingen over gezegd, mede naar aanleiding van zijn ervaringen in Bosnië.¹³ Maar over falend bestuur gesproken...

De vraag is of die 3D-benadering een louter militaire taak is. Militairen trekken die taak vaak naar zich toe, omdat een ander de verantwoordelijkheid niet altijd kan of wil nemen. Een militair is primair opgeleid om te vechten, om een militaire tegenstander te verslaan. Een militair is niet per definitie een diplomaat of ontwikkelingssamenwerker. Gelukkig gaat de samenwerking met Buitenlandse Zaken steeds beter. De gezamenlijke ervaringen zorgen ook voor een verbeterd netwerk, maar nog steeds wordt internationaal, in het algemeen gesproken, niet de verantwoordelijkheid genomen voor de andere D's dan die van Defense. Zo mogen er – ter illustratie – vandaag de dag nog steeds vraagtekens worden geplaatst bij de rol van de VN, lees: UNAMA, in Afghanistan.

Daar waar het Eerste Legerkorps in Apeldoorn in de jaren negentig het voortouw nam voor de Airland Battle, zien we het huidige 1(GE/NL) Corps in Münster op uitstekende wijze het voortouw nemen bij de *comprehensive approach*. Het is indrukwekkend wie er allemaal betrokken is en rondloopt bij zo'n door dit hoofdkwartier geleide 3D-oefening. De vraag is wel of alles wat daar gebeurt *a soldiers job* is...

Technologie: voor- en nadelen

Op deze zondagochtendwandeling over het gevechtveld ontkomen we niet aan een paar overwegingen over technologie. Ja, het heeft ons westerse militairen de afgelopen jaren zeer geholpen, dat wij voor aan de powercurve zaten

11 David Cloud & Greg Jaffe, *The Fourth Star* (New York, Random House, 2009) 117 e.v.

12 Thans luitenant-generaal, Commandant Landstrijdkrachten.

13 Rupert Smith, *The Utility of Force. The Art of War in the Modern World* (London, Penguin Books 2006).

Generaal David Petraeus leidde de Amerikaanse inval in Irak. De inval was in militair opzicht een groot succes; de pijn zat hem in de staart

bij de nieuwste technische ontwikkelingen en snuffjes. De Powell-doctrine was natuurlijk grotendeels gebaseerd op technologische voor­sprong. *Stealth* is een van de vele voorbeelden daarvan.¹⁴ Een groot goed? Ja, maar ook een valkuil.

Hoe groter de technologische voorsprong, hoe meer wij een opponent dwingen tot een asymmetrische oorlogvoering. De Taliban heeft snel geleerd in Afghanistan dat al het klassieke militaire vuurcontact – mede door technologisch overwicht – per definitie leidde tot een nederlaag. De Slag bij Chora in Uruzgan is daar ook een voorbeeld van. Je dwingt een tegenstander zo tot het gebruik van berrmbommen en andere irreguliere strijdmethoden. Ja, technologie is belangrijk. Ze redt ook levens aan onze zijde, maar ze is niet de ultieme verzekering voor succes. Namelijk de tegenstander je wil opleggen.

Wel of geen tanks?

Het besluit in 2011 om in de Nederlandse krijgsmacht afscheid te nemen van de gevechtstank was gelet op de immense bezuinigingstaak van bijna een miljard op een begroting van 8,1 miljard een verdedigbare keuze. Ook door een heel systeem uit te zetten kon immers worden bespaard.

Militair gezien doet die keuze wel heel erg veel pijn. Voor sommigen is de tank een dinosaurus uit de Koude Oorlog – een misvatting in mijn ogen.¹⁵ Daar waar we ons na Vietnam primair gingen richten op symmetrische oorlogen moeten we nu – in het tijdperk van een opleving van counterinsurgencies – niet de illusie hebben dat interstatelijke conflicten niet meer zullen bestaan. Er zullen conflicten plaatsvinden waar nog ouderwets een klassieke, symmetrische oorlog wordt uitgevochten. Toekomstige conflicten over grondstoffen, of toenemende onrust in het Midden-Oosten, bijvoorbeeld rond Iran, zouden zo'n oorlog kunnen laten uitbreken, God verhoede het.

In zo'n scenario is de tank eigenlijk nog onvervangbaar, zo vindt overigens niet alleen deze wandelaar, maar ook onze belangrijkste bondgenoten. Voor degenen die vinden dat we aan zo'n conflict niet mee zouden moeten doen (alsof er altijd een keuze is, maar dit terzijde), kan ik in ieder geval constateren dat in veel stabilisatiescenario's de tank terug is. Terug in zijn oorspronkelijke functie, namelijk: directe steun aan de uitgestegen infanterie, zoals we die ook kennen van het begin van de 20-ste eeuw.¹⁶ Onder andere de Denen en de Canadezen hebben die les geleerd in Afghanistan.

Investeren in technologie?

Er zijn er velen, ook in Nederland, die vinden dat je eigenlijk vooral, of liever nog alleen maar, in technologie moet investeren. Zij gebruiken termen als *Network Enabled Capability*, *Early Warning Radar*, *Ballistic Missile Defense*, et cetera. Ben ik daarop tegen? Neen, in het geheel niet. Ik ben ook blij dat we onze focus op *cyber warfare* hebben gelegd; dat is terecht. Er is wel een maar. Uiteindelijk kijken onze vrienden, onze bondgenoten, naar *risk-sharing* en *burden-sharing*. Verhalen over hoe goed wij in technologie zijn en dat we voorop lopen binnen de NAVO met ons relatief kleine leger, tellen uiteindelijk niet. De vraag is: met hoeveel soldaten zit u in Afghanistan? Met 2100 of 545? Dat aantal bepaalt of we mee mogen praten met de G-20, niet hoe technologisch georiënteerd we zijn. Anderen denken dat we het af kunnen met een

14 Zie onder meer: Martin van Creveld, *Technology and War. From 2000 BC to the present* (New York, The Free Press, 1991).

15 Voor de 'niet-gelovigen' in de rol van de tank raad ik aan te lezen: *Thunder Run. Three Days in the Battle for Bagdad* van David Zucchino (New York, Grove/Atlantic Inc., 2004).

16 Jaap Jan Brouwer, *Heinz Guderian. Opkomst en ondergang van de Duitse Panzerwaffe* (Soesterberg, Uitgeverij Aspekt, 2010).

‘gendarmerieleger’, slechts bestaand uit lichte infanterie of politietroepen. Zij gaan ervan uit dat een Nederlandse bijdrage alleen wordt verwacht als de grote kanonnen tot zwijgen zijn gekomen, en zij veronderstellen dat je daar mee wegkomt. Echter, zonder echte burden-sharing betalen wij onze bijdrage aan de gezamenlijke levensverzekering in NAVO-verband niet. Je zult ook moeten meevechten als dat gevraagd wordt. En daarvoor is meer nodig dan dat ‘gendarmerieleger’!

‘Boots on the ground’

Boots on the ground blijven noodzakelijk. Je kunt weliswaar op afstand, met technologie, met een lange arm of robotica, je opponent een slag toebrengen, maar conflicten spelen zich af tussen mensen. En daar – tussen die mensen, op de grond – wordt uiteindelijk het conflict opgelost. Zo is onze bijdrage aan de anti-piraterijmissie op zee zeer relevant. Maar het conflict heeft zijn oorzaak op het land. Daar zal het, met of zonder militaire macht, uiteindelijk moeten worden opgelost.

Robotica en ethiek

Over robotica gesproken. Een van de vruchten van de snelle technologische ontwikkelingen is natuurlijk robotica. Aardig is een discussie die ik eens meemaakte met een MLO-klas over lijden, met lange ‘ij’, op het gevechtveld. De stelling was dat oorlogvoering uiteindelijk resulteert in oplegging van de wil aan een ander.¹⁷ Dat doe je ultimo door inzet van de zwaardmacht. Je kunt die opponent alleen maar dwingen om zijn wil te wijzigen door hem ofwel volledig te verslaan, of door hem zo te laten lijden dat hij opgeeft. De vraag is of dat gebeurt wanneer de robot van het ene kamp de robot van het andere kamp uitschakelt.

Er zijn ook wel ethische vragen. Ben je nog een *combattant* als je werkzaam bent op een luchtmachtbasis in Nevada, van waaruit je een Reaper of Predator bestuurt die aan de andere kant van de wereld een bom laat vallen. Na jouw dienst sta je in de Seven Eleven om een six-pack bier te halen voor de BBQ die over een uur begint in je achtertuin, ergens in een buitenwijk van Las Vegas...

Groeimarkten binnen Defensie

Bij deze mijmeringen is het leuker om te kijken naar groeimarkten dan naar alle ellende rond de bezuinigingen. Ik noem vier van die nieuwe kansen.

- Eén: *cyber war* is zeker een groeimarkt. Het is ook goed dat Defensie vooraan staat. Op het puntje van de stoel gaan zitten en kijken waartoe dat leidt, zou ik zeggen.
- Een tweede kans wordt gevormd door Nationale Operaties. De gevechtservaring opgedaan tijdens onze deelname aan de oorlogen in Bosnië, Irak, Kosovo en Afghanistan kunnen we vandaag de dag maximaal gebruiken voor de enorme groeimarkt Nationale Operaties. Politie, justitie en burgemeesters worden ondersteund met de ervaringen van *CounterIED*, *Combat Tracking and Tracing*, *ISTAR* en *UAV*, om er maar een paar te noemen.¹⁸ Op intranet is een mooi overzicht te zien van kengetallen van Defensie. Daaruit blijkt de enorme groei van inzet van de krijgsmacht in nationale operaties voor het Nederlandse publiek, de belastingbetaler. *Bang for the buck*, zou ik zeggen.
- Drie is *Military Assistance*. In Afghanistan zitten we nog wel even met *Train the Trainer*-programma's. Deze zijn er niet alleen voor het leger, maar zeker ook voor de politie, ook na 2014. In Afrika willen Afrikaanse landen zelf hun troepen leveren voor vredesoperaties, wat een groot goed is. Er is wel een enorme behoefte aan kennis en ervaring uit het Westen. Ook daar is een roep om *Military Assistance*. Initiatieven van Frankrijk en de VS strekken tot aanbeveling en geven de richting aan.¹⁹
- Ten slotte *Smart Defense*, één van de belangrijkste onderwerpen van de NAVO-top in Chicago (mei 2012). Taakspecialisatie was jaren uit den boze. Angst voor verlies van

17 Carl von Clausewitz, *On War*, edited and translated by Michael Howard and Peter Paret, (Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1976, 1984).

18 Zie onder meer: Christ klep, Richard van Gils, *Van Korea tot Kabul. De Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945* (Nederlands Instituut voor Militaire Historie, Sdu Uitgevers, Den Haag, 2005).

19 Het door het Amerikaanse *State Department* geïnitieerde ACOTA-programma is daar een sprekend voorbeeld van. Nederland participeert met geld van Buitenlandse Zaken en militaire Nederlandse steun ten behoeve van onder meer Uganda en Burundi.

soevereiniteit lag daaraan ten grondslag, en begrijpelijk. Maar vanwege verregaande bezuinigingen hebben de meeste landen geen volledige, zelfstandige militaire gereedschapskist meer. Er is dus geen sprake meer van het opgeven van capaciteiten door taakspecialisatie, maar van reparatie van tekorten door samenwerking. Ter illustratie: in vredestijd kun je met een pool van vliegtuigen die je met een paar landen gezamenlijk koopt, vliegen, trainen en gereedstellen. Je kunt gezamenlijk op missie. En als daar in een van de landen politiek bezwaar tegen bestaat, regel je dat een ander wél gaat, met gebruik van een set vliegtuigen. Er zijn tal van creatieve oplossingen en ideeën voor samenwerking en integratie. Diverse initiatieven zijn ontplooid of worden bestudeerd met onder meer Duitsland, Noorwegen en België. Een goede zaak!

Steve Jobs als CDS?

Welke leiders zijn er nodig op dit technologisch geavanceerde gevechtsveld, waar nog steeds de Airland Battle mogelijk is, counterinsurgency van alle tijden blijft en militaire leiders verstand moeten hebben van diplomatie en bestuur?

FOTO ANP, P. GRIMM

Steve Jobs, oprichter van de firma Apple, past allerminst in het profiel van de ideale schoonzoon. De defensieorganisatie had hem dan ook waarschijnlijk niet toegelaten. Dat is jammer, want ook de krijgsmacht moet af en toe een Steve Jobs binnenhalen

Laten we eens kijken naar West Point. Daar verzamelt de VS het aanstormend militair talent al vele tientallen jaren in zijn docentencorps. Een heel groot deel van hen bereikt de topangen, daar kunt u rustig de diverse CV's op naslaan. Interessanter wellicht zijn de talenten in een tweede groep, degenen die de top kennelijk niet halen. Mooi is de volgende tekst daarover uit het boek *The Fourth Star*:

(...) in the second group were the officers who were too outspoken or too different to ascend to the top of an organization that rewarded teamwork and fitting in above all. They wanted to puncture the Army's conventional wisdom, its priorities, and its myths. Frequently they pushed their more career-oriented counterparts in the department to sharpen their ideas and take more daring positions.²⁰

Ik ken ook een paar van deze collega's in onze eigen krijgsmacht. Ze maken het uiteindelijk niet, ze zijn wel broodnodig om een ieder in de krijgsmacht scherp te houden. Deelname aan de Hogere Defensievorming (HDV) is voor velen een aanlokkelijke stap in de carrière. De vraag is of Defensie in haar selectie daarvoor alleen diegenen selecteert die passen in haar sjabloon van de ideale schoonzoon of ook types die passen in de tweede groep van West Point.

Een voorbeeld buiten Defensie van iemand die niet in enig sjabloon paste was Steve Jobs. Steve Jobs heeft grootse dingen gedaan. Hij is de oprichter van Apple in 1976. Hij heeft de firma min of meer gedwongen verlaten in 1985. Jobs heeft vervolgens met vallen en opstaan computerbedrijf Next opgezet en is miljardair geworden door de filmproductiemaatschappij Pixar te lanceren. Pixar brak door met de computeranimatie 'Toy Story'. Apple dreigde in de jaren negentig ten onder te gaan door mismanagement, totdat Steve Jobs terugkeerde in 1997 als *Chief Executive Officer* (CEO).²¹ De rest van het verhaal kent u.

Steve Jobs was verre van aangenaam om mee te werken. Hij verliet zijn school voortijdig, was een hippie, gebruikte in zijn jeugd soms LSD,

20 David Cloud & Greg Jaffe, *The Fourth Star* (New York, Random House, 2009) 54.

21 Adam Lashinsky, *Apple. Blauwdruk van het succesvolste en geheimzinnigste bedrijf ter wereld* (New York, Business Plus, Antwerpen, Het Spectrum, 2012).

ging in India een jaar op zoek naar zichzelf, en was later een workaholic, die vaak boos werd, geen geduld had en narcistische trekken vertoonde.²² Toch was hij briljant.

Had onze defensieorganisatie Steve Jobs toegelaten tot de HDV? Neen. Waarschijnlijk had hij de keuring voor KIM of KMA al niet doorstaan. Hij past niet in het profiel. Toch hebben we niet alleen 'ja-knikkers' nodig. Ook de krijgsmacht moet af en toe een Steve Jobs binnelaten. Mooi is dat Jobs geloofde in producten die niet alleen technologisch zeer geavanceerd waren (*science*), maar waarvan ook de vormgeving aan extreme eisen moest voldoen (*art*). Apple ontwikkelt niet alleen hardware maar ook software die daar naadloos op aansluit. Dat is uiteindelijk de succesformule van het merk.

'Art & science'

Ik geloof heilig in die combinatie van 'art & science', ook voor ons militaire vak. Iemand die in Amerika een mastertitel haalt op een van de militaire scholen, kan master worden in *Military Art and Science*. In die titel zit niet alleen een link naar de 'art & science' van Steve Jobs, maar ook naar de leiders die wij nodig hebben. Zowel in vredesfuncties, maar zeker ook op het gevechtsveld.

Oorlog is chaos. En wij hebben geleerd om met ons militair besluitvormingsproces een analyse te maken die helemaal past bij 'science'; hoofdtaken, bijtaken, tijdbalk, drie-kolommenmodel, eigen mogelijke wijze van optreden, et cetera. Dat werkt prima, maar soms is intuïtie, gevoel, oftewel 'art' net zo belangrijk... Niet dat het 'Inshallah' van de *Afghan National Army* (ANA) altijd werkt, maar commandovoering gaat daar soms op gevoel, en werkt dan ook. Net als bij Jobs gaat het om de combinatie van 'art & science'. Dat is iets om bij de selectie van onze leiders rekening mee te houden.

De 'zachte factor'

Niet iedereen uit hetzelfde sjabloon, uit dezelfde mal, is dus een goed uitgangspunt. Ik heb eerder al iets gezegd over het 'uitzetten' van de tanks. Wellicht is de zogeheten 'zachte factor' nog wel belangrijker. Wat bedoel ik

daarmee? Met de opheffing van tankeenheden nemen we niet alleen afscheid van de machine, maar ook van een categorie officieren en onderofficieren die op een andere wijze kijken naar het gevechtsveld. Daar waar de infanterist meer oog heeft voor detail, uitgaat van maximale voorbereiding, consciëntieus is en pietje-precies, zal de tanker kiezen voor snelheid, doelgerichtheid, daarbij weleens de details over het hoofd ziend. Voor beiden is wat te zeggen.

Het is in ieder geval duidelijk dat het kader van de infanterie andere 'software' heeft dan dat van de cavalerie. Ze gaan anders om met tijd en ruimte, en komen tot andere oplossingen voor hetzelfde probleem. Met de opheffing van de hardware 'tank' zetten we als het ware ook de afwijkende wijze waarop tegen een probleem wordt aangekeken, uit. Dat gaan we missen. Voor de toekomst is in ieder geval de les dat we zoveel mogelijk een mix moeten hebben van verschillende leiders. Afkomstig van 'science', maar ook diegenen die gevoel hebben voor 'art'.

Tot slot

We zijn aan het einde van onze wandeling op het gevechtsveld beland. Wat zijn nu de *take-aways*? Trap niet in de valkuil om mee te gaan met de laatste golfbeweging. Counterinsurgency is van alle tijden en zal nooit verdwijnen, net zo min als interstatelijke conflicten, de bewegingsoorlog, en de Airland Battle. Zorg ervoor dat de balans in evenwicht blijft; de balans tussen technologie en de man met jas en geweer.

Ga niet voor een gendarmerieleger, maar zorg dat je alle soorten conflicten aan kunt.²³ Repareer gaten in de militaire gereedschapskist door nu eens echt met bondgenoten capaciteiten te delen. En ten slotte: zoek de balans tussen 'art' en 'science', in besluitvormingsprocessen en bij de keuze van nieuwe leiders. ■

22 Walter Isaacson, *Steve Jobs* (New York, Simon & Schuster, 2011).

23 Geheel in lijn met de terechte aanbevelingen in het *Rapport Verkenningen*, zoals aangeboden aan de Tweede Kamer (Ministerie van Defensie, 1 maart 2008, TK 2008 31 243, nr. 6). Spijtig dat er zo weinig is gedaan met de prima analyse die ten grondslag ligt aan dit rapport.

‘Junior leadership’ in Uruzgan

De afgelopen jaren is er in Afghanistan op diverse niveaus ervaring opgedaan: zowel op het militair-strategische als het operationele, tactische en technische niveau. Van 2006 tot 2010 speelde het pelotonsniveau een centrale rol tijdens de TFU-missie. De commandant van de eerste Battlegroup typeerde de operatie in Uruzgan als een ‘luitenanten-missie’. Hoe hebben deze ‘junior leaders’ zich staande weten te houden? Hoe heeft hun eenheid gefunctioneerd gedurende een missie die in een hoog geweldsspectrum plaatsvond? Hoe kijken deze mannen en vrouwen terug op hun inzet? Aan de hand van interviews met 23 jonge officieren is getracht hiervan een integraal beeld te verkrijgen.

*majoor drs. J.M.H. Groen**

Nederlandse militairen zijn vanaf eind 2002 in Afghanistan ingezet. Naast vele individuele stafofficieren die in deze afgelopen jaren een functie binnen een ISAF-hoofdkwartier hebben vervuld, zijn er verschillende eenheden uitgezonden. Vanaf november 2002 tot augustus 2003 heeft Nederland met verschillende rotaties van kleine eenheden van ongeveer 250 man sterk een eerste bijdrage geleverd gedurende ISAF-1. Van juli 2004 tot en met september 2006 heeft Nederland militairen ingezet in de Noord-Afghaanse provincie Baghlan. In deze periode zijn verschillende Nederlandse Provinciaal Reconstructie Teams (PRT's) werkzaam geweest vanuit de provincie hoofdstad Pol-e Khomri.

Vanaf 2006 verschuift de Nederlandse focus zich naar Zuid-Afghanistan. Nederland heeft twee keer vanuit het ISAF-hoofdkwartier RC(S) het commando gevoerd over de zuidelijke regio van de ISAF-missie (van 1 november 2006 tot 1 mei 2007, en van 1 november 2008 tot 1 november 2009). In deze beide periodes werd een substantieel aantal functies binnen deze staf vervuld door Nederlanders.

De grootste Nederlandse inspanning vond vanaf Uruzgan plaats in het voorjaar 2006. Uruzgan ligt net ten noorden van de provincie Helmand, waar het zwaartepunt van de gevechten in het zuiden van Afghanistan lag. Het is de provincie waar Mullah Omar, de geestelijk leider van de Taliban, een deel van zijn jeugd heeft doorgebracht en vanwege haar ligging fungeert de provincie als een strategisch achterland voor Helmand.

Na de eerste noodzakelijke logistieke voorbereiding startte vanaf 1 augustus 2006 operatie *Task Force Uruzgan* (TFU). Aanvankelijk zou Nederland twee jaar in Uruzgan als *lead nation* werkzaam zijn, maar tussentijds besloot men om deze periode met twee jaar te verlengen. De TFU-missie eindigde op 1 augustus 2010 met de overdracht van de militaire verantwoordelijkheden aan een Amerikaanse eenheid, *Task Force Stryker*.

In die vier jaar is er een voor Nederlandse begrippen grote militaire inspanning geleverd, zowel op personeel als (materieel-)logistiek gebied. Binnen de TFU vinden er in die jaren operaties van grote eenheden plaats, zoals het PRT en de *Battlegroup* (BG), ondersteund door logistieke eenheden, genisten, artilleristen, verbindelaars, geneeskundig personeel,

* De auteur is als senior onderzoeker werkzaam bij het Veteraneninstituut. Hij is driemaal uitgezonden geweest; zijn meest recente missie was als stafofficier Informatie Operaties met de staf TFU-8 in Uruzgan.

commando's, mariniers en de luchtmacht. In totaal zijn er in die jaren ongeveer 20.000 Nederlandse militairen in Afghanistan werkzaam geweest.

De totale inspanning is overigens veel groter geweest, aangezien binnen de krijgsmacht in Nederland eveneens veel werk is verricht om deze missie te realiseren; niet alleen in het kader van de voorbereiding maar tevens ten aanzien van de instandhouding.

De ISAF-missie in Afghanistan heeft Nederland ongeveer anderhalf miljard euro gekost. En hierbij gaat het dan alleen nog maar om de materiële kosten. De menselijke kosten van deze missie zijn eerder in dit blad beschreven door Bogers e.a.: op de dimensie bevolkingsgrootte (per één miljoen inwoners) heeft Denemarken te maken gehad met de meeste slachtoffers (6.0), gevolgd door het Verenigd Koninkrijk (4.9), Canada (4.0), de Verenigde Staten (3.6), Noorwegen (1.9) en Nederland (1.1).¹

Bij operaties in Uruzgan hebben in vier jaar tijd 19 Nederlandse militairen het leven gelaten. Daarnaast zijn ongeveer 140 personen gewond naar huis teruggekeerd, onder wie veel zwaar-gewonden. Dit zijn aantallen waarmee Nederland sinds de Koreaoorlog van de jaren '50 niet meer was geconfronteerd.

Uruzgan: een 'luitenanten-missie'

In het jaar 2006 werd 'de soldaat in Uruzgan' door *Elsevier* uitgekozen tot de Nederlander van het jaar. In een uitgebreid artikel werd het 2de peloton van de Coyote-compagnie van 44 Pantserinfanteriebataljon Regiment Johan Willem Friso beschreven. De toenmalige pelotonscommandant, Peter Marx, werkte in 2008 bij het bureau Current van de sectie G3 in Havelte, waaraan ik destijds leiding gaf.

Het artikel gaf onder meer de missie van dit peloton weer, en de regelmatig heftige incidenten die gedurende deze uitzending hadden plaatsgevonden. De commandant van de eerste Battlegroup, luitenant-kolonel Piet van der Sar stelt in het artikel dat de operatie in Uruzgan in zijn optiek een 'luitenanten-missie' is.

Ik heb Peter Marx gevraagd of hij mee wilde werken aan een interview om zijn belangrijkste ervaringen te bespreken. Dit gesprek, dat als een pilot voor een eventueel interviewproject gold, heeft eind december 2009 plaatsgevonden, vlak voor het vertrek van mijn eigen missie in Uruzgan. Het was een uitermate boeiend gesprek, dat voldoende aanleiding gaf om een uitgebreid interviewproject op te starten naar de ervaringen van *junior leaders* in Uruzgan.

Opzet artikel

Na deze introductie volgen nu het doel, de methode en aanpak van het interviewproject. Daarna komen de resultaten van de interviews aan de orde. De keuze van de citaten is daarbij niet alleen gebaseerd op de meest sprekende voorbeelden, maar ook op een representatieve verdeling over de geïnterviewden. Het artikel eindigt met conclusies en een blik op de toekomst.

FOTO: AN/DD, D. BEVAAL

Kwam de realiteit in Uruzgan overeen met de lessen op de NLDA?

Methode en doel van de interviews

De opmerking van Piet van der Sar en de ervaringen van de missie van pelotonscommandant Peter Marx maakten mij nieuwsgierig. Ik was vooral benieuwd naar de categorie jonge officieren. Hoe heeft een jong lid van het middenkader, net opgeleid op de NLDA, zijn missie ervaren? Niet alleen als professioneel militair

¹ Bogers, M.P., Beeres, R.J.M. and Lubberman, I.G. 'Burden sharing in Afghanistan'. *Militaire Spectator* 180 (2011) (11) 487-501.

en leidinggevende, maar ook als mens? Kwam de realiteit in Uruzgan overeen met de lessen op de NLDA?

Ter voorbereiding op het interview met Peter had ik een vragenlijst opgesteld, waarin vanaf de voorbereiding tot aan de thuiskomst zoveel mogelijk aspecten van een missie chronologisch aan bod komen: de opwerkperiode en het opbouwen van een team, het vertrek, de overname in het gebied, aspecten die met de uitgevoerde operaties in Uruzgan te maken hadden, de thuiskomst en de reflectie op de missie.

De uitkomsten van het gesprek met Peter Marx boden zoals gezegd inhoudelijk voldoende aanknopingspunten om met meerdere pelotonscommandanten een gesprek aan te gaan. In vier jaar tijd zijn er, door rotaties van ongeveer om de vier maanden, twaalf Battlegroups ingezet. In mijn initiële plan was het doel om van iedere Battlegroup één pelotonscommandant te interviewen, om zodoende een dwarsdoorsnede van vier jaar missie in Uruzgan te verkrijgen. Via collega's en de commandanten zou per Battlegroup worden gevraagd om een geschikte kandidaat, die op een constructieve manier in staat was op bovenstaande aspecten te reflecteren. Het project zou aldus bestaan uit twaalf individuele interviews.

Het oorspronkelijke doel was dus om de ervaringen van deze junior leaders te beschrijven en vervolgens de opgedane lessen en ervaringen voor de krijgsmacht vast te leggen. Gaandeweg veranderde mijn mening, zowel qua interviews als doelstelling.

In eerste instantie zouden slechts infanteristen bij het project worden betrokken. Vanuit de interviews en de kennis die ik zelf ondertussen in Afghanistan had opgedaan, besepte ik dat er naast deze (gevechts-)ervaringen veel andere relevante kennis kon worden opgetekend: ervaringen van bijvoorbeeld genisten of junior

leaders die binnen een PRT, *Operational Mentor Liaison Team of Psyops Support Element* hadden gediend. Hier zou in mijn perceptie eveneens aandacht aan moeten worden besteed.

Anderszins besepte ik meer en meer dat de verhalen van deze collega's ook op andere manieren betekenisvol waren. De reikwijdte van de ervaringen, de persoonlijke en emotionele beleving maakten duidelijk dat het vastleggen van deze impressies voor onze samenleving eveneens belangrijk is. Door de persoonlijke verhalen in boekvorm te publiceren is de kans op erkenning, waardering en respect groter, hetgeen naast meer zelfrespect bij de veteraan² een bijdrage kan leveren bij de verwerking van mogelijke heftige gebeurtenissen. Het belang hiervan voor veteranen is in het verleden duidelijk gebleken. Het doel van mijn project werd daarmee een stuk breder: het ging niet meer alleen om het vastleggen van feitelijke ervaringen, maar eveneens om thema's als persoonlijke beleving, waardering, erkenning en verwerking. Uiteindelijk heeft deze aanpak geleid tot 23 uitvoerige diepte-interviews.

Nadat ieder interview was gecontroleerd door de geïnterviewde, is er een inhoudsanalyse uitgevoerd. Door middel van de zogeheten 'open coding methode'³ heeft dit geleid tot de thema's die in het boek zijn opgenomen en die hier gedeeltelijk worden weergegeven.

Aanpak

Er is gebruik gemaakt van semigestructureerde interviews, waarbij werd getracht om de missie chronologisch te doorlopen. In het laatste deel van het interview stond de reflectie op de missie centraal. De interviews werden middels een dictafoon vastgelegd. Het kortste interview duurde vier uur; het langste bijna acht uur. Vervolgens werd het interview in een verslag volledig op papier uitgewerkt. Dit conceptverslag werd ter goedkeuring aan de geïnterviewde voorgelegd. Het commentaar dat op deze versie werd gegeven, werd aansluitend in het verslag verwerkt. Deze aanpak zorgde voor een door de geïnterviewde gedragen versie en kwam tevens de zorgvuldigheid van het verslag ten goede.

2 In Nederland is een veteraan volgens de wet: 'iedere militair die onder oorlogsomstandigheden of een internationale operatie heeft gediend.'

3 Boeije, H. *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en Doen*. Boom onderwijs, Amsterdam, 2005.

Vorbereiding van de missie

Teamvorming

Een van de belangrijkste aspecten van de voorbereidingsfase was teamvorming. Alle commandanten die aan dit project meewerkten hebben hier veel tijd aan besteed omdat ze onderkenden dat een hecht team gedurende de missie van eminent belang zou zijn. Een eenheid die onderling goed samenwerkt, is beter in staat om de zware taken die haar te wachten staat uit te voeren.

Vertrouwen in elkaar is heel belangrijk en ik probeerde dit door een stukje teamvorming te bereiken. Het is hierbij heel belangrijk dat je je mensen leert kennen en dat zij jou kennen. Ik vind investeren in je mensen heel belangrijk. Ik probeerde van iedereen zijn privésituatie te leren kennen in persoonlijke gesprekken. Ik zou hierdoor in de toekomst weten waar mijn mensen het over hadden, wanneer zij mij iets vertelden over de situatie thuis. Of wanneer je vanuit oprechte belangstelling vraagt hoe het met de partner of de kinderen thuis gaat.

Dergelijke gesprekken en aandacht zorgen er juist voor dat de onderlinge band hechter wordt. Op het moment dat je investeert in de onderlinge band, gaat het werken een stuk eenvoudiger. Ik deed dit door middel van persoonlijke gesprekken of door in een informele setting allerlei activiteiten buiten werktijd te organiseren. (Erik, BG 5)

Ik vond de onderlinge communicatie van belang. Ik heb daarom altijd heel veel gepraat tegen het peloton. Dan vertelde ik wat we hadden gedaan en waarom. Hoe een actie tijdens een oefening was verlopen en dat iedereen van elkaar wist wat ieders inbreng was. Ik wilde dat iedereen op de hoogte was van het pelotonsplaatje. Op die manier probeerde ik eveneens te werken aan de teamgeest en vertrouwen in elkaar. Ik vond teambuilding namelijk heel belangrijk en hier heb ik bewust aandacht aan geschonken. (Stellan, BG 4)

De mentale component

Volgens de Nederlandse militaire doctrine

FOTO: AVDD, S. HILCKMANN

Patrouille in Uruzgan. Teamvorming is een belangrijk aspect bij de voorbereiding op een missie

bestaat militair vermogen uit drie componenten: de conceptuele, de fysieke en de mentale component. De mentale component is een belangrijk onderdeel bij de voorbereiding op een missie, omdat deze bijdraagt aan de motivatie om de opgedragen taken uit te voeren. Verschillende pelotonscommandanten hebben daarom specifieke, mentale trainingsmomenten in hun opwerkprogramma gecreëerd.

Mentale vorming was voor het peloton heel belangrijk. We hebben hier continu in geïnvesteerd. Het gaat als eenheid niet alleen om dingen die je goed kan of het beheersen van vaardigheden. De sleutel tot het succes is de mentale instelling: wanneer het tussen de oren goed zit, functioneert de eenheid het beste.

(Maarten, GN)

Het trainen van de mentale component was eveneens belangrijk. Ik heb daarom vlak voor

de uitzending een keer een aantal politiehonden geregeld in samenwerking met de politie, omdat ik het belangrijk vond om een keer een goed spanningsmoment te creëren. Ik had diverse interessante activiteiten met de honden geregeld. Dit hadden de Opvolgend Pelotons Commandant (OPC) en ik geheim gehouden.

Iedereen had een geweldige en leerzame dag gehad. De kaderleden hadden heel veel gezien dat duidelijk maakte hoe met stressvolle situaties werd omgegaan. Wij hadden op basis van de verschillende reacties een mooi aanknopingspunt voor de evaluatie, gericht op onze missie. Want daar was deze dag voor bedoeld: wat haal je hier als persoon uit en wat kun je hier mogelijk mee in een vergelijkbare situatie in de nabije toekomst?

(Gerwin, BG 6)

Voor mij lag de prioriteit niet op het groeps-optreden alleen, maar eveneens op het werken aan het mentale aspect. Een van de groepscommandanten had een tijdje bij de Special Forces gewerkt. Hij had over het trainen van de mentale component leuke ideeën. Ik heb hem de opdracht gegeven hiervoor een oefening te regelen. Dat was een redelijk heftig programma.

Voordat het fysieke moment daadwerkelijk begon, kon je aan de mannen het effect merken van het eerste deel van het programma. Een aantal uren stresshoudingen aannemen is oncomfortabel en niet prettig. 's Avonds hebben we onder leiding van de sport bij de klimtoren een programma gedaan, onder andere springen richting het lefkoordje. Daarna hebben we de mannen een stuk laten marsen, gevolgd door een flink stuk peddelen met boten. Toen merkte je dat een deel van de mannen pas echt geconditioneerd raakte, waaronder een van de plaatsvervangend groepscommandanten. Hij was volledig in zichzelf gekeerd en alleen met zichzelf bezig. Achteraf hebben we dit geëvalueerd met hem. De oefening was een leerzame ervaring, voor de kerels en voor onszelf. We hadden als pelotonskader goed inzicht gekregen in de mentale weerbaarheid van de mannen. (Rob, BG 4)

'Een uitzending voor een uitzending'

Tijdens de voorbereiding wordt vaak een wissel getrokken op het personeel. In een relatief korte periode worden naast de deelname aan verschillende – deels verplichte – cursussen, veel militaire oefeningen georganiseerd. Daarnaast wordt er veel tijd gestoken in het denken over belangrijke procedures zoals drillmatig optreden of het vergaren van relevante informatie over het inzetgebied en de toekomstige tegenstander. Er is daardoor meestal geen sprake van een balans tussen werk en ontspanning gedurende de voorbereiding op de missie. In militair jargon wordt dit 'een uitzending voor een uitzending' genoemd.

Door het stellen van de noodzakelijke prioriteiten hebben we, in overleg met de compagnie, geprobeerd binnen de groep een uitzending voor een uitzending te voorkomen. We hebben hierover onderling regelmatig met elkaar gesproken. Ik denk desondanks dat het thuisfront de voorbereiding heel anders heeft ervaren. Wij waren als groep met iets nieuws bezig, een project dat in de belangstelling stond en dit motiveerde ons enorm. We konden in onze ogen niet genoeg doen om ons zo goed mogelijk op onze taken voor te bereiden. Het thuisfront merkte dat wij door alle activiteiten zoveel op pad waren, dat iedereen binnen de groep thuis wel eens de boodschap hoorde dat het al leek of we op uitzending waren. (Dennis, GN)

Het kan ook anders. Verschillende keren is de belangrijke rol die de (naast)hogere commandant hierin speelt aangegeven, zoals uit het volgende citaat blijkt:

Bijna iedereen, inclusief onze commandant, had aangegeven dat zij geen uitzending voor een uitzending wilden creëren. De commandant zorgde ervoor dat op de momenten dat wij naar huis konden, wij vrij in beweging waren. Hij realiseerde zich dat hij die vijf maanden helemaal vol kon proppen met allerlei oefeningen en lessen, maar dat hier geen winst in zat. Ik heb de voorbereiding daardoor niet als een heel heftige en drukke periode ervaren. (Dennis, OMLT)

Het vertrek

Het vertrek en de afwezigheid van de militair op uitzending legt een zware belasting op het thuisfront, zeker wanneer er kinderen in het spel zijn.

Mijn eigen thuisfront heeft mij altijd gesteund in mijn keuzes die ik heb gemaakt en dat gold eveneens voor deze uitzending. Hoe je het ook wendt of keert, het was voor mijn vriendin geen eenvoudige periode, aangezien ons zoontje pas een paar maanden oud was. Voor sommige mensen, meestal mensen die geen relatie met een militair hebben, is deze steun soms lastig uit te leggen. Daar is ze wel tegenaan gelopen. Het militaire beroep is niet gemakkelijk, ook niet voor het thuisfront. Ze wist echter wat haar te wachten stond, aangezien we elkaar reeds kenden tijdens mijn vorige uitzending.

(Mark, BG 11)

Mijn vrouw heeft eerder meegemaakt dat ik uitgezonden ben geweest. Ze kent het klappen van de zweep. Ze kent mij goed, dus ze weet wat ze van mij kan verwachten. Natuurlijk staat ze niet te springen om een uitzending, want met vier kinderen thuis krijgt ze het erg druk in haar eentje. Met name 's avonds wanneer de kinderen moe zijn, mis je de bijdrage van de partner. Ik maak ook altijd goede afspraken over de manier waarop wij contact houden. Geen nieuws is goed nieuws. Pas op het moment dat iemand van de Maatschappelijke Dienst Defensie voor de deur staat, weet je dat het fout is. Op de radio in de auto zul je dit nooit horen, hou ik mijn vrouw voor. De procedures werken namelijk op dat moment, wanneer dit echt noodzakelijk is, altijd goed.

(Steven, BG 10)

Het aanstaande vertrek riep wisselende gevoelens op, zo gaven verschillende geïnterviewden aan. Soms kreeg dit gevoel een plek na het vertrek. Echter, gevoelens van angst die bij het thuisfront leven, verdwenen haast nooit, zo bleek meestal in de praktijk.

Naarmate de uitzending dichterbij kwam, merkte ik dat thuis de spanning zich langzaam opbouwde. Ze zagen mij om begrijpelijke rede-

nen niet graag gaan. Wij vertrokken als laatste peloton van de compagnie en hadden dus een lang inschepingverlof. Ik heb in die periode tegen het vertrek aan zitten hikken. Ik wilde zelf heel graag weg. Dat was voor mij persoonlijk wel een dubbel gevoel, wetende hoe het thuisfront hier tegenaan keek. (Kevin, BG 12)

FOTO AVDD, S. HILCKMANN

TFU-2 vertrekt vanaf Eindhoven Airport, uitgezwaaid door familie en vrienden

Thuis heerste er een dubbel gevoel bij mijn vertrek. Mijn ouders zijn heel trots op het werk dat ik doe en ze zien dat ik heel gelukkig ben met mijn werk. Ik straal dit ook uit en wat dat betreft leverde mijn vertrek bij hun een dubbel gevoel op. Ze waren blij voor mij, maar ze maakten zich natuurlijk ook zorgen. Er waren ondertussen helaas al bijna twintig collega's gesneuveld voordat ik vertrok. Dit heeft hen natuurlijk aan het denken gezet. (Geert, PSE)

Aankomst

In de periodes waarin de temperatuur in Uruzgan het hoogst waren, werd in Minhad (de Verenigde Arabische Emiraten) een acclimatiseringprogramma gevolgd. Vervolgens ging de reis door naar Uruzgan, alwaar de *Handover-Takeover* periode (HOTO) met de voorgangers begon.

We zijn eerst naar Minhad gevlogen en hebben daar het acclimatisatieprogramma doorlopen.

FOTO AVDD, J. DE MEESTER

Voorafgaand aan de uitzending naar Afghanistan volgen de militairen een acclimatisering-programma in de Verenigde Arabische Emiraten

Het was onwezenlijk warm, gekoppeld aan een gigantische luchtvochtigheid. De temperatuur liep soms op tot 63° Celsius, met een luchtvochtigheid van 97 procent. Ik dacht dat ik gek werd, maar het programma bleek gelukkig goed in elkaar te zitten. De afwisseling van inspanning en ontspanning was goed, gedurende een stijgende opbouw in de week. Ik merkte dat mijn lichaam hier goed op reageerde. (Geert, PSE)

Ik ben met mijn OPC en de kaderleden een week voor het peloton uit vertrokken. We hebben eerst op Minhad een week geacclimatiseerd. Dit was goed georganiseerd. We zijn daarna vertrokken naar kamp Holland. Met de kaderleden zijn we voor een week naar Chora vertrokken, naar de White Compound. Na een korte introductie zijn we alle dagen het gebied ingetrokken. De patrouilles waren goed voorbereid door onze voorgangers. We kregen met de kaderleden hierdoor een goed beeld van het gebied.

De overname is goed verlopen. De HOTO was niet alleen gericht op het gebied. De groepscommandanten (GPC'n) hebben op hun eigen niveau met hun counterparts prima kunnen

overleggen. We hebben eveneens tijd gemaakt om alle overige taken en werkzaamheden op de White compound door te spreken. Dit was eveneens allemaal goed voorbereid. (Barry, BG 7)

Over het algemeen is iedereen in die vier jaar goed opgevangen. Er was bijna altijd een degelijk voorbereid programma, dat veel ruimte bood voor het delen van ervaringen en gezamenlijke patrouilles. Opvallend was zowel de fysieke als de geestelijke wissel die het hoge operationele tempo van de missie op de voorgangers had.

Mijn voorgangers waren duidelijk vermoeid en zaten tegen het einde van de missie aan te hikken. Ze hadden een heftige uitzending beleefd. Ik zag dit aan de vermoeide gezichten van mijn collega's en ik kreeg het gevoel dat zij ons als de 'reddende engel' beschouwden. (Dennis, GN)

Ik werd opgevangen door een OPC met dikke wallen onder zijn ogen en die net twee weken geleden zijn PC had weggedragen. (Stellan, BG 4)

Ik merkte aan mijn voorgangers dat zij een behoorlijk heftige periode achter de rug hadden. Zij waren blij dat hun missie erop zat. (Dennis, OMLT)

Een van de geïnterviewden gaf zelf aan dat hij uitkeek naar het einde van de missie.

Ik had aan het einde van mijn missie haast geen energie meer om mijn opvolgers goed op te vangen. Ik zag bijna driekwart van de compagnie vertrekken en ik was in mijn hoofd eveneens reeds bezig met het naar huis gaan. Ik vond dit heel lastig. (Erik, BG 3)

De missie

De overname

Indien de mogelijkheid aanwezig is om na de HOTO een eenheid tijdens haar eerste zelfstandige operationele opdracht op een rustige manier te laten wennen aan haar nieuwe werkomgeving, kan dit positieve effecten hebben, bijvoorbeeld ten aanzien van het opbouwen van vertrouwen onder het personeel.

We hadden een rustige operationele opbouw. De compagnie had daar goed over nagedacht. We begonnen bijvoorbeeld in eerste instantie slechts met kleine operationele opdrachten overdag. Later hebben we eveneens 's nachts patrouilles uitgevoerd. Mijn eerste opdracht was een vrij eenvoudige opdracht van een halve dag. We moesten ons door de woestijn verplaatsen naar een hoogterand om een overwatch in te nemen. Van daaruit moesten we een operatie van een ander peloton beveiligen. Het gaf ons de gelegenheid om te wennen aan de lokale omstandigheden, te wennen aan het werken in dit terrein en daarin rond te rijden.

(Peter, BG 1)

Het loopt ook wel eens anders, maar dat kan eveneens positief uitwerken.

Op de patrouille, onze derde dag in het gebied, zouden we naar een post gaan. We waren bezig met onze patrouille, maar die post hebben we nooit bereikt. We werden met vrij accuraat vuur vanuit een, min of meer, omsingeling beschoten. Ik heb van die situatie gelijk heel veel geleerd. Wat ik die dag heb gezien, is mij altijd bijgebleven. Ik heb de lessen van die dag de rest van mijn missie goed kunnen gebruiken.

(Eric, BG 3)

Leidinggeven

Inspirerend leiderschap is geen garantie voor succes, maar bij het leidinggeven onder extreme operationele omstandigheden is het zeker van belang dat de leidinggevende bereid is voorop te gaan in de strijd. Binnen de Israëliëse krijgsmacht wordt dit sowieso altijd van de militair commandant verwacht. Wanneer de leidinggevende bereid is dezelfde risico's te lopen als zijn ondergeschikten, dwingt hij niet alleen hun respect af, maar eveneens hun vertrouwen in zijn beslissingen.

'Lead by example' is essentieel: je kunt niet alleen moeilijke opdrachten verstrekken en vervolgens zelf lekker veilig in je commandopost gaan zitten. Op dat moment moet je eveneens voor je eenheid staan. Doe je dit niet, dan gaan je mensen op een gegeven moment denken: 'je komt er wel uit'.

(Dirk, BG 8)

Ik zorgde dat ik altijd mee van voren was, want 'lead by example' is in mijn optiek echt belangrijk. Ik ging met elke voetpatrouille mee en was daardoor altijd bij mijn mannen wanneer er stront aan de knikker was. Zij hadden dit echt wel in de gaten. In het wachtrooster werd de PC eveneens altijd meegenomen. Ik werd soms echter 's ochtends wakker en dan hadden ze mij toch laten liggen. Dan hadden ze een beetje met het rooster geschoven, zodat 'hun PC' een beetje extra rust kreeg. Dat vond ik altijd heel bijzonder.

(Stellan, BG 4)

Het begrip *smile and wave*, eerder toegepast tijdens de SFIR-missie door Nederlandse eenheden in Irak, was ook een bekend adagium tijdens deze missie.

Een open houding is binnen een counter-insurgency, zoals deze in Afghanistan en Uruzgan werd bedreven, van belang om de *hearts and minds* van de bevolking te winnen. Dat valt echter niet mee wanneer je net onder vuur hebt gelegen of een maatje hebt verloren. Op dat moment dient de leidinggevende zijn hoofd erbij te houden, begrip te tonen voor de heersende gevoelens, maar eveneens heldere en eenduidige richtlijnen te verstrekken.

Ik zag het verdriet en de emotie duidelijk op de gezichten bij hen na de IED strike. Ik zag echter ook de frustratie, die mogelijk richting de lokale bevolking geuit zou kunnen worden. Ik heb er direct iets over gezegd. Ze hoefden van mij die dag echt niet de duim omhoog te steken richting de lokale bevolking, maar ik zou geen enkel negatief gebaar accepteren. Ik deed een beroep op de GPC'n om dit mede in de gaten te houden. Zij moesten ook hun hoofd erbij houden. Wanneer we nu op de terugweg in onze emotie de lokale bevolking tegen ons het harnas zouden jagen, kon dit op de langere termijn onze veiligheid in het gebied in gevaar brengen.

(Kevin, BG 12)

Reacties in extreme omstandigheden

In extreme omstandigheden reageert ieder mens op zijn eigen manier. Als militair leidinggevende dien je met dit feit rekening te houden, bijvoorbeeld bij een beschieting.

FOTO AVDDI A. RORIMPANDEY

De Battlegroup beveiligde de omgeving tijdens een verplaatsing. Tijdens deze actie is onderzocht of bewoners van een quala in het bezit waren van IED's

De kogels vlogen ons op dat moment om de oren. De noodzakelijke drills voor een vuurcontact moesten worden uitgevoerd. Het was mooi om de individuele reacties van de kerels te bekijken. Bij sommige kerels zit het waarschijnlijk bij wijze van spreken in het bloed om er direct tegen aan te gaan, tegen het vuren in. Anderen zie je rustig afwachten in een gedekte positie bij een Bushmaster, in een veilige omgeving. De ene vent achter de Bushmaster vond daarom dat hij achter zijn wapen moest gaan liggen om de tegenstander te bevuren. Weer een andere vent vond het dus wel prima zo, achter de Bushmaster. (Mark, BG 11)

Soms reageren militairen vanuit een automatisme, wat gedurende een vuurgevecht niet handig is.

Een kerel had een hulsklemming in zijn Minimi-mitrailleur en probeerde deze met een pompstok op te lossen. Hij moest tegelijkertijd echter een sprong maken naar een nieuwe positie, waarbij hij van zijn sergeant dekkingsvuur

kreeg. Vlak voor hij zijn nieuwe gedekte locatie had betrokken, liet hij zijn pompstok vallen. Wat wilde die jongen gaan doen? Hij wilde zich, terwijl hij onder vuur lag, omdraaien om die pompstok te pakken. Die sergeant had dit in de gaten en wist hem nog net bij de kraag te vatten en hem achter de muur te trekken. 'Wat denk je te gaan doen?' 'Ik wilde die pompstok pakken', zei hij droogjes. 'Ga liggen man en vergeet die pompstok', aldus de sergeant. (Bart, BG 2)

Militairen hebben in het vuurgevecht meestal goed in de gaten dat ze in gevaar zijn.

Er werd flink op ons geschoten. Ik zag de kogels op zo'n dertig centimeter van mij af in de muur slaan. Ik was te goed zichtbaar, dus mijn positie was blijkbaar niet zo goed. Ik heb daarom mijn positie verbeterd, zodat het gericht vuren op mij ophield. (Bart, BG 2)

Bij een van de geïnterviewde pelotonscommandanten moesten anderen duidelijk maken dat hij gevaar liep, omdat hij te druk bezig was met andere dingen.

Een van mijn soldaten kwam tijdens het gevecht naar mij toe. Ik was zo druk bezig met het zenden van mijn radioberichten terwijl ik tegen de qualamuur⁴ zat, dat ik niet in de gaten had dat de kogels vlak boven mij in de qualamuur sloegen. De individuele verhalen van de kerels waren op dit punt heel interessant om te horen. In hun verhalen hadden ze het eveneens over mij. Zo vertelden meerdere kerels van mijn groep dat zij dit hadden waargenomen en dat zij, in de richting waarvandaan op mij werd geschoten, hebben teruggevuurd. Ik had dit zelf helemaal niet opgemerkt. (Barry, BG 7)

Angst is een emotie die in dergelijke situaties niet ongewoon is. Wanneer angst niet de overhand krijgt, kan het een nuttig middel zijn om adequaat te blijven handelen.

Wat mij is opgevallen, is dat ik nooit angst heb gevoeld bij het gevechtscontact. Ik was niet bang dat ik geraakt zou worden. Ik was daar

4 Een quala is een Afghaanse huis.

niet mee bezig. Het besef kwam pas achteraf. Dit was op zich goed. Ik kon het hoofd koel houden, ondanks de adrenaline. Ik had bij vijandactiviteiten meestal vijf tot tien seconden nodig om te beseffen wat er aan de hand was en daarna kon ik handelen. (Kevin, BG 12)

Ik kon kiezen voor een plek in een Viking achteraan in de colonne of de Bushmaster die voorop reed. Dit was een keuze waarover even nagedacht moest worden. Onlangs waren twee mariniers gesneuveld in hun Viking, maar deze reed meer naar achteren in de colonne. De Bushmaster is een veilig voertuig, maar vooraan vallen meestal de klappen. Beide opties hadden dus bepaalde voor- en nadelen en over de mogelijke gevaren heb ik bewust nagedacht. (Anke, arts)

Evalueren

Evalueren is een belangrijk onderdeel van processen. Niet alleen omdat deze daarmee verbeterd kunnen worden. Terugkijken op heftige gebeurtenissen is eveneens belangrijk; militairen moeten hun verhaal kwijt kunnen, waarbij zij hun emoties vrij kunnen uiten.⁵

Teruggekomen op de base ben ik opgevangen zoals ik had verzocht. Ik had doorgegeven dat ik tussen de binnen- en buitenring van Deh Rawod met het peloton stoom af wilde blazen. Ik had de Compagnie Sergeant Major (CSM) tevens gevraagd wat te eten en te drinken, een biertje (alcoholvrij natuurlijk), voor de kerels te regelen. Na het stoom afblazen, zijn we naar de base zelf gegaan. Daar had de CSM onder meer de dominee, de maatschappelijk werkers, de psycholoog, en allerlei mensen die een goed gesprek konden houden met onze kerels, geregeld. Ik had gevraagd hen in de eetzaal te laten verzamelen, zodat we in ieder geval ons verhaal kwijt konden. In de eetzaal kon je tussen de gesprekken door af en toe een speld horen vallen. (Marcel, BG 9)

Reflectie

Terugkeer naar huis

Wanneer de militair veilig terugkeert, is dit een vreugdevol en soms emotioneel moment.

Mijn moeder was weer heel blij dat ik weer thuis was. Zoals iedere moeder betaamt en behoort te doen, had ze zich heel veel zorgen om mij gemaakt. Ze was dus blij dat ik er weer was. (Barry, BG 7)

Pas na afloop van de missie bleek hoe moeilijk mijn ouders het hadden gehad. Ze waren echt erg bezorgd geweest. Mijn ouders uitten normaal niet gauw hun emotionaliteit, maar toen ik veilig de aankomsthal in Eindhoven liep, sprongen de tranen in hun ogen. Achteraf hoorde ik van anderen pas echt hoe erg zij met mijn uitzending bezig waren geweest. Dit hadden zij nooit laten merken in de gesprekken en post gedurende de missie zelf. (Maaïke, PRT)

Uit de interviews is gebleken dat menig een moest wennen aan de omstandigheden zoals die thuis en op het dagelijks werk gebruikelijk zijn. De spanning van de missie bleek eveneens verschillende militairen – tijdelijk – nog bezig te houden.

Ik heb zelfs een keer bij een tankstation op de A27, onderweg naar een oefening meegemaakt dat een collega en ik ergens vanwege een klapband in elkaar doken. We keken elkaar aan en ik vroeg of hij eveneens dacht met een IED-strike te maken te hebben. We hadden beide hetzelfde idee en dat was best lachen. Dit is geen probleem en heeft niets met angst te maken. Je moet een stukje spanning uit je lichaam kwijt zien te raken en dit kost tijd. (Gerwin, BG 6)

Het was niet gemakkelijk om weer te wennen aan het leven thuis. Mijn dochttertje moest echt wennen aan mijn aanwezigheid. Mijn vrouw was op een bepaald moment aan het werk. Ik was dan met mijn dochttertje alleen thuis. Ik wilde graag dingen voor haar doen, maar die kleine meid wilde alleen maar mama. Dit was een van de dingen die ik het moeilijkst vond. Dit heeft meer dan een half jaar geduurd, voordat onze relatie weer een beetje genormaliseerd was. (Erik, BG 5)

⁵ Het concept van psychologische debriefing na een ernstig incident wordt overigens door Rose et al. in het artikel 'Psychological debriefing for preventing post traumatic stress disorder (PTSD)' (2002) ter discussie gesteld.

Uit dit gesprek bleek even later het belang van een leidinggevende die hierover openlijk communiceert met zijn mensen.

Ik heb dit ook gewoon bij mijn peloton neergelegd. Ik weet nog dat we bij elkaar zaten en een aantal mannen riep dat zij niet zouden deelnemen aan het terugkeergesprek. Dit was allemaal onzin en er was niets aan de hand. Ik zei tegen iedereen dat ze zich eens goed achter de oren moesten krabben. Ik vertelde met welke gevoelens ik liep, waar ik het moeilijk mee had en waar ik tegenaan liep. Je zag ze kijken, zo van 'de luitenant heeft ook moeite met bepaalde zaken'. Toen pas kwamen de verhalen bij hen los. (Erik, BG 5)

Terugblik op de missie

Wat opvallend is, zijn de positieve geluiden bij iedere geïnterviewde, ondanks dat deze jonge officieren soms voor heel lastige opgaven hebben gestaan.

Ik kijk heel positief terug op mijn uitzending. Het was een hele leuke tijd, omdat ik omringd werd door allerlei leuke mensen. Ik heb op een hele prettige manier met verschillende mensen samengewerkt. Het was een ervaring om nooit te vergeten. Mijn persoonlijke bijdrage was een druppel op de gloeiende plaat, maar ik was voor mijn gevoel heel zinvol bezig geweest. Ik heb zelf veel ervaring opgedaan, als mens en militair, hetgeen ik de rest van mijn leven kan gebruiken. (Anke, arts)

Ik kijk met een heel tevreden en goed gevoel terug op de missie. Ik vind dat ik het als relatief jonge PC, met weinig ervaring en best wat verantwoordelijkheid, er persoonlijk goed vanaf heb gebracht. Datgene waar ik zelf invloed op uit heb kunnen oefenen is goed gegaan. Ik keek dermate positief terug op deze periode, dat ik nog wel een keer op uitzending wilde. (Geerten, GN)

Het is voor mijzelf, denk ik, een periode geweest in mijn leven die altijd heel belangrijk voor mij zal blijven. Een periode waarin ik bepaalde belangrijke levenslessen heb opgedaan die mij de rest van mijn leven bij zullen blijven. (Peter, BG 1)

Verwerking

Het delen van de ervaringen met anderen is een manier om ook de negatieve ervaringen van een missie een plek te geven. Die omgeving is echter niet altijd aanwezig.

Het kost mij enorm veel moeite om met mensen te praten over de uitzending. Ik moet dan zoveel uitleggen en daar heb ik geen zin in. Ik praat dan liever met mijn broer, die ook militair is, of een van mijn beste maten. Die is ondertussen zo ver dat ik niet zoveel meer hoeft uit te leggen. Ik kan bij hen alles kwijt. Ik praat daarom nauwelijks met anderen over mijn uitzendingen. (Erik, BG 3)

Erkenning en waardering in relatie tot verwerking hangt nauw samen met de omgeving waarin je verkeert. Mijn omgeving, mijn familie en mijn vrienden, willen ook luisteren en begrijpen waar het om gaat bij het verwerken van de gebeurtenissen. Het is niet zo dat we hier bewust voor zijn gaan zitten, maar er was aandacht voor mijn verhalen. Bij andere jongens merkte ik dat het thuisfront niet goed wist wat zij met de verhalen aan moesten. Hun vrienden hadden een heel ander referentiekader. Die vrienden waren bijvoorbeeld meer bezig met hun nieuwe scooter. Ik merkte dit verschil na terugkeer van mijn verlof. Jongens van het peloton konden gedurende hun verlof in verschillende mate hun verhaal kwijt. Dit betekende dat heel veel van de verwerking na het verlof in Assen binnen het peloton moest gebeuren. Ik had jongens in mijn peloton die het uitschepingsverlof veel te lang vonden duren. Die wilden weer bij hun maten zijn. Ze misten in ieder geval het groepsgevoel en het idee dat mensen hen voor de volle 100 procent begrepen. Dit vonden ze niet in hun eigen omgeving terug. (Stellan, BG 4)

Ik kreeg na beide uitzendingen zo'n zes maanden achteraf signalen dat er behoefte was van mensen om gesprekken te hebben met het kader of mensen van de Geestelijke Verzorging (GV) of de Maatschappelijke Dienst Defensie (MDD). Tijdens de uitzending zelf kreeg ik dit soort signalen nog niet. Ik denk dat dit te maken had met het operationele tempo. Je rolt van de ene

operatie in de andere, zodat je niet de tijd hebt om echt te reflecteren. Je hebt daarnaast natuurlijk 24/7 je collega's om je heen waarmee je kunt praten. Wanneer je thuis bent, kun je je verhaal best vertellen, maar ze snappen het toch niet. Met het deels uiteenvallen van de eenheid betekent dit dat een deel van de mannen lastiger hun verhaal kwijt kon. (Bart, BG 2)

Lessons Learned

Er zijn natuurlijk op individueel niveau enorm veel lessen opgedaan tijdens de TFU-missie. Je ziet hierin een overlap tussen de geïnterviewden over onder meer de rol van de commandant op het gebied van leidinggeven, teambuilding, communicatie, de planning en uitvoering van operaties, de gevechtservaringen en de samenwerking met tolken en de lokale bevolking. Iedere geïnterviewde had echter vanuit zijn persoonlijke ervaringen en achtergrond een eigen visie op een verscheidenheid aan aspecten.

Bij iedere presentatie die ik na mijn uitzending heb gegeven, benoem ik wat ik denk dat mijn belangrijkste wapen is als commandant: mijn mensen. Wanneer je daarin investeert, betaalt dit zich altijd dubbel en dwars terug. Dat is ook gebleken. Ik heb altijd veel 'effort' in mijn relatie met mijn mensen gestoken. Ik stond altijd voor hen klaar. Ze konden mij 24 uur per dag bellen, ook in het weekend. Ik hielp ze wanneer ze wilden studeren, et cetera. Ik denk dat dit bijgedragen heeft aan het hoge moreel binnen het peloton en de gemotiveerdheid van de mannen. Ik denk dat daardoor de uitzending zo goed verlopen is. (Dirk, BG 8)

Dit is een van mijn belangrijkste lessen voor anderen. Wanneer je leert gebruik te maken van de kennis van anderen, kun je de meest complexe situaties aan. Gebruik je kader en specialisten. Train met hen en leer te werken met hen. Gebruik wat je aangeboden wordt en zet dit op een manier in dat dit volledig tot uiting kan komen. Dan kun je al die voertuigen en personeel managen waarvoor je verantwoordelijk bent. (Bart, BG 2)

Fysieke en mentale weerbaarheid is essentieel. Deze beide elementen moeten echt samengaan.

Dit moet voor het vertrek goed voor elkaar zijn. Je kan nog zo goed de drills getraind hebben, nog zo een goede sfeer in de eenheid hebben en nog zo goed tactisch geschoold zijn: wanneer je fysiek en mentaal niet weet tot welke grens je kunt gaan en ervaren hebt dat wanneer je bij het passeren van deze grenzen nog steeds goed kunt blijven functioneren, dan mis je een essentiële training en kans.

(Marcel, BG 9)

FOTO: AN/DD, D. DEVAAL

Vorbereiding van een shura in Deh Rawod, waarbij allerlei sleutelfiguren uit de omgeving waren uitgenodigd. De mentale component speelt ook bij wachtlopen een rol: het personeel dient scherp te blijven

'Begin met het einde voor ogen'. Dit is één van de zeven eigenschappen van effectief leiderschap, aldus Steven Covey. Ik heb juist dit leiderschapsprincipe bij veel mensen in mijn directe omgeving gemist: een duidelijk einddoel, met daaraan een actieplan dat SMART (Specifiek Meetbaar Acceptabel Realistisch Tijdgebonden) geformuleerd is. Dit begint in de voorbereiding, waarin je belangrijke doelen, en hiervan afgeleide doelen, voor de missie stelt. Tijdens de missie is dat echter net zo belangrijk. In de missie moet je helder formuleren wat je met jouw eenheid wilt bereiken in jouw gebied van verantwoordelijkheid. Vervolgens blijf je dit helder communiceren naar je mensen toe. Ik heb deze aanpak gedurende de missie bij te veel sleutelfunctionarissen gemist. (Maarten, GN)

De hamvraag

In politieke kringen is de Nederlandse missie altijd gekenschetst als een opbouwmissie. In de praktijk bleek echter dat er tijdelijk en plaatselijk regelmatig zwaar moest worden gevochten, terwijl dit in de media onvoldoende werd gecommuniceerd: het ministerie van Defensie was hierin volgens de geïnterviewden niet altijd eenduidig. Ondanks die beperkte beeldvorming ontstond er al gauw een publieke discussie over de aard van de missie: hadden we nu in Uruzgan te maken met een opbouwmissie of een vechtmis­sie? Aangezien de geïnterviewden deze situatie aan den lijve ondervonden hadden, is het interessant om hun visie te vernemen.

Ik heb nooit alleen maar gevochten. Alles liep dwars door elkaar heen en dit heeft mijn missie juist zo interessant gemaakt. Ik weet zeker dat je alleen maar verliest wanneer je je uitsluitend focust op vechten. We hebben binnen de compagnie juist eveneens veel aandacht geschonken aan opbouwen. Dat belang hebben we altijd onderkend en daar hebben we ons werk eveneens op gepland. Dit is in een Counterinsurgency operatie belangrijk. Wanneer je weet dat je 100 probleemgevallen in het gebied hebt, heb je de slag niet gewonnen wanneer je alle 100 hebt uitgeschakeld. Dan zijn de problemen echt niet verdwenen. (Erik, BG 3)

Ik vind het heel raar dat mensen dit als een soort verrassing zien. Het opbouwen van de veiligheid (Defense) is toch bij uitstek iets wat militairen goed kunnen? Die andere twee D's, Diplomacy & Development, kan iedereen. Ik vond de reacties in de politiek ook heel raar dat wanneer wij aan het vechten waren er per definitie geen sprake zou zijn van een opbouwmissie. De belangrijkste basis voor opbouwen is juist een stabiele basis en veiligheid opbouwen in een gebied. Wanneer je bezig bent met het creëren van veiligheid, ben je een cruciale taak aan het verrichten in een wederopbouwmissie. Je kan van alles opbouwen, maar wanneer

het vervolgens in de fik wordt gestoken heb je er niets aan. Ik snapte die hele discussie niet. Ik vond het eigenlijk een non-discussie.

(Stellan, BG 4)

Ten slotte

In april jl. is het boek *Task Force Uruzgan 2006-2010. Getuigenissen van een missie* gepubliceerd.⁶ Hierin zijn de resultaten van de interviews opgenomen. Het boek geeft inzicht in de ervaringen van de geïnterviewden en hoe deze junior leaders als professioneel militair, leidinggevende, maar bovenal ook als mens hun missie hebben beleefd.

Het beeld dat het boek schetst draagt bij aan de kennis over de reikwijdte en gevolgen van deze missie in Afghanistan. Daarmee draagt de publicatie bij aan meer erkenning, waardering en respect voor de militairen en burgers die een bijdrage aan deze missie hebben geleverd. En niet te vergeten: het thuisfront!

Snider en Watkins⁷ bediscussiëren in hun boek *The Future of the Army Profession* de toekomst van het Amerikaanse leger en de aard van het militaire professionalisme. De Nederlandse krijgsmacht ondergaat, net als veel andere krijgsmachten, op dit moment grote reorganisaties. Missies als die in Afghanistan lijken door de grote budgetreducties en hiermee gepaard gaande reorganisaties in ieder geval voor de Nederlandse krijgsmacht nauwelijks meer mogelijk.

Met het verdwijnen van dergelijke grootschalige missies en daaraan gekoppelde uitdagingen voor het militair personeel lijkt de kans op het verder uitdiepen van militair professionalisme in gevaar te komen. Het is daarom van belang om nu terug te kijken op de militaire ervaringen gedurende deze specifieke missie. Door het vastleggen en gebruiken van deze ervaringen binnen zowel de diverse opleidingen als de operationele eenheden kan in ieder geval de opgebouwde professionaliteit gedurende de ISAF-missie worden bestendig. ■

⁶ Voor een recensie zie: MS 181 (2012) (9) 426 e.v.

⁷ Snider, D., Watkins, G.L., Matthews, L.J. (eds.). (2002). *The Future of the Army Profession*. Boston: McGraw-Hill.

Lesothaanse toestanden

Linda Polman

Voor het eerst vraagt het Spaanse Rode Kruis geen donaties voor slachtoffers van tsunami's, aardbevingen of droogtes in verre landen, maar voor hulp aan Spaanse slachtoffers van de economische crisis. Door een werkloosheid van bijna 25 procent en 1,7 miljoen Spaanse huishoudens zonder kostwinner gaan steeds meer Spanjaarden ten onder.

Fondsenwerving voor slachtoffers in Spanje gaat ongeveer hetzelfde als de inzamelingscampagnes voor slachtoffers in pakweg de Hoorn van Afrika. Met het verschil dat de slachtoffers in het Spaanse wervingsfilmje blank zijn en nog een ei in voorraad hebben. Het Spaanse gezin, vader, zoon en dochter, bakt daar net een karig omeletje van als het Rode Kruis op de stoep staat met een hulppakket. De dankbare blik van de Spanjaarden is hetzelfde als die van Somaliërs.

Over media-aandacht heeft de inzamelingsactie voor Spanjaarden niet te klagen. *BBC*, *CNN*, *Fox News*, *Wall Street Journal*, *Hawaii News Now*, *Nu.nl*, alle vonden het gek-leuk genoeg om er een berichtje aan te wijden. Lesothanen, Libërianen, Afghanen, Djiboutianen en Haïtianen kunnen daar alleen maar jaloers op zijn: hun lijden vult de top 5 van vergeten crises van 2012. Voor hun honger, oorlog, overstromingen en aardbevingsschade zijn media met geen duizend trekpaarden in beweging te krijgen.

Aaibaar voor media wel, maar voor donoren niet; dat hebben Spanjaarden en Lesothanen en zo dan weer gemeen. De heersende stemming in donorlanden is toch dat Europese crisis-slachtoffers hun lijden voornamelijk aan zichzelf te wijten hebben, net zoals Afrikanen hun stomme Afrikaanse oorlogen en Haïtianen hun stomme corrupte hulpstellende leiders aan zichzelf te wijten hebben. Het IMF, in mei jongstleden nog gevraagd om extra steun voor bijvoorbeeld de Grieken, smaalde slechts. Voormalig IMF-hoofd Christine Lagarde verzekerde journalisten dat haar gemoed niet geplaagd werd door gedachten aan Griekse moedertjes die te arm zijn voor een vroedvrouw en Griekse zieken voor wie levensreddende medicijnen te duur

zijn. 'Als ik aan Athene denk, denk ik eerder aan al die mensen die proberen te ontsnappen aan hun belastingplicht,' zei ze.

Ook aan de megadonoren Amerika en Canada is gevraagd om Europa te helpen. Nee, was het antwoord. Een interview in de *New York Times* met Carlo Fiori, professor aan de universiteit van Milaan, deed de Europese zaak geen goed. 'Als je belasting betaalt denken mensen dat je een beetje niet goed bij je hoofd bent,' zei hij over de vigerende Italiaanse moraal. Europa wekt in de VS geen medelijden, maar eerder ergernis over het getalm met crisismaatregelen. En Canadezen die een tripje door crisiscontinent Europa maken zien het Vaticaan met z'n vergulde fresco's en onbetaalbare tapijten, de etalages in Rue Saint-Honoré in Parijs en de Staatsoper in Wenen en schamperen bij thuiskomst over Europeanen op dezelfde toon als wij over zelfbenoemde Afrikaanse presidenten-voor-het-leven met hun paleizen, Mercedesen en bankrekeningen in Zwitserland vol weggesluisd hulpgeld. De Canadese premier beloofde zijn volk geen Canadese stuiver aan de Europese crisis te zullen besteden.

Maar de pakkendste overeenkomst tussen de Rode Kruis-inzamelingen voor Spanje en voor pakweg Somalië, is het eeuwig aanklevende humanitaire dilemma: is het uiteindelijk in het belang van slachtoffers als een vrijwilligersvereniging politieke leiders ontlast door de slachtoffers van hún wanbeleid voor hun rekening te nemen, letterlijk? Triljoenen besteden Europese regeringen om banken en financiële structuren te redden. Die dertig miljoen euro die kennelijk nodig is om de ellendigsten in Spanje bij te staan kunnen daar gemakkelijk bij. We betalen onze leiders geen salaris om crisis-slachtoffers gemakzuchtig in de gaarkeukens van vrijwilligers te dumpen.

In 2011 steunde het Spaanse Rode Kruis ook al twee miljoen mensen in Spanje; in Somalië op het hoogtepunt van de hongersnood datzelfde jaar 'slechts' 1,3 miljoen.

Something is rotten in the state of Europe. ■

Schrijftalent gezocht!

In deze uitgave is plaats gemaakt voor een gastcolumn. Ditmaal schrijft J. Walthuis dat Defensie haar boodschap attractief en aansprekend moet verpakken.

De redactie daagt andere lezers uit om ook een column te schrijven voor de Militaire Spectator. De keuze van het thema is vrij, maar het moet wel passen binnen de formules van het blad. Voorwaarde voor plaatsing is dat de redactie uw boodschap relevant acht voor de lezers. Verder moet uw verhaal in niet meer dan

achthonderdvijftig woorden voor het voetlicht worden gebracht.

U kunt uw bijdrage sturen naar de bureauredactie (zie colofon). Wij zijn erg benieuwd wie zich geroepen voelt om te reageren. Uiteraard zijn we ook nieuwsgierig naar de thema's die u onder de aandacht van de lezers wilt brengen. Uw bijdrage wachten we dan ook met belangstelling af.

De hoofdredacteur

No wrap? Than it must be crap

Maj. der Infanterie J.P. Walthuis

In navolging van het betoog 'No story, no glory' van Lkol Speetjens, waarin de overste constateert dat relevante en brede onderwerpen nagenoeg geen aandacht krijgen in publieke en politieke discussies, stel ik dat de brenger van een belangrijke boodschap deze attractief zal moeten verpakken. Geen verpakking? Dan is het niet interessant.

In zijn artikel haalt Speetjens diverse voorbeelden aan die stuk voor stuk voor zich spreken.¹ Ik focus daarom nu alleen op de boodschap van Defensie. Zonder verpakking is die boodschap ongeveer als volgt: 'Wij vechten voor vrede en veiligheid. Dat doen wij in verre landen en waar nodig ook in eigen land. Nog meer op onze organisatie bezuinigen stelt ons niet langer in staat het huidige niveau van werken te continueren'. Met de voorbeelden van Speetjens in het hoofd is het gemakkelijk te bedenken dat ook bovenstaande boodschap noch vanuit de bevolking, noch vanuit de politiek tot relevante discussies zal leiden. Ik hoor de uitspraken in gedachten al door de populistische kant van de Tweede Kamer gaan:

'Veiligheid? Ver hier vandaan bevechten? Dat is veel te duur. Bovendien moeten we eerst maar eens de veiligheid in eigen land goed regelen. En de grootste zorg is helemaal niet veiligheid. De grootste zorg is nu vooral van economische aard. Met de crisis in Europa en de onzekere ontwikkelingen rond de euro voelen wij het allemaal in onze portemonnee. Daar moeten we wat aan doen en dus kunnen we ons geld beter besteden aan de zorgsector en aan gezonde kippen en aan het bestrijden van werkloosheid'.

De populistische *one-liners* en verkiezingscampagnes 'scoren' in Nederland tegenwoordig meer kiezers dan campagnes op inhoud en intellect. Wij zullen dit als een gegeven moeten beschouwen en onze boodschap passend moeten verpakken voor die populistische doelgroep.

Natuurlijk zijn wij wel in staat hierover goed na te denken. Wij kunnen, nee wij moeten, hierbij het Nederlandse bedrijfsleven betrekken. En dan vooral de internationaal opererende Nederlandse bedrijven. Zij hebben immers een direct belang bij veilige transportroutes, bij stabiliteit van grondstoffenaanvoer en bij florierende markten. De bijdrage die Defensie

¹ Zie D.L.J. Speetjens, 'No story, no glory' in: *Militaire Spectator* 181 (2012) (7/8) 350-351.

aan die essentiële randvoorwaarden voor deze Nederlandse bedrijven levert, is haast onbesproken en tegelijk onmisbaar. Tja, dit klinkt nog niet direct als een populistisch bruikbare verpakking. Die volgt nu. Als we samen met de relevante Nederlandse bedrijven de kosten expliciet maken van het moeten nemen van langere (want veiligere) transportroutes, van het moeten uitwijken naar duurdere grondstofleveranciers en van het verdwijnen van markten en tevens aangeven hoe deze kostenstijgingen zich doorvertalen in consumentenprijsstijgingen in allerlei dagelijkse producten, ja, dan hebben we een ver-van-mijn-bed-probleem eventjes lekker dichtbij gehaald. Als de kiezer dan het geschenk dat Defensie in deze verpakking biedt omarmt, kunnen we misschien extra bezuinigen op de organisatie en dus kostenstijgingen voor eenieder voorkomen. Dan hoeven we ons ook niet meer af te vragen hoe een petitie als *Handen af van Defensie* in één maand zesduizend handtekeningen oplevert, terwijl een PVV-petitie over EU-lonen binnen één dag door 35.000 mensen wordt getekend.

Nu wilt u, ter inspiratie, wellicht ook een aansprekend voorbeeld (in populistische zin) hebben van een dergelijke stijging van consumen-

tenprijzen. Wat denkt u hiervan: Burundi is leverancier van een uiterst zeldzaam en essentieel onderdeel van een mobiele telefoon. Langere levertijd als gevolg van verstoringen ter plaatse (onlusten) of langs de aanvoerroutes (waardoor de transportbedrijven gedwongen worden uit te wijken naar langere routes), vertalen zich door schaarste en gestegen inkoopkosten in prijsstijgingen. Zo wordt een mobiele gemakkelijk wat duurder, maar ach, daar hebben we er allemaal al een stuk of drie van. Ander voorbeeld dan.

Binnen Afrika is Nigeria met ruim twintig procent van het handelsvolume de belangrijkste partner voor Nederland. Hier haalt Nederland grote hoeveelheden ruwe aardolie en cacao als grondstof. Ook hier geldt dat de veiligheid van aanvoerroutes van invloed is op de uiteindelijke kostprijs in Nederland van benzine, plastic (en dus bijvoorbeeld van speelgoed en allerlei consumentenelektronica) en chocolade.

Dus staat men zich bij het tanken weer eens te ergeren aan de belachelijk hoge brandstofprijzen, dan wijzen wij even haarfijn op de eigen schuld daaraan door bezuinigingen op Defensie, terwijl de schreeuwende kinderen op de achterbank wordt uitgelegd waarom ze geen chocolade krijgen. ■

Aankondiging

KVBK Field Trip 2013

Het bestuur van de KVBK heeft besloten de jaarlijkse Battlefield Tour te vervangen door een **Field Trip**. De belangrijkste reden is dat leden van de vereniging hebben aangegeven meer aandacht te willen voor de actualiteit.

De Field Trip zal een themadag zijn die actuele onderwerpen van de krijgsmacht koppelt aan krijgswetenschappelijke (historische) onderwerpen. De themadag zal per krijgsmachtdeel rouleren en als eerste komt medio april 2013 het Commando Landstrijdkrachten aan de beurt. Het conceptprogramma biedt een combinatie van de actualiteit op het gebied van civiel-militaire samenwerking in de velden C-IED en CBRN en een historische wandeling in de omgeving van Kamp Vught. Naast inleidingen door deskundigen zullen demonstraties en interactiviteit centraal staan.

De Field Trip zal in principe op een doordeweekse dag zijn. Nadere gedetailleerde informatie volgt begin 2013 in de *Militaire Spectator* en via de website www.KVBK.nl. Het nieuws is ook te volgen via Facebook: [Facebook.com/KVBKNederland](https://www.facebook.com/KVBKNederland) en Twitter: @KVBK1.

Siamese tweelingen

Dr. M.F.J. Houben – luitenant-kolonel der Mariniers*

Het voordeel van een column is dat je lezers kunt uitnodigen over je schouder mee te kijken naar zaken die jij relevant acht, of de lezer door jouw ogen een bepaalde kwestie of thema te laten bekijken. Dit keer een stukje over civiel-militaire samenwerking. CIMIC is inmiddels breed ingeburgerd binnen Defensie en in toenemende mate ook daarbuiten. Er is een speciale CIMIC-eenheid gecreëerd die dient als 'koppelstuk' met civiele organisaties en instanties om de samenwerking met Defensie zo efficiënt en effectief mogelijk te maken. De krijgsmacht speelt daarmee pro-actief in op de mogelijke noden uit de samenleving om deze, in geval van crises en calamiteiten, te kunnen ondersteunen.

Een tweede raakvlak of vorm van civiel-militaire samenwerking is aan de top van de organisatie: de samenwerking of interactie tussen 'politiek' en krijgsmacht. Eliot Cohen heeft over die interactie een interessant boek geschreven: *Supreme Command. Soldiers, Statesmen and Leadership in Wartime* (Free Press, 2002). Cohen heeft hiervoor een analyse gemaakt hoe regeringsleiders en generaals (en hun legers) tijdens een grote crisis samenwerkten. Cohen heeft zich beperkt tot vier succesvolle regeringsleiders: Abraham Lincoln, Georges Clemenceau, Winston Churchill en David Ben-Goerion en beschrijft hoe ieder van deze staatslieden de relatie met de top van de krijgsmacht vorm en inhoud gaf, leiding gaf, doelen stelde en er voor zorgde dat die doelen werden bereikt. De vier politici hadden daartoe een heel scala aan middelen ter beschikking, maar ieder bleek zo zijn eigen voorkeur te

hebben: Lincoln schreef vooral brieven met aanwijzingen; Clemenceau bezocht de eenheden tot in de frontlinies; Churchill bestookte zijn staf onophoudelijk met vragen en Ben-Goerion nam op cruciale ogenblikken enkele weken de tijd voor een 'seminar' waarin hij de structuur van de krijgsmacht, de operationele plannen, de manier van optreden of de bewapening ter discussie stelde. Op basis van deze studies komt Cohen tot een opmerkelijke en voor militaire professionals wellicht ook ongemakkelijke conclusie.

Volgens Cohen kan de 'normale' theorie van civiel-militaire verhoudingen prima worden geïllustreerd met een medische analogie. Officieren zijn professionals, zoiets als goed opgeleide chirurgen, de staatsman (meestal de premier) is in een positie vergelijkbaar met die van een patiënt die urgent medische zorg nodig heeft. De patiënt zal zich laten voorlichten, alle opties afwegen, een *second* en wellicht een *third opinion* vragen, zelfs een beslissing nemen over de verschillende chirurgische opties en uiteindelijk beslissen of hij al dan niet de chirurgische ingreep wil laten uitvoeren. Wat de patiënt echter niet mag doen – althans niet zou moeten doen – is de chirurgische ingreep superviseren, de scalpel of andere instrumenten willen kiezen of de operatiekamer naar eigen inzicht willen herinrichten. Zelfs al heeft de patiënt zelf een medische opleiding genoten, dan nog is het niet verstandig om dergelijke ingrepen te doen en zijn dokter zal zeker zijn collega-patiënt deze houding en handelingen niet in dank afnemen. Terug naar de civiel-militaire samenwerking: de kern van deze theorie is dat politici accepteren dat er een aparte zone van professionele (militaire) competentie en

* Op deze plaats vindt u afwisselend een bijdrage van Frans Matser en luitenant-kolonel der Mariniers Marc Houben.

onafhankelijkheid bestaat waarin 'de politiek' niet moet binnendringen.

Het opmerkelijke van het boek van Cohen is dat de vier bestudeerde politici zich geen snars van deze 'normale' theorie aantrekken. Lincoln, Clemenceau, Churchill en Ben-Goerion hebben met elkaar gemeen dat zij de autoriteit, kennis of positie van de chirurg (de hoogste generaal) niet a priori accepteren maar eerder (indirect) ter discussie stellen door constant vragen te stellen over de gehanteerde instrumenten, plannen, werkwijzen enzovoort. Wel belangrijk te vermelden is dat deze vorm van bemoeienis in geen van de gevallen heeft geleid tot micro-management.

De verklaring die Cohen hiervoor geeft is dat *'in all great emergencies everyone is more or less wrong'* (Henry Adams) en de grootste kracht van deze vier staatslieden was *'their awareness that the experts might be equally mistaken'* en dat *'some form of the art of leadership may lie in intuiting when others are even more wrong than oneself'*. Oorlog is chaos en in de grootste chaos weet zelfs de beste expert (meestal) niet wat te doen. Zo zei Colin Powell, na een lange carrière in militaire en diplomatieke dienst: *'don't be afraid to challenge the pros in their own backyard. Just as important, never neglect details, even to the point of being a pest'*. Het interessante is dat hij dit niet zei als generaal, maar baseerde op zijn ervaringen als minister van Buitenlandse Zaken.

Cohen toont aan dat, hoe gangbaar en plausibel ook, juist deze 'normale' theorie van civiel-militaire verhoudingen onder meer heeft geleid tot de problemen in de Vietnamoorlog. Eén van de overblijfselen van de Vietnamoorlog is de breed gedragen overtuiging dat de oorzaak van het politiek-militaire falen daar het gevolg was van het feit dat civiele leiders *'made the military fight with one hand tied behind its back'* en dat de sleutel tot succes voor toekomstig militair optreden zou liggen bij *'soldiers given a free hand to do their jobs'*. Een opvatting die Cohen als *'radically incomplete'* en *'downright false'* kwalificeert, maar die de Amerikaanse civiel-militaire verhoudingen tot op de dag van vandaag beïnvloedt.

Dat militairen voldoende competent moeten worden geacht om zonder politieke bemoeienis militaire operaties te kunnen uitvoeren, is volgens Cohen ongewenst en zelfs gevaarlijk voor een politiek systeem. Cohen stelt dat *'war and politics, campaign and statecraft are siamese twins, inseparable and interdependent'* en dat

Dat militairen voldoende competent moeten worden geacht om zonder politieke bemoeienis militaire operaties te kunnen uitvoeren, is volgens Cohen ongewenst

'every war is begun, dominated and ended by political considerations; without a nation, without a government, without money or credit, without popular enthusiasm which furnishes volunteers, or public support which endures conscription, there could be no army and no war'. Dit inzicht is niet alleen van belang voor politici maar ook voor militaire leiders die verantwoordelijk zijn voor een krijgsmacht die louter bestaat uit professionals. Een professionele krijgsmacht heeft nu eenmaal minder bindingen met de samenleving dan wanneer veel dienstplichtigen onder de wapenen zijn.

Oorlog is dus, volgens Cohen, niet alleen de voortzetting van politiek met andere middelen. Oorlog en crisisbeheersingsoperaties zélf zijn politieke instrumenten bij uitstek. Het is in dit opzicht interessant om, gebaseerd op de inzichten van Cohen, de civiel-militaire verhoudingen in Nederland na 1989 te bestuderen en de vraag te stellen in hoeverre de 'normale' theorie van civiel-militaire verhoudingen van toepassing is op de huidige militaire operaties en het huidige politieke bestel. Een verrassende conclusie zou kunnen zijn dat de 'normale' theorie van civiel-militaire verhoudingen van toepassing is. ■

De JSF en de logica van strategie

Meteen na de verkiezingen van 12 september heeft *NRC Handelsblad* al een blauwdruk voor een regeerakkoord geschetst en – waarachtig – zelfs enkele behartigenswaardige woorden aan de krijgsmacht gewijd: ‘Er komen geen nieuwe bezuinigingen op de krijgsmacht. Die moet de tijd krijgen om orde op zaken te stellen na de hervormingen van de afgelopen jaren. Het kabinet is voor verregaande Europese defensiesamenwerking. Dus geen JSF’.¹

Dat soort logica treft de lezer van de *Militaire Spectator* ook aan in het nummer van afgelopen september. Daarin schrijft E.C.A. Meijer dat het in Nederland ontbreekt aan een ‘strategisch discours met een holistische inslag’.² Hij bedoelt daarmee een nationale discussie over de *grand strategy* van Nederland en meent dat de uitkomst daarvan zou kunnen leiden tot een voor of tegen van de vervanging van de F-16 door de JSF. Terzijde: wie de term JSF gebruikt geldt doorgaans als een tegenstander, wie het toestel aanduidt met F-35 als een voorstander van invoering. Dat dat pure semantiek is moge blijken uit het feit dat er van de F-35 al zo’n dertig stuks vliegen en dat aan de volgende zeventig toestellen wordt gebouwd.

Meijer heeft twee handboeken over strategie geraadpleegd en heeft daaruit geconcludeerd dat alvorens tot de aanschaf van een wapensysteem over te gaan, eerst de vraag moet worden beantwoord: wat wil Nederland met zijn militaire middelen bereiken in de wereld? Kennelijk heeft hij nog nooit van het rapport

*Verkenningen*³ gehoord, dat een grondige analyse maakt van de keuzemogelijkheden voor Defensie, oftewel wat Nederland in de wereld wil bereiken. Iedere denkrichting kan in de meer dan driehonderd bladzijden tekst het nodige van zijn gading aantreffen. Het rapport beschrijft na een lange aanloop vier beleidsopties die ik als volgt paraphraseer:

- Veilig blijven: de soldaat als achtervang van de politie in de wijken, een standpunt dat met name bij de PVV populair is;
- Veiligheid brengen: de krijgsmacht als stabilisator in ontwikkelingslanden nadat andere landen een crisis hebben bezworen. Enthousiasme hiervoor treft men meestal bij politici van de PvdA en Groen Links aan;
- Kort en krachtig: hoogwaardige capaciteiten benadrukken waarmee in een opkomende crisis tot op een hoog geweldsniveau – zij het kort – kan worden geïntervenieerd. Aanhangers hiervan zijn ruimschoots in VVD-kring voorhanden;
- Veelzijdig inzetbaar: de krijgsmacht als het ‘Zwitserse zakmes’, gereed om iedere denkbare uitdaging aan te gaan. Deze optie gaat uit van de bestaande capaciteiten en vindt met name vanuit het CDA bijval.

Het kabinet-Rutte I besloot bij zijn aantreden in 2010 dat de vierde optie steun verdiende, zij het dat niet kon worden ontkomen aan de bij iedere optie behorende min-variant die een bezuiniging van een miljard euro vergde. Daarmee werd wel getornd aan de hardheid van de veelzijdige inzetbaarheid, zoals bijvoorbeeld blijkt uit het schrappen van de tanks en zelfs een deel van de in iedere optie passende transporthelikopters uit de *toolbox* van de krijgsmacht. In één opslag is, althans voor

¹ ‘Voilà het regeerakkoord’ in: *NRC Handelsblad*, 15 september 2012.

² E.C.A. Meijer, ‘De JSF en de logica van strategie’ in: *Militaire Spectator* 181 (2012) (9) 420-422.

³ Ministerie van Defensie, *Eindrapport Verkenningen. Houvast voor de krijgsmacht van de toekomst* (Den Haag, 2010).

de kenners van strategie, uit de bovenstaande *bullets* ook duidelijk dat jachtvliegtuigen onmisbaar zijn in de laatste twee beleidsopties. Het was dan ook logisch dat het eerdergenoemde kabinet besloot het 'Zwitserse zakmes' te versterken en alvast twee toestellen in het lopende project aan te kopen.

Nu naar de vraag met welke middelen Nederland de doelstellingen van zijn veiligheidsbeleid wil trachten te bereiken. Meijer wijst hier op het *postheroïsche* karakter van onze samenleving oftewel de geringe tolerantie voor *gevechtshandelingen en menselijke verliezen*. Ervaringen van de *Task Force Uruzgan* wijzen, voorzover ik deze vast kan stellen, in tegen-gestelde richting. Er is wel degelijk hard gevochten en de samenleving heeft de verliezen stukken beter geaccepteerd dan menig commentator vooraf inschatte. Nu heeft Meijer ook wel in de gaten dat hij met dit argument zijn voorbehoud inzake de JSF ondergraaft. Hij zegt daarom: '*...dat de militaire middelen zullen worden gekozen op eigenschappen die de eigen verliezen zullen minimaliseren. De JSF is mogelijk een dergelijk militair middel, in ieder geval volgens haar lobby*'.⁴ Let op mijn onderstrepingen. Het is eigenlijk ook niet zo relevant, zo vervolgt hij, of jachtvliegtuigen nog aan dit criterium voldoen en – in één adem door – of ze nog van deze tijd zijn. Anders gezegd: de voorgaande argumentatie is eigenlijk overbodig. Meijer komt ten slotte met de Amerikaanse strategische denker Edward Luttwak aan, die de finale stoot onder de gordel van de JSF moet geven. Hij gebruikt daarvoor de veelgehoorde paradoxale logica van strategie, waarvoor hij overigens geen enkel voorbeeld noemt om deze te verhelderen. Laat ik dan zelf maar enkele voorbeelden geven. Een waardeloos schilmesje

kan een effectief moordwapen blijken. Een UAV kan met grote precisie een groep terroristen uitschakelen, maar tegelijk de relaties tussen twee landen verzuren. De zorguitgaven kunnen voor een individu heilzaam zijn, maar de economie en de nationale veiligheid van een land ernstig bedreigen. Met het laatste voorbeeld is naar mijn mening de waarde van Luttwaks denken voldoende gevalideerd. Het gaat er om dat politici die voor belangrijke strategische beslissingen staan, zorgvuldig hun afwegingen maken.

Meijer denkt dus dat je op basis van Luttwaks strategische paradox helder kunt maken of Nederland een bepaald wapensysteem moet aanschaffen, liefst via een brede maatschappelijke discussie. Wat betreft de discussie heeft hij wel een punt. Te lang heeft de luchtmacht de industrie het voortouw gegund als het er om ging de waarde van de F-35 voor de Nederlandse defensie aan te tonen. Zelfs in vakbladen als de *Militaire Spectator* verschijnt zelden een artikel over een dergelijk onderwerp. Dat het onderwerp JSF nu aan de 'verkeerde kant van de *power curve*' terecht is gekomen, is niet verwonderlijk. Hoogste tijd voor een slotoffensief van de luchtmacht.

Drs. A.C. Tjepkema, kolonel-vlieger b.d. KLu

4 E.C.A. Meijer, 'De JSF en de logica van strategie', 421.

In een poging de belangen van de Koninklijke Luchtmacht te verdedigen bekritiseert A.C. Tjepkema mijn roep om een brede maatschappelijke discussie over strategie, in het bijzonder als het gaat om de aanschaf van nieuwe wapensystemen. Met een gewiekste referentie naar het aantal gebruikte bronnen en een verwijt over het gebrek aan voorbeelden probeert Tjepkema voornoemde discussie van het abstracte niveau, waar ik het naartoe poogde te tillen, weer naar het niveau van de 'loopgraven' te halen. Want over het vehikel van mijn boodschap, de JSF (of F-35 zo Tjepkema liever wil; mij is het om het even), lijkt hij stellig te zijn: die moet er komen, immers er vliegen er al dertig rond en de volgende zeventig staan al op de productielijn. Alsof dat feit alleen al een rechtvaardiging voor aankoop zou zijn.

Hoe dan ook volgt uit het *Eindrapport Verkenningen* dat jachtvliegtuigen onmisbaar zijn, in ieder geval in de beleidsopties Kort en Krachtig en Veelzijdig Inzetbaar, aldus Tjepkema. Het ontbreken van een strategie om voor de JSF te kiezen is hiermee verholpen, zo begrijp ik hem. Of de JSF/F-35 dat jachtvliegtuig is of moet zijn, is echter nog steeds niet beantwoord. Met een verwijzing naar de ervaringen van de Uruzganmissie probeert Tjepkema de observatie over een toenemend post-heroïsche maatschappij te ontkrachten. Dat dit op zijn minst een dunne argumentatie is, volgt uit het feit dat het zogeheten *body bag*-effect een breed erkend fenomeen is die de beweging naar een post-heroïsche maatschappij illustreert.

Tjepkema besluit door 'loopgraven'-voorbeelden te geven bij mijn abstracte uitleg van Luttwaks paradoxale logica van strategie. Niettemin concludeert Tjepkema uit deze voorbeelden dat 'de waarde van Luttwaks denken voldoende gevalideerd is' om in acht genomen te worden bij de aankoop van nieuwe wapensystemen. Na een lang betoog is dan uiteindelijk de bood-

schap van Tjepkema dat – geparafraseerd – een zorgvuldige afweging gemaakt dient te worden in het geval van belangrijke strategische beslissingen. Of dit in het geval van de JSF/F-35 ook is gebeurd, daar laat Tjepkema de lezer naar gissen. In elk geval roept hij op tot een luchtmachtslotoffensief om het pleit rondom de JSF/F-35 te beslechten.

Wat daarvan ook zij, Tjepkema identificeert de hoofdmoot van de boodschap van mijn column onterecht als de zoveelste bijdrage aan een vermeende kruistocht om de Koninklijke Luchtmacht een vervanger van de F-16 in de vorm van de F-35 (let op de onderstreping!) te ontzeggen. Niets is minder waar. Waar ik op probeer aan te sturen is juist datgene wat Tjepkema in het slot van zijn reactie ook lijkt te onderschrijven: de voorkeur voor een brede maatschappelijke discussie, gebruikmakend van de grondige analyse die Luttwak voorstaat, als het gaat om de aanschaf van een wapensysteem. Het is een oproep om de inhoudelijke vormgeving van het Nederlandse veiligheidsbeleid te verbreden met verdere expertise van buiten de krijgsmachtorganisatie en de daaromheen cirkelende groep civiele experts. Voor zover die expertise onvoldoende aanwezig is, moet daarin geïnvesteerd worden, want uiteindelijk bepaalt de maatschappij het draagvlak voor de krijgsmacht en voor de keuzes om die krijgsmacht uit te rusten. Het vak strategie zou bijvoorbeeld een vaste plek moeten krijgen in de curricula van universitaire opleidingen als internationale betrekkingen, politicologie en/of geschiedenis. Een blik over de grenzen in landen als met name de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk leert ons dat dit zeker geen utopisch denkbeeld is. Het belang en de potentie van profijt voor de krijgsmacht behoeft nauwelijks betoog.

Mr. E.C.A. Meijer MA

Vereniging Informatici Defensie

René Olthuisprijs

De Vereniging Informatici Defensie (VID) wil de deskundigheid op het gebied van informatica bevorderen en doet dat onder meer door het toekennen van de jaarlijkse René Olthuisprijs. Het gaat om een aanmoedigingsprijs voor een scriptie, publicatie of artikel over een actueel (Defensie)onderwerp binnen het vakgebied IV of ICT.

De VID heeft een reglement opgesteld met voorwaarden waaraan een inzending moet voldoen. Het reglement is te downloaden via de intranetsite van de VID of per e-mail aan de vragen bij de secretaris van de vereniging, secretaris.VID@mindef.nl. Inzenden kan tot 1 november via dit e-mailadres of per post: Commissie René Olthuisprijs, Doodendaal 17, 6715 JV Ede.

De winnaar krijgt 250 euro en een herinnering. In 2011 ging de prijs naar TLTMARNS Koen Dreijer voor zijn scriptie over het gebruik en effect van social media op uitzendingen.

Bij voldoende aanbod zal de commissie de winnaar bekend maken tijdens een speciale bijeenkomst van de VID. De winnaar krijgt dan ook de gelegenheid zijn scriptie, publicatie of artikel kort toe te lichten.

Schrijft u een gastcolumn in de Militaire Spectator?

De redactie van de *Militaire Spectator* daagt de lezers uit een gastcolumn te schrijven. De keuze van het thema is vrij, maar het moet wel passen binnen de formule van het blad. Voorwaarde voor plaatsing is dat de redactie uw boodschap relevant acht voor de lezers. Verder dient u uw verhaal in niet meer dan duizend woorden te vertellen. U kunt uw bijdrage sturen naar de bureauredactie (zie colofon). De redactie wacht reacties met belangstelling af.

De hoofdredacteur

GASTCOLUMN

Jan Soldaat 2.0

in het n.v.d. E. E. van der Vliet

Wie bedenkt het gebod op heldheid? Het is een gebod dat in de laatste jaren steeds meer aan belangstelling geniet. Het is een gebod dat in de laatste jaren steeds meer aan belangstelling geniet. Het is een gebod dat in de laatste jaren steeds meer aan belangstelling geniet.

Zo zegt de techniek ook voor een toekomstige informatievoorziening. Het is een gebod dat in de laatste jaren steeds meer aan belangstelling geniet. Het is een gebod dat in de laatste jaren steeds meer aan belangstelling geniet.

1. De redactie aanvaardt geen aansprakelijkheid voor schade van welke aard ook voortvloeiende uit het gebruik van de afgedrukte berichten.

De redactie van de *Militaire Spectator* daagt de lezers uit een gastcolumn te schrijven. De keuze van het thema is vrij, maar het moet wel passen binnen de formule van het blad.

De redactie van de *Militaire Spectator* daagt de lezers uit een gastcolumn te schrijven. De keuze van het thema is vrij, maar het moet wel passen binnen de formule van het blad.

De redactie van de *Militaire Spectator* daagt de lezers uit een gastcolumn te schrijven. De keuze van het thema is vrij, maar het moet wel passen binnen de formule van het blad.

De redactie van de *Militaire Spectator* daagt de lezers uit een gastcolumn te schrijven. De keuze van het thema is vrij, maar het moet wel passen binnen de formule van het blad.

Tegenstander van robuustestemen wijzen op het drempelverlappende effect: afstand ontmoedigend? De vijand

De redactie van de *Militaire Spectator* daagt de lezers uit een gastcolumn te schrijven. De keuze van het thema is vrij, maar het moet wel passen binnen de formule van het blad.

De redactie van de *Militaire Spectator* daagt de lezers uit een gastcolumn te schrijven. De keuze van het thema is vrij, maar het moet wel passen binnen de formule van het blad.

Dubbele bespreking

The Allied Air War and Urban Memory

The Legacy of Strategic Bombing in Germany

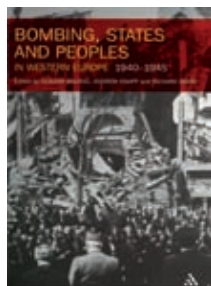
Door Jörg Arnold

Cambridge (Cambridge University Press) 2011

388 blz.

ISBN 9781107004962

€ 83,-

Bombing, States and Peoples in Western Europe 1940-1945

Door Claudia Baldoli, Andrew Knapp en Richard Overy (red.)

Londen (Continuum International Publishing Group) 2011

366 blz.

ISBN 9781441185686

€ 25,-

Met enige regelmaat verschijnen in de media berichten over Amerikaanse en Israëliëse aanvallen met zogeheten *drones*, onbemande vliegtuigjes, op vijandelijke strijders. Geregeld vallen daarbij aanzienlijke aantallen burgerslachtoffers, in militair jargon vaak eufemistisch omschreven als *collateral damage*. Dat roept stevast de vraag op of het geoorloofd is burgerdoelen aan te vallen. Het debat daarover, dat feitelijk al gaande is sinds het begin van de militaire luchtvaart en het aanvallen van bijvoorbeeld steden, concentreert zich grotendeels op de strategische bombardementen van de Tweede Wereldoorlog, vooral op Duitse steden. Tussen 1939 en 1945 was het grootste deel van het stedelijke gebied in Europa feitelijk slachtoffer van bombardementen van de strijdende

partijen, waarbij burgers als voornaamste doelwit werden gezien. De bombardementen op de Duitse steden kostten ongeveer 600.000 mensen het leven, terwijl het Britse *Bomber Command* alleen al 50.000 bemanningsleden verloor.

Ethisch en strategisch

De geallieerde aanvallen op de Duitse steden liggen nog steeds gevoelig, met vooral veel aandacht voor het vanuit strategisch en militair oogpunt volstrekt zinloze bombardement op Dresden van 13 op 14 februari 1945 waarbij ongeveer dertigduizend doden vielen. Maar zoals Dresden waren er nog veel meer steden in Duitsland, zoals Duisburg, waar op 14 oktober 1944 drieduizend mensen de dood vonden. Centraal in de historiografie staat de vraag naar het strategische

effect van de geallieerde bombardementen – kort gezegd: hebben ze de oorlog voor de geallieerden sneller beslist – en de kwestie of het bewust bombarderen van burgers ethisch te rechtvaardigen is. Toen in 2004 het boek *Der Brand* van Jörg Friedrich verscheen waarin hij de geallieerde bombardementen op Duitse steden vergeleek met de Holocaust en Winston Churchill als oorlogsmisdadiger afschilderde, was een stroom aan reacties in kranten en tijdschriften het gevolg. Daardoor sneeuwde het veel genuanceerdere, maar minstens even gruwelijke *Als Feuer vom Himmel fiel. Der Bombenkrieg in Deutschland* van Stephan Burgdorff en Christian Habbe enigszins onder. De vraag naar de effectiviteit van de geallieerde bombardementen was feitelijk vanaf het einde van de Tweede Wereldoorlog een veelbesproken thema, zeker toen uit Amerikaans en Brits onderzoek bleek dat het belangrijkste doel, het demoraliseren van de Duitse bevolking om de steun aan het Derde Rijk te verzwakken, geenszins gehaald was. Vaak resulteerde juist het tegendeel, wat ook zichtbaar was bij de NAVO-bombardementen op Servië en Kosovo in 1999.

De ethische kant van de zaak ligt nog gevoeliger. Hoe is het toch mogelijk dat voor het merendeel verstandige mensen er zo gemakkelijk toe konden besluiten hele steden in de as te leggen en burgers bewust als doelwit te nemen? Alles wat sindsdien met de geallieerde bombardementen te maken heeft, zoals de vraag naar Duits slachtofferchap, is voer voor verhitte ethische discussies. De oprichting van een standbeeld voor Arthur 'Bomber' Harris, de bevelhebber van Bomber

Command en als zodanig verantwoordelijk voor de Britse bombardementen op Duitse steden, riep in 1992 enorm veel woede op, bijvoorbeeld bij Duitse burgemeesters van plaatsen die tijdens de oorlog volledig in de as waren gelegd. Dat de Britse koningin Elizabeth het standbeeld onthulde, droeg nog eens bij aan de opwindings. Het beeld van Harris werd daarna meerdere malen beklad en Harris is sindsdien, deels terecht, weggezet als een oorlogsmisdadiger, terwijl zijn directe opdrachtgever, het Britse War Cabinet, de dans vaak ontspringt.

De culturele dimensie van bombardementen

Recent verschenen er echter twee studies die betogen dat dit een te beperkte kijk is. *Bombing, States and Peoples in Western Europe 1941-1945* van Claudia Baldoli, Andrew Knapp en Richard Overy en *The Allied Air War and Urban Memory. The Legacy of Strategic Bombing in Germany* van Jörg Arnold vragen vooral aandacht voor de culturele, sociale en politieke dimensies van de bombardementen. Ook op die terreinen, zo betogen de auteurs, trokken de bombardementen diepe sporen door de stedelijke gemeenschappen. Hoe moest de evacuatie in goede banen worden geleid, wie had toegang tot de schuilkelders – de joden in Duitsland ‘vanzelfsprekend’ niet – hoe voorkwamen de autoriteiten criminaliteit en al te losse omgangsvormen in de schuilkelders en hoe werden de bombardementen na de oorlog vormgegeven en gebruikt in literatuur, kunst en vooral het collectieve geheugen?

Dat laatste staat centraal in *Allied Air War and Urban Memory* van

Jörg Arnold. Hij vergelijkt de naoorlogse herinnering aan de bombardementen op Kassel en Maagdenburg, steden die in de oorlog volledig werden vernietigd. Die vernietiging wordt vaak gesymboliseerd door één nacht of een extreem zwaar bombardement. Kassel en Maagdenburg zijn interessant omdat ze na de oorlog in West- en Oost-Duitsland lagen en daardoor een totaal andere blik ontwikkelden op de gebeurtenissen uit de Tweede Wereldoorlog. Opvallend was volgens Arnold dat technieken van de nazi's over werden genomen bij herdenkingsceremonieën: *'Next to religious elements, the ceremonies also contained elements of commemorative idioms that, although dating back to the nineteenth century, had been successfully adopted by Nazism during the war'*. In 1955 werden bij een herdenking in Kassel Wagner en Beethoven gespeeld, *'thus unwittingly, perhaps, ascribing a heroic quality to the dead of the air war that directly echoed the National Socialist conceptualisation of the civilian casualties as 'soldiers of the Heimat'*, concludeert Arnold. Aan de andere kant van de grens tussen de twee Duitslanden, in Maagdenburg, kregen de bombardementen, gestuurd door de communistische machthebbers, veel meer het karakter van een symbool van het kwaad van het kapitalisme. Op 16 januari 1950 hield de *Sozialistische Einheitspartei Deutschlands* (SED) daar een grote bijeenkomst om de vijfde 'verjaardag' van de Anglo-Amerikaanse vernietiging van Maagdenburg te herdenken. Arnold toont echter overtuigend aan – al is het soms even doorbijten door de wat stroeve schrijfstijl – dat de herinnering aan de bombardementen steeds een

andere invulling kreeg, zowel in Maagdenburg als in Kassel. Zozeer zelfs, dat sommigen de bombardementen op Irak van 2003 gelijkstelden met de bombardementen op Duitsland. Toch waren de verschillen tussen Kassel en Maagdenburg aanzienlijk. Dat werd volgens Arnold veroorzaakt door de Koude Oorlog en de ideologische invulling daarvan, maar ook doordat *'the carriers of public discourse in Magdeburg sought to tap local memory in order to mobilise the resident population in the "struggle for peace", whereas their counterparts in Kassel aimed at a "quiet remembrance" in which questions of historical causation were subordinated to a politics of pacification'*.

De door Baldoli, Knapp en Overy geredigeerde bundel bevat een reeks artikelen over de sociale en culturele gevolgen van de geallieerde bombardementen. De bijdragen variëren nogal qua kwaliteit en er is erg veel aandacht voor Italië. Niettemin levert ook deze studie nieuwe en interessante inzichten op. Opvallend is bijvoorbeeld hoe in Italië de geëvacueerden terecht kwamen. Sommige steden kenden een bevolkingsaanwas van 53 procent, terwijl Milaan maar 5,6 procent op te nemen kreeg. In alle landen die in deze bundel worden behandeld – Duitsland, Groot-Brittannië, Frankrijk en Italië – traden volgens de samenstellers dezelfde problemen aan het licht: *'Whether the state's problem was shelter policy, evacuation or welfare, none of the policies was entirely free of the ideological imperatives and social concerns of the state. In turn, these imperatives were either internalized and accepted by the population, or*

became the site of potential dissent or non-compliance'.

Beide studies bieden een interessante, afwijkende kijk op de bombardementen op Duitse en andere Europese steden, maar de aandacht zal vermoedelijk ook de komende

jaren vooral gericht blijven op de strategische en ethische dimensies ervan.

M. Lak MA,
Erasmus Universiteit Rotterdam

onder controle te krijgen zodat de winsten de revolutie toekomen. Met de enorme inkomsten worden allerlei projecten, scholen, ziekenhuizen en onderwijs gefinancierd. Met olie worden Cubaanse artsen ingehuurd en het leger gemoderniseerd. Chavez weet de bevolking politiek bewust te maken door de Venezolanen te betrekken bij het opstellen van een nieuwe grondwet en het instellen van raden. Amerika is volgens Chavez de grote boze vijand en hij slaagt erin angst te zaaien voor een Amerikaanse invasie met Nederlandse betrokkenheid vanuit de Benedenwindse Eilanden. Zo verdoezelt Chavez binnenlandse problemen door een gezamenlijke vijand te creëren. Cuba en Castro zijn juist grote voorbeelden en Chavez gaat tevens connecties aan met landen en groeperingen zoals Rusland, Iran, Noord-Korea en de FARC.

Naast de olie-inkomsten waarmee Chavez de bevolking 'omkoopt' weet hij op sluwe wijze de niet-commerciële media te gebruiken en marketingtechnieken toe te passen om zich als de leider, de revolutionair en de socialist te profileren en tegenstanders geheel onder te sneeuwen. Interessant is Koopmans analyse dat Nederland en Curaçao de rol van bemiddelaar zouden kunnen spelen in de paradoxale relatie tussen Venezuela en de VS. De VS is één van de grootste afnemers van Venezolaanse olie en financiert zo mede de anti-Amerikaanse revolutie van Chavez. Venezuela heeft daarnaast de grote raffinaderij op Curaçao in gebruik, terwijl de Amerikanen enkele kilometers verderop een Nederlandse basis voor hun anti-drugsoperaties benutten. Koopman concludeert dat Nederland een

De olieking

Hugo Chavez en de beloftes van zijn Latijns-Amerikaanse revolutie
Door Edwin Koopman
Amsterdam (Uitgeverij Podium) 2011
218 blz.
ISBN 9789057591297
€ 17,50

Venezuela is voor velen een relatief onbekend land tenzij de president, Hugo Chavez, weer in het nieuws komt met zijn opvallende optredens en uitspraken. En soms komt de verstoorde relatie met Nederland rond de Benedenwindse Eilanden net voor de kust van Venezuela aan de orde. Toch vond de afgelopen veertien jaar een socialistische revolutie plaats in Venezuela met ontwikkelingen die van invloed zijn op de verhoudingen binnen het gehele Noord- en Zuid-Amerikaanse continent en zelfs wereldwijd. Edwin Koopman, die als correspondent in Latijns Amerika Venezuela voor dit boek regelmatig bezocht, probeert Chavez met *De olieking* te doorgronden en komt gaandeweg tot de ontdekking dat net als bij zoveel andere revoluties de idealen vervagen en macht corrupteert.

Revolutie en olie

Koopman beschrijft het verloop van de revolutie en vertelt hoe Hugo Sanchez vooral het armere deel van de bevolking keer op keer voor zich weet te winnen. Begin oktober werd Chavez, die de laatste jaren met zijn gezondheid kampt, voor de vierde keer tot president gekozen. Na zijn eerste overwinning in 1998 met beloften om de rijke elite, fraude en armoede te bestrijden baseerde Chavez zijn machtsbasis vooral op olie-inkomsten. Venezuela is een van de grootste olieproducenten ter wereld. Chavez dweept met Bolivar en het socialisme en wil deze revolutie, natuurlijk onder zijn leiding, door heel Zuid-Amerika laten plaatsvinden. Koopman beschrijft hoe het Sanchez lukt om de OPEC nieuw leven in te blazen en zo de olieprijs te laten stijgen en om het Venezolaanse staatsoliebedrijf

kans laat liggen door Venezuela niet serieus te nemen.

Keerzijde

Ondanks alle succesverhalen geeft Koopman aan dat Venezuela extreem verdeeld blijft en dat er alleen een voor of tegen Chavez is. De gematigdheid is totaal verdwenen. De natuurlijke oppositie van Chavez is de middenstand, de rijke elite en de conservatieven, maar ook een groeiend aantal ontevreden burgers die langzamerhand gedesillusioneerden raken. De president weet de oppositie handig te marginaliseren door nieuwe wetten en decreten, onteigeningen, het paaien van kiezers en vooral de media. Koopman geeft aan dat de verdeelde oppositie geen vuist kan maken. Chavez profileert zich als de man van het volk bij wie iedereen kan aankloppen, maar blijkt zich te ontpoppen tot een soort dictator die de 'democratie' voor zich laat werken. De keerzijde is dat er door het wegvallen van een goed opgeleide midden- en bovenlaag verval ontstaat. Een mooi voorbeeld is een grote brug tussen de hoofdstad en het vliegveld die wegens gebrek aan onderhoud instort, waardoor een omweg van drie kwartier ontstaat. Chavez geeft de schuld aan de ingenieurs, maar is ondanks zijn oliedollars niet in staat grote infrastructurele voorzieningen in stand te houden of te bouwen. En ondanks die oliedollars moet Venezuela nog steeds lenen, want er gaat veel geld verloren door inefficiënte, ineffectiviteit, nutteloze projecten, prestige, corruptie en machtsmisbruik. Juist deze laatste twee elementen zouden met de revolutie juist verdwijnen. Toch blijft een groot deel van de bevolking Chavez steunen, want voor het

eerst van hun leven wordt er aandacht aan hun situatie besteed en mogen ze meedenken en meedoen. Uiteindelijk blijft ook de grote revolutie door heel Zuid-Amerika uit doordat Chavez te extreem is en er in een groot aantal landen gematigde socialistische regeringen zitten. Koopman is uiteindelijk zelf enigszins onthutst, maar niet verast als hij alles op een rijtje zet en concludeert dat de revolutie is uitgelopen op een autoritair regime met een despoot in het zadel die met oliedollars en media de bevolking handig bespeelt.

Koopman gebruikt interviews en eigen ervaringen en werpt een kritische blik op de altijd gekleurde bronnen. Dat levert een realistisch

beeld van Venezuela op. Hij maakt een enkele fout, bijvoorbeeld dat Venezuela het enige land behalve Rusland zou zijn dat Kalasjnikovs met bijbehorende munitie produceert, wat met eenvoudige research te weerleggen is. Het boek kent geen illustraties op twee plattegronden na, wat jammer is omdat bepaalde sfeerbeelden hierdoor versterkt zouden worden. *De olie-koning* is niettemin een echte aanrader voor wie meer wil weten over Venezuela en Chavez, een opvallende president met meer invloed op het wereldtoneel dan menigeen zou verwachten.

Maj. T. Jansen Bc

Drift

The Unmooring of American Military Power

Door Rachel Maddow

New York (Crown Publishers) 2012

276 blz.

ISBN 9780307460981

€ 19,-

Als de Republikein Mitt Romney op 6 november de Amerikaanse presidentsverkiezingen wint zal hij, zo heeft hij aangekondigd, er alles aan doen om de defensieuitgaven te verhogen.¹ Blijft Barack Obama president en vindt hij een meerderheid in het Congres, dan wordt er bezuinigd en zal de krijgsmacht de nodige hervormingen in gang moeten zetten. De uiteenlopende opvat-

tingen van Romney en Obama zijn niet zo maar te vangen onder de labels conservatief of liberaal, want ze passen in een breder debat over de rol en de omvang van de Amerikaanse strijdkrachten. Dat debat is

¹ Zie onder meer: Mitt Romney, *No Apology. Believe in America. The Case for American Greatness* (New York, St. Martin's Press, 2011) 113-114.

de laatste jaren verscherpt. In *Drift. The Unmooring of American Military Power* valt de politicologe en journaliste Rachel Maddow Republikeinse presidenten en bewindslieden fel aan, maar spaart zij ook haar eigen Democraten niet.

Oorlog en de natie

Om de rol van de Amerikaanse strijdkrachten te kunnen definiëren gaat Maddow terug tot de *Founding Fathers*, die eind achttiende eeuw aan de wieg van de Verenigde Staten stonden en fel tegen een omvangrijk staand leger waren. Zo'n leger drukte in vredetijd alleen maar onnodig op de begroting en Amerika kon geld en mankracht beter gebruiken om het eigen land op te bouwen. Na een oorlog, zo was de gewoonte, kromp het leger dan ook weer drastisch. Na de Tweede Wereldoorlog verdween dit concept definitief. Amerika raakte verzeild in de Koude Oorlog en bouwde wereldwijd militaire bases. De oceanen vormden niet langer natuurlijke barrières tegen vijanden, want het land kwam binnen bereik van Sovjet-kernraketten te liggen. De VS demobiliseerde wel, maar de krijgsmacht was in 1950 al drie keer groter dan voor de Tweede Wereldoorlog. Toch lag de meest wezenlijke verandering volgens Maddow niet in de omvang van de krijgsmacht. Want niet alleen gingen presidenten zich ten koste van het Congres meer bevoegdheden toeëigenen bij het inzetten van de krijgsmacht, ook werd door

professionalisering het gebruik losgelaten om reservisten grootschalig bij operaties op te roepen, waardoor vroeger altijd een groot deel van de natie bij de oorlogsinspanning betrokken was geweest. Sinds Vietnam heeft het Congres geprobeerd zijn grondwettelijke recht om oorlog te verklaren veilig te stellen. Presidenten, die diezelfde grondwet de functie van *Commander-in-Chief* toekent, voelden zich vaak echter niet geroepen om voor gewapend ingrijpen met het parlement te overleggen. Militaire operaties vereisen immers snel handelen en dan is er geen tijd voor uitgebreide politieke discussies. Dat kan net zo goed achteraf, zo redeneerden ook recente presidenten.

Krachtspel

Maddow doet dit proces uitstekend uit de doeken, maar had in het krachtspel tussen de wetgevende en uitvoerende macht iets meer oog mogen hebben voor Congresleden die defensie-industrie in hun kiesdistrict hebben of die op een andere manier voor de krijgsmacht opkomen. In het Congres spelen economische en politieke belangen die de discussie over omvang en rol van de strijdkrachten steeds beïnvloeden. Maddow wijst wel op de sterke defensielobby in Washington van wat zij noemt '*military marketeers*', tegen wie liberale politici en commentatoren volgens haar te weinig in gaan. Helemaal terecht is die kritiek niet, want pressiegroepen zijn al lange tijd in het geweer. Zo schreef schreef Jeff Blum, voorzitter van *USAction*, onlangs nog dat de defensielobby Amerika in een wapenwedloop met zichzelf heeft gestort.² *Private military companies* hebben de afgelopen decennia,

aldus Maddow, volop geprofiteerd van de wereldwijde inzet van de Amerikaanse strijdkrachten, van de Balkan onder president Clinton tot Irak en Afghanistan onder zijn opvolgers George W. Bush en Obama.

Het debat over die Amerikaanse operaties heeft overigens nog een andere dimensie, namelijk wie nu eigenlijk het buitenlands beleid van Washington bepaalt. Maddow vermijdt dat onderwerp en daarom kan haar betoog uitstekend worden aangevuld met het recente *State vs. Defense*, waarin de journalist Stephen Glain zegt dat niet Buitenlandse Zaken, maar het Pentagon al tijden veel dominanter naast de president staat in het uitzetten van de internationale politiek. Glain kent de *Joint Chiefs of Staff*, maar ook de commandanten van de Amerikaanse *Unified Combatant Commands*, een enorme invloed toe.³ Net als Glain merkt Maddow wel op dat de Amerikaanse krijgsmacht steeds meer civiele taken heeft overgenomen, bijvoorbeeld in COIN-operaties, maar ook in een operatie als de *War on Drugs*. Ze hekelte tevens de 'ongecontroleerde groei' van het ministerie van Homeland Security en de actieve rol die de CIA als een '*out-of-uniform branch of the military*' is gaan spelen bij aanvallen met *drones*.

Speciale missie

Tegenstanders van defensiebezuinigingen vinden dat liberalen als Maddow het gevaar van buiten bagatelliseren. Mitt Romney zegt dat Amerika veel bereikt in de wereld met *soft power*, maar dat *hard power* de komende decennia niet verwaarloosd mag worden wil de VS zijn mondiale economische

2 Jeff Blum, 'The danger of a blank check for defense' in: *The New York Times*, 10 april 2012.

3 Zie: Stephen Glain. *State vs. Defense. The Battle to Define America's Empire* (New York, Crown Publishers, 2011), 321, 347.

en politieke belangen veilig blijven stellen. Volgens Romney onderschatten velen de werkelijke bedrevingen van China en Rusland, terwijl ook radicaal-islamitische landen en groepen uit zijn op het aantasten van de Amerikaanse macht. Dat het Westen juist nu op defensie bezuinigt vindt Romney ronduit alarmerend.⁴ Conservatieven scherpen graag met het gedachtegoed van de Founding Fathers, maar het inkrimpen van de strijdkrachten in vredetijd kunnen zij niet rijmen met de tegenwoordige tijd. Waar Maddow denkt dat de defensielobby hier heeft gezegevierd, refereerde presidentskandidaat Newt Gingrich tijdens de afgelopen voorverkiezingen aan de hogere idealen van *American Exceptionalism*: Amerika heeft een speciale missie in de wereld en heeft daarom een sterke defensie nodig. Volgens Gingrich is geen enkel ander land immers zo 'inextricably tied with the fate of freedom throughout the world'.⁵ Romney ziet het net zo. Ook Obama, die begin dit jaar een nieuwe strategie ontvouwde voor de krijgsmacht, verwijst naar Exceptionalism en zegt dat Amerika onder zijn bewind

de mensenrechten in meerdere landen heeft weten te verbeteren.⁶ Dat blijft volgens de president ook mogelijk als de krijgsmacht in omvang slinkt. Tegelijkertijd verzekert hij dat Amerika, als hij een tweede termijn mag dienen, zijn militaire superioriteit zal behouden.⁷ Obama beëindigde de oorlog in Irak en nu de laatste militairen van de *surge* in Afghanistan weer thuis zijn, zullen de Amerikanen zich in 2014 ook definitief uit dat land hebben teruggetrokken. Maddow verwijt Obama niettemin dat hij geen vuist heeft gemaakt tegen de defensie-industrie, die volgens haar zo omvangrijk geworden is dat duizenden mensen er economisch afhankelijk van zijn. Dat is niet alleen een verkeerde en veel te dure manier om banen te scheppen, het zet de VS ook onder druk om de geproduceerde wapens in te zetten, zegt Maddow, die het daar met Jeff Blum eens is.

Republikeinen en Democraten in het Congres overleggen inmiddels koortsachtig over het terugdringen van het federale begrotingstekort en willen een akkoord bereiken voordat op 1 januari 2013 verplichte

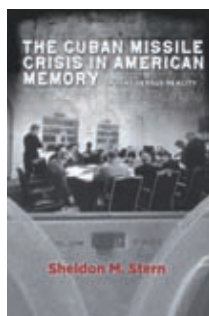
extra bezuinigingen ingaan die ook het Pentagon hard zullen raken. Zo is de omvang en de rol van de strijdkrachten toch een belangrijk punt van discussie in de presidents- en Congresverkiezingen. Rachel Maddow is één van de opiniemakers die in dat debat de toon proberen te zetten, onder meer met de bewering dat Amerika geheel in de greep is van 'hypermilitarism'. Maddow dekt niet alle facetten van het debat af en schuwt de hyperbool niet, maar haar scherp en vlotgeschreven boek is een uitstekende ingang die nieuwsgierig maakt naar andere meningen.

Dr. F.J.C.M. van Nijnatten

- 4 Mitt Romney, *No Apology*, 66, 87.
- 5 Newt Gingrich, *A Nation Like No Other. Why American Exceptionalism Matters* (Washington, D.C., Regnery Publishing, 2011) 162.
- 6 Barack Obama, *Acceptatietoespraak tijdens de Democratische conventie*, 6 september 2012.
- 7 Elisabeth Miller en Thom Shanker, 'Obama Puts His Stamp on Strategy for a Leaner Military' in: *The New York Times*, 5 januari 2012.

**De KVBK is ook te volgen via
www.facebook.com/KVBKNederland en Twitter (@KVBK1)**

The Cuban Missile Crisis in American Memory

Myths versus Reality
Door Sheldon M. Stern
Palo Alto (Stanford University Press) 2012
208 blz.
ISBN 9780804783767
€ 19,-

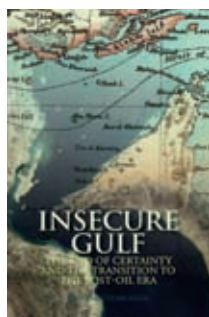
Vijftig jaar na de Cubacrisis is de beeldvorming over die confrontatie tussen de VS en de Sovjet-Unie nog steeds vertroebeld door misvattingen en halve waarheden. Dat concludeert de historicus Sheldon Stern in *The Cuban Missile Crisis in American Memory*. Stern zegt dat onderzoekers nog steeds te veel vertrouwen op de volgens hem inaccuraten memoires van toenmalige adviseurs van president Kennedy. Hij bestudeerde geheime geluidsopnamen van overleg tussen de belangrijkste adviseurs van Kennedy, die in tegenstelling tot de heersende opvatting niet het initiatief namen met voorstellen om de crisis te ontzenuwen. Volgens Stern hebben latere presidenten, voortbouwend op een mythe, te veel gewicht toegekend aan hun eigen commissies van crisisadviseurs.

Cyber Warfare

Critical Perspectives
Door Paul Ducheine, Frans Osinga
en Joseph Soeters (red.)
Den Haag (Asser Press) 2012
312 blz.
ISBN 9789067043410
€ 25,-

Naast zee, land, lucht en ruimte heeft cyberspace zich ontwikkeld tot het vijfde operationele domein voor de krijgsmacht en Defensie wil de komende jaren een volwaardige cybercapaciteit ontwikkelen. In *Cyber Warfare* kijken auteurs vanuit meerdere disciplines naar de kansen en bedreigingen die het virtuele domein biedt. Digitale netwerken kunnen kwetsbaar zijn en cyberaanvallen kunnen de vitale economische en veiligheidsbelangen van een land raken. De bundel bevat onder meer een analyse van maatregelen die landen in het kader van cybersecurity nemen, een artikel over de afkadering van een juridisch raamwerk voor militaire cyberoperaties en een bijdrage over de vraag of er historische parallellen voor de krijgsmacht zijn.

Insecure Gulf

The End of Certainty and the Transition
to the Post-Oil Era
Door Kristian Coates Ulrichsen
Londen (Hurst & Comp.) 2011
232 blz.
ISBN 9781849041270
€ 31,-

In *Insecure Gulf* voorspelt Kristian Coates Ulrichsen dat de veiligheid in het gebied rond de Perzische Golf de komende decennia extra bedreigd zal worden door niet-militaire factoren zoals voedsel- en watertekorten, een eenzijdige demografische ontwikkeling met jeugdoverschotten en de *fallout* van *failed states* zoals Jemen. De auteur wijst er op dat de regio nu al instabiel is door de onrust in sommige landen en de ambitie van Iran om kernwapens te ontwikkelen. Die instabiliteit zal volgens hem toenemen door conflicten tussen machtselities bij de voorbereiding van Golflanden op het tijdperk waarin olie niet langer de hoofdbron van hun inkomsten zal zijn.

Who Wins?

Predicting Strategic Success and Failure
in Armed Conflict
Door Patricia L. Sullivan
Oxford (Oxford University Press) 2012
188 blz.
ISBN 9780199878352
€ 75,-

De politicologe Patricia Sullivan stelt in *Who Wins?* de vraag centraal waarom landen met een sterke krijgsmacht in conflicten met zwakkere tegenstanders niet altijd succes boeken. Ze zoekt het antwoord in de aard van de politieke doelen die landen die militair ingrijpen zichzelf stellen. Sullivan onderzocht asymmetrische conflicten sinds de Eerste Wereldoorlog en concludeert dat het risico op mislukking het grootst is als met militair geweld wordt geprobeerd een zwakkere tegenstander tot bepaald gedrag in de binnen- of buitenlandse politiek te dwingen. Van cruciaal belang bij ingrijpen is de bereidheid om politieke consequenties – in eigen land en wereldwijd – langdurig te aanvaarden.

Met dank aan bibliotheek NLDA

SUMMARIES

J. Müller – The Foundation Homosexuality and Armed Forces after 25 Years

In 2010 President Barack Obama decided to lift the much discussed 'Don't Ask, Don't Tell' rule within the U.S. Armed Forces, thus enabling homosexuals to serve in the military. In the Dutch Armed Forces a comparable ruling was cancelled in 1974. Yet it would last until 1987 before gay and lesbian military got some acceptance. In 1987 the Foundation

Homosexuality and Armed Forces was grounded, the first of this character in the world. In the following years the Defense Minister developed a policy towards sexual minorities. The author reflects on developments of the past 25 years regarding homosexuality within the Dutch Armed Forces.

J. Hardenbol – Observations from the Battlefield

The author discusses the continuous undulatory motions on the battlefield. Where undulation reigns there is no real black or white, no 'on' or 'off', no 'zero' or 'one'. In this world there are nuances and probably more than one truth at the same moment. This too is the world of military science. The author invites the reader to share his observations on questions ranging from: are we doing things right, but more important,

do we do the right things? For what kind of war do we prepare? What is the meaning of 'comprehensive approach'? And what counts more, technology or boots on the ground? He also ponders what the growth markets on the battlefield are and what kind of leaders we need. Perhaps also people like Steve Jobs?

J.M.H. Groen – Junior Leadership in Uruzgan

Since 2002 Dutch military officers were engaged in Afghanistan. They were active in ISAF and in Baghlan province. From 2006 on the focus shifted to the south of Afghanistan. Between 2006 and 2010 some 20,000 Dutch military served in Afghanistan. The author focuses on the participating junior leaders, the lieutenants. His objective is to describe their

experiences and thus draw lessons, but also to touch on appraisal, recognition and assimilation. He follows the chronological order of their participation, from preparation up to their return. His observations lead to conclusions, some points at issue and reflection on the future.

Aankondiging

Lezing KVBK

20 november 2012

Prinses Julianakazerne – Den Haag

De militaire bijdrage aan een duurzame stabilisering van een fragiele staat

Hoe kunnen militairen bijdragen aan een geïntegreerde, duurzame stabilisering van de Afghaanse samenleving en het weer laten functioneren van de fragiele Afghaanse staat?

Luitenant-kolonel der Mariniers
Allard Wagemaker

De KVBK organiseert een lezing waarbij twee sprekers ingaan op deze vraag. Luitenant-kolonel der Mariniers Allard Wagemaker doet dit aan de hand van de bevindingen in zijn op 25 oktober te verdedigen proefschrift, *Afghanistan 2001-2011. Gewapende interventie en staatsvorming in een fragiele staat*, terwijl kolonel der Mariniers Jarst de Jong ingaat op zijn ervaringen als commandant van PTG3-Kunduz, de politietrainingmissie waarvan hij onlangs terugkeerde.

Kolonel der Mariniers
Jarst de Jong

De Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap nodigt u uit voor deze interessante lezing op dinsdag 20 november in de Prins Bernhardzaal van de Prinses Julianakazerne, Thérèse Schwartzestraat 15, Den Haag.

Programma:	16.00-16.30	Ontvangst
	16.30-17.15	Lezing
	17.15-17.45	Forumdiscussie
	17.45	Samenzijn met een hapje en drankje

Geïnteresseerden kunnen zich *per e-mail* opgeven bij secretaris KVBK majoor Daan Storm van Leeuwen, DM.StormVanLeeuwen@mindef.nl